

Правни факултет Универзитета у Нишу
Faculty of Law, University of Niš

Међународна научна конференција
International Scientific Conference

**„ДЕЛОВАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА СИСТЕМА У
ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА:
ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ”**

**”Systemic Agency in Extraordinary Situations:
Experiences and Challenges”**

Зборник радова
Collection of papers

Ниш, 2022.

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА / INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

„ДЕЛОВАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА СИСТЕМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА:

ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ”

„SYSTEMIC AGENCY IN EXTRAORDINARY SITUATIONS:

EXPERIENCES AND CHALLENGES”

Зборник радова / Collection of papers

Издавач / Publisher

Правни факултет Универзитета у Нишу / Faculty of Law, University of Niš

За издавача / For the Publisher

Проф. др Небојша Раичевић, декан

Организатор Конференције / Conference organizer

Центар за правна и друштвена истраживања

Уредници Конференције / Editors-in Chief

Проф. др Анђелија Тасић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу
Проф. др Марко Димитријевић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу

Рецензенти / Reviewers

Проф. др Мирослав Лазић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Проф. др Срђан Голубовић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Проф. др Горан Обрадовић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Технички уредник / Desktop Publishing:

Владимир Благојевић

Лектура, уређивање и превођење / Proof-reading, copy-editing and translation:

Гордана Игњатовић

Корице / Cover:

Владимир Благојевић

Штампа / Print:

Графика Галеб д.о.о, Ниш

Тираж / Circulation: 100

ISBN: 978-86-7148-296-7

Штампање овог Зборника је финансијски помогло Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

САДРЖАЈ

Реч уредника	5
Драган Јовашевић, КРИВИЧНОПРАВНИ ЗНАЧАЈ ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ.....	7
<i>The Significance of the Emergency Situation in Criminal Law</i>	22
Милан Пилиповић, НОРМАТИВНЕ НАДЛЕЖНОСТИ ИНСТИТУЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ВАНРЕДНОЈ СИТУАЦИЈИ/СТАЊУ И ЊИХОВО ДЈЕЛОВАЊЕ У ПРАКСИ ПОВОДОМ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19	23
<i>The Normative Framework of Institutional Competences in Republika Srpska and Bosnia and Herzegovina in Emergency Situations, and their practical application in the circumstances of the COVID-19 pandemic</i>	48
Lavinia Onica Chipea, THE INFLUENCE OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LABOR RELATIONS IN THE ROMANIAN LEGAL SYSTEM.....	49
<i>Утицај пандемије КОВИД-19 на радне односе у румунском правном систему</i>	61
Игор Камбовски, УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА МАКЕДОНСКУ Е-ТРГОВИНУ	63
<i>The Impact of the COVID-19 Pandemic on Macedonian E-Commerce</i>	71
Aleksandra Mitrović, MEDIATION AS A MORE EFFECTIVE METHOD FOR RESOLVING LABOR DISPUTES FROM THE SOCIOLOGICAL AND LEGAL PERSPECTIVE.....	73
<i>Медијација као ефикаснији начин решавања радних спорова – социолошко- правни аспект</i>	90
Бојана Арсенијевић, МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „ДЕЛОВАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА СИСТЕМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА: ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ”, ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ, НИШ, 20. И 21. АПРИЛ 2022. ГОДИНЕ	91

Радови представљени на Међународној научној конференцији,	
МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „ДЕЛОВАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА	
СИСТЕМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА: ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ”	95
<i>International scientific conference: “Systemic Agency in Extraordinary</i>	
<i>Situations: Experiences and Challenges”</i>	

Реч уредника
Међународне научне конференције
„Деловање институција система у ванредним
ситуацијама: искуства и изазови”

Међународна научна конференција „Деловање институција система у ванредним ситуацијама: искуства и изазови” одржана је на Правном факултету у Нишу, у периоду од 20 - 21. априла 2022. године. Услед текућих друштвених прилика, међународна конференција је одржана у хибридном формату и уз пуно поштовање епидемиолошких мера, чиме су учесници допринели одговорном и савесном понашању. На Конференцији је учешће узело преко шездесет домаћих и иностраних стручњака из различитих области права (Турска, Румунија, Бугарска, Русија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Северна Македонија, Црна Гора). Међународни карактер научне конференције огледао се и у већем броју светских језика на којима су радови презентовани, услед чега је та структура задржана и у овом Зборнику.

Учесници су у радовима настојали да укажу на главне дилеме, изазове и отворена питања у правној теорији и пракси везане за деловање и понашања институција у ванредним околностима уз чињење конкретних препорука за њихово оптимално правно реаговање и понашање. Актуелност конференцијске проблематике, пажња научне и стручне јавности јавности и позитивне критике које је Конференција добила најбоља су потврда њеног високог научног реномеа и кредибилитета. Један број радова са Конференције објављен је у Зборнику радова Правног факултета у Нишу, док су остали, након поступка рецензирања, учињени доступним широј јавности путем ове публикације. Искрено се надамо да ће објављени научни радови пружити оправдан и добар основ за свеобухватне и сврсиходне научне полемике.

У Нишу, 19.12.2022.

Уредници Конференције

Проф. др Анђелија Тасић

Проф. др Марко Димитријевић

КРИВИЧНОПРАВНИ ЗНАЧАЈ ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ²

Апстракт: Кривично право предвиђа систем кривичних (кажњивих) дела физичких и правних лица за које су прописане казне и друге кривичне санкције, које изриче надлежни суд у законом прописаном кривичном поступку у циљу заштите најзначајнијих друштвених добара и вредности као што су човек и друге основне друштвене вредности. Поред основног облика кривичних дела, разликују се још два облика испољавања: а) лакши и б) тежи (квалификовани) облик. У оквиру квалификованих кривичних дела јављају се: а) дело квалификовано тежом последицом и б) дело квалификовано нарочитом околношћу. Кривично дело квалификовано нарочитом околношћу као што је ванредна или слична ситуација, где прети опасност од повреде људи или оштећења њихове имовине, постоји када је радња извршења основног облика кривичног дела предузета у таквим условима или под таквим околностима што му даје посебан вид тежине и опасности, за које закон прописује строжију казну. О значају извршења кривичних дела у ванредној ситуацији или под ванредним околностима у Републици Србији говори овај рад.

Кључне речи: кривично дело, ванредна ситуација, одговорност, казна, суд.

1. Уводна разматрања

Кривично право као део правног система представља скуп (систем) законских прописа којима се одређују кривична дела и кривичне санкције према њиховим учиниоцима које, под условима, на начин и у законом прописаним поступку, изричу надлежни судови. Кривична дела као

¹jovas@prafak.ni.ac.rs

²Рад је настао као резултат истраживања на пројекту који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу: „Одговорност у правном и друштвеном контексту” у периоду 2021-2025.године.

противправна скривљена понашања (у виду чињења или нечињења) физичких и (или) правних лица којима се проузрокују правнорелевантне последице у смислу промене или стања у спољном свету на објекту напада се могу јавити у више различитих облика и видова испољавања. То могу бити: а) основни (темељни), б) тежи (квалификовани) и в) лакши (привилеговани) облик испољавања (Selinšek, 2007:159-160).

За теже, квалификоване облике испољавања кривичних дела су законом прописане теже (строжије) казне, односно друге кривичне санкције управо због постојања тежих, квалификаторних елемената који им дају већи обим, интензитет тежине и опасности, односно већи степен кривице њиховог учиниоца (Срзентић, Стајић, Лазаревић, 1994:254-255). Две су квалификаторне околности које се у домаћем кривичном законодавству строжије кажњавају (Јовашевић, 2018:187). То су: а) обим и интензитет проузроковане последице услед предузете радње извршења и б) нарочите околности које постоје у време предузимања радње извршења кривичног дела (Стојановић, 2013:207).

Дакле, квалификовано кривично дело постоји у два случаја. То су: а) када предузимањем радње извршења учинилац жели да оствари једну последицу, а стварно, у конкретном случају наступи друга, тежа последица од оне коју је он желео или на коју је пристао и која редовно, по правилу, уобичајено наступа услед ове радње и б) када учинилац изврши дело у условима, на начин и под околностима које га чине тежим и опаснијим него што је то случај када таквих услова и околности нема. У кривичном законодавству постоји већи број кривичних дела која имају један или више квалификованих облика испољавања (Камбовски, 2006:441).

2. Кривично дело квалификовано нарочитом околношћу

Кривично дело квалификовано нарочитом околношћу Кривични законик Србије³ изричито не предвиђа у општем делу, али га познаје у посебном делу код појединих кривичних дела. Ово дело постоји када је радња извршења основног облика испољавања кривичног дела предузета у таквим условима, на такав начин или под таквим околностима који му дају посебан вид тежине и опасности (Babić, Marković, 2008:318-319). Квалификаторне околности представљају, заправо, околности које постоје управо у време предузимања радње извршења кривич-

³Кривични законик Србије, *Службени гласник РС*, 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

ног дела од стране учиниоца, али које делују тако да га чине посебно тежим у односу на основно кривично дело, па закон због таквог њиховог дејства прописује тежу казну од оне казне која је иначе прописана за основни облик испољавања кривичног дела (Grozđanić, Škorić, Martinović, 2013:154-155).

Практично појам и елементе кривичног дела квалификованог нарочитом околношћу одређује правна теорија. Тако кривично дело квалификовано нарочитом околношћу чини више конститутивних елемената (Novoselec, 2004:242-243). То су: а) предузимање радње извршења основног облика кривичног дела под одређеним околностима које чине елементе његовог бића. То могу бити: начин, средство, место и време извршења радње, својство учиниоца или пасивног субјекта и сл., б) ове околности постоје управо у време предузимања радње извршења кривичног дела, в) ове околности су обухваћене умишљајем учиниоца и г) за постојање ових околности закон изричито прописује строжије кажњавање (Чејовић, 2002:265-266). У противном, ове околности могу да имају само карактер „отежавајућих“ околности код одмеравања казне учиниоцу кривичног дела, а не карактер „квалификаторних“ околности.

3. Ванредна ситуација као квалификаторна околност у кривичном праву Србије

У домаћем кривичном праву је код бројних кривичних дела предвиђен један или више тежих, квалификованих облика испољавања, зависно од врсте, природе, карактера и значаја квалификаторне околности у конкретном случају. Међу таквим квалификаторним околностима за које су прописане строжије казне налазе се и околности везане за време предузимања радње извршења. То је: „ванредно стање“ или „ванредна ситуација“.

У посебном делу Кривичног законика постоји више кривичних дела чије постојање и правна квалификација (а тиме и теже кажњавање) зависе управо од предузимања радње њиховог извршења у одређено време – за време трајања „ванредне ситуације“ или „ванредног стања“. На првом месту, то је кривично дело тешке крађе (члан 204. КЗ). Наиме, тежа казна и то казна затвора у трајању од једне до осам година, постоји, између осталог, ако је крађа (одузимање туђе покретне ствари од другог лица у намери учиниоца да њеним присвајањем себи или другом лицу прибави противправну имовинску корист) извршена (тачка 5.): „за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса“, где би „други

удес” по својим карактеристикама, природи и значају обухватао и „ванредну ситуацију”.

На сличан начин, кривично дело: „Тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије” (члан 321.) као најтеже политичко кривично дело, за које је алтернативно прописана казна затвора најмање десет година или казна доживотног затвора, постоји ако је радња извршења неког од законом таксативно наведених кривичних дела: а) угрожавање територијалне целине (члан 307.), б) позивање на насилну промену уставног уређења (члан 309.), в) убиство представника највиших државних органа (члан 310.), г) оружана побуна (члан 311.), д) саботажа (члан 314.), ђ) шпијунажа (члан 315.), е) одавање државне тајне (члан 316.) ж) изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (члан 317.), з) повреда територијалног суверенитета (члан 318.), и) удруживање ради противуставне делатности (члан 319.) и ј) припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 320.) извршена „за време ратног стања, оружаног сукоба или ванредног стања”.

И кривично дело: „Неучествовање у отклањању опште опасности” (члан 326.) постоји у основном облику испољавања у случају одбијања учествовања у отклањању опасности која је настала услед „пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса”, противно наређењу надлежног органа или другог надлежног субјекта, а без оправданог разлога. За ово дело је алтернативно прописана новчана казна или казна затвора до три месеца ако је наведена радња извршења предузета у законом прописано време.

Одређена кривична дела (глава тридесетпета) против војске Србије су такође квалификована временом предузимања радње извршења ако су извршена „за време ратног стања, оружаног сукоба и ванредног стања”. То су следећа кривична дела: а) неиспуњавање дужности при спровођењу мобилизације (члан 418.) – када војно или службено лице при спровођењу мобилизације противно својој дужности, не обезбеди прихват, распоред и смештај мобилисаног људства, превозних и других средстава и стоке или не обезбеди снабдевање мобилисаних људи и стоке или у вези са мобилизацијом не изврши какву другу дужност, услед чега су наступиле или су могле да наступе штетне последице – за ово дело је прописана казна затвора у трајању од једне до пет година и б) неизвештавање војних органа (члан 428.) – када се неизвестни претпостављени, старији или војна команда о догађају који очигледно захтева неодложно предузимање војних мера. За ово дело је прописана казна затвора до три године.

Будући да су наведене инкриминације (у основном или квалификованом облику испољавања) везане за предузимање радње извршења у одређено време - у *ванредном стању, ванредној ситуацији или сличном удесу*, то указује да је за њихову правну квалификацију потребно утврдити постојање овог специфичног стања, услова или околности које их заснивају. То указује на бланкетну диспозитивност ових кривичних дела.

4. Појам и карактеристике ванредне ситуације

4.1. Право Републике Србије

Појам, садржину и карактеристике ванредне ситуације, њено проглашење и окончање, те последице, као и мере за њихово отклањање уређује Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама Србије⁴. Он је заменио ранији Закон о ванредним ситуацијама⁵. Ради се управо о ванкривичноправним прописима који имају изузетно велик значај за правну квалификацију појединих обележја наведених кривичних дела предвиђених у Кривичном законнику, било у основном, било у квалификованим облицима испољавања, како од стране надлежних јавних тужилаштава, тако и од органа кривичног правосуђа. На то управо указује бланкетни карактер њиховог бића.

Но, пре тога, истина са другачијим термилошким одређењем, Устав Републике Србије⁶ у осмом делу под називом: „Уставност и законитост” уводи појам „ванредног стања” (које се термилошки посматрано разликује од појма „ванредне ситуације”), односно „ратног стања” у ком смислу треба тумачити овај израз и у кривичном законодавству при правној квалификацији појединих обележја кривичних дела (у основном или квалификованом облику испољавања). Тако члан 200. Устава Републике Србије одређује да „*ванредно стање*” проглашава Народна скупштина (односно председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе, када Народна скупштина није у могућности да се састане) у случају „*када јавна опасност угрожава опстанак државе или грађана*”, са трајањем најдуже 90 дана. Када постоји „јавна”, дакле, општа, друштвена опасност угрожавања државе или грађана представља фактичко питање које се, на бази конкретних околности, процењује у сваком поједином случају. На сличан начин Устав у члану

⁴ Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама Србије, *Службени гласник РС*, 87/2018.

⁵ Закон о ванредним ситуацијама, *Службени гласник РС*, 111/2009, 92/2011 и 93/2012.

⁶ Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, 98/2006 и 115/2021.

201. говори о проглашењу „*ратног стања*“, али без његовог појмовног одређења.

Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама Србије (члан 2.) даје одређења појмова ванредне ситуације или сличних стања. Тако „*катастрофа*“ представља елементарну непогоду или техничко-технолошку несрећу чије последице угрожавају безбедност, живот и здравље већег броја људи, материјална и културна добра или животну средину у већем обиму, а чији настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби (Kešetović, Toth, 2012:112-118).

С друге стране, „*елементарна непогода*“ је појава хидролошког, метеоролошког, геолошког или биолошког порекла, проузрокована деловањем природних сила као што су земљотрес, поплава, бујица, олуја, јака киша, атмосферска пражњења, град, суша, одроњавања или клизања земљишта, снежни наноси и лавина, екстремне температуре ваздуха, нагомилавања леда на водотоку, пандемија, епидемија заразних болести, епидемија сточних заразних болести и појава штеточина и друге природне појаве већих размера које могу да угрозе безбедност, живот и здравље већег броја људи, материјална и културна добра или животну средину у већем обиму.

Као „*техничко-технолошка несрећа*“ сматра се изненадни и неконтролисани догађај или низ догађаја који је измакао контроли приликом управљања одређеним средствима за рад и приликом поступања са опасним материјама у производњи, употреби, транспорту, промету, преради, складиштењу и одлагању, као што су пожар, експлозија, хаварија, саобраћајни удес у друмском, речном, железничком и ваздушном саобраћају, удес у рудницима и тунелима, застој рада жичара за транспорт људи, рушење брана, хаварија на електроенергетским, нафтним и гасним постројењима, акциденти при руковању радиоактивним и нуклеарним материјама, тешко загађење земљишта, воде и ваздуха, последице ратног разарања и тероризма, а чије последице могу да угрозе безбедност, живот и здравље већег броја људи, материјална и културна добра или животну средину у већем обиму.

Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама Србије (члан 2, тачка 7.) одређује појам „*ванредне ситуације*“ на основу чије примене се правно квалификују одређена кривична дела где је ово стање елемент бића. Према овом законском решењу „*ванредна ситуација*“ је стање које настаје проглашењем од надлежног органа када су ризици и претње или настале последице по становништво, животну

средину и материјална и културна добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, снаге и средства уз појачан режим рада (Корajлић, 2020:95-101). Управљање ванредним ситуацијама обухвата координацију и руковођење субјектима и снагама система заштите и спасавања у циљу организованог одговора на катастрофе и брзог опоравка (Kešetović, Korajlić, Toth, 2013:151-164).

Од значаја за предмет нашега рада јесу и следећи појмови, који су сродни, слични са „ванредном ситуацијом” будући да стварају непосредну, блиску, стварну опасност по живот и тело људи, односно њихову имовину већег обима (општу опасност). То су: а) *опасност* - потенцијално штетан физички догађај, феномен или људска активност која може проузроковати угрожавање живота и здравља људи, оштећење материјалних и културних добара и животне средине или друштвене и економске поремећаје, б) *непосредна опасност* - стање у коме постоји озбиљна претња по живот и здравље људи, материјална и културна добра или животну средину и има карактеристике извесности. Непосредна опасност се најављује од стране органа који је надлежан за одговарајућу опасност и најчешће претходи проглашењу ванредне ситуације, в) *ванредни догађај* - несрећа изазвана дејством катастрофе који може да угрози живот и здравље људи, материјална и културна добра и животну средину, а чије последице је могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежног органа или служби, г) *удес* - догађај као што је емисија, пожар или експлозија који настане као резултат неконтролисаног развоја догађаја током рада привредног друштва и другог правног лица који доводи до озбиљне опасности по здравље људи и животну средину, одмах или одложено, унутар или изван привредног друштва и другог правног лица, а који укључује једну или више опасних супстанци и д) *велики удес* - удес у складу са прописима којима се уређује заштита животне средине (Кешетовић, Кековић, 2006:67-75).

Смањење ризика од катастрофа и управљање ванредним ситуацијама представља национални и локални приоритет. То је начело приоритета (члан 3.). Свако има право на заштиту од последица катастрофа без икакве дискриминације, а заштита и спасавање људских живота има приоритет у односу на све друге заштитне и спасилачке активности. Поред њега, у заштити и спасавању од ванредних ситуација од значаја су и следећа законска начела (руководни принципи): а) начело интегрисаног деловања и међусекторске сарадње (члан 4.), б) начело

примарне улоге локалних заједница (члан 5.), в) начело поступности при употреби снага и средстава (члан 6.), г) начело равноправности и заштите људских права (члан 7.), д) начело партиципативности и солидарности (члан 8.) и ђ) начело информисања јавности (члан 9.).

Систем смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама (члан 10.), заправо, као део система националне безбедности, представља интегрисани облик управљања и организовања свих субјеката система на спровођењу превентивних и оперативних мера и извршавању задатака заштите и спасавања људи и добара од последица катастрофа, укључујући и мере опоравка од тих последица. Овај систем обухвата скуп мера и активности утврђених Националном стратегијом из области смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама, Националним програмом управљања ризиком од катастрофа, законом којим се прописује обнова након елементарне и друге непогоде, законом и другим актима, у циљу спречавања нових и смањења постојећих ризика кроз имплементацију економских, социјалних, едукативних, нормативних, здравствених, културних, технолошких, политичких и институционалних мера којима се јача отпорност и припремљеност заједнице за одговор и ублажавање последица од насталих катастрофа чиме се постиже јачање отпорности заједнице (Млађан, 2015:149-162).

Глава четврта овог Закона носи назив: „*Ванредна ситуација*“. Према одредби члана 38. Закона *ванредна ситуација* се проглашава када су ризици и претње или настале последице катастрофе по становништво, материјална и културна добра или животну средину таквог обима и интензитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, додатне снаге и средства уз појачан режим рада. Она се проглашава одмах по сазнању за непосредну опасност од њеног наступања, односно након њеног наступања, ако се непосредна опасност од наступања ванредне ситуације није могла предвидети или ако због других околности није могла бити проглашена одмах после сазнања за непосредну опасност од њеног наступања. Ванредна ситуација се укида самим престанком опасности, односно престанком потребе за спровођењем мера заштите и спасавања од катастрофа.

Ванредну ситуацију проглашава и укида (члан 39.): за територију Републике Србије - Влада, на предлог Републичког штаба за ванредне ситуације, односно за територију аутономне покрајине - извршни орган аутономне покрајине, на предлог покрајинског штаба за ванредне

ситуације. Ванредна ситуација за територију аутономне покрајине се проглашава када постоји непосредна опасност која ће захватити, или је већ захватила најмање две јединице локалне самоуправе са територије надлежности, а процена је таква да ће се опасност или њене последице ширити и да су капацитети аутономне покрајине довољни за спречавање, отклањање, односно ублажавање последица. Ванредна ситуација за територију Републике Србије проглашава се када постоји непосредна опасност која ће захватити, или је већ захватила најмање две јединице локалне самоуправе, а процена је таква да ће се опасност или њене последице ширити и да се сви капацитети Републике Србије морају ангажовати за спречавање, отклањање, односно ублажавање последица (Бабић, 2011:109-121). Изузетно, уколико постоје услови за проглашавање или укидање ванредне ситуације, а надлежни орган не поступи у складу са законом, ванредну ситуацију може прогласити или укинути Влада, на предлог Министарства (члан 40.).

4.2. Право држава региона

На одговарајући начин појам, садржину и карактеристике ванредне ситуације и сличних стања, од значаја за правну квалификацију кривичних дела, где су она везана за време њиховог извршења, уређују и поједина законодавства држава из региона. Стога ћемо на овом месту анализирати законска решења Црне Горе, Хрватске и Републике Српске (Босна и Херцеговина).

Закон о заштити и спасавању Црне Горе⁷ предвиђа да заштита и спасавање (као послови од посебног интереса) обухвата скуп мера и радњи које се предузимају у циљу откривања и спречавања опасности од природних непогода, пожара, техничко-технолошких несрећа, хемијских, биолошких, нуклеарних и радиолошких контаминација, последица ратног разарања и тероризма, епидемија, епизоотија, епифитотија и других несрећа, као и спасавања грађана и материјалних добара угрожених њиховим деловањем.

Члан 4. Закона даје дефиниције, између осталих, и следећих појмова од значаја за предмет нашег града, не наводећи при томе изричито појам „ванредне ситуације”. То су: а) *катастрофа* - свака природна непогода, пожар, техничко-технолошка несрећа, хемијска, биолошка, нуклеарна и радиолошка контаминација, последица настала ратним разарањем и тероризмом, епидемија, епизоотија и епифитотија, које величином

⁷Zakon o zaštiti i spasavanju Crne Gore, Službeni list Crne Gore, 13/2007, 5/2008, 86/2009, 32/2011 i 54/2016.

или интензитетом озбиљно угрожавају здравље и људске животе или изазивају штету на имовини веће вредности и животној средини, а чији настанак није могуће спречити или последице отклонити редовним деловањем државних органа и органа општине, на чијем подручју је догађај настао, б) *већа несрећа* - догађај који својим могућим развојем може попримити размере катастрофе кад, због интензитета и развоја, оперативне јединице за заштиту и спашавање које на подручју његовог настанка врше заштиту и спашавање као редовну активност не могу спречити ширење тог догађаја или правовремено отклонити његове последице, в) *природна непогода* - догађај изазван неконтролисаним деловањем природних сила које угрожавају живот и здравље људи и животиња и изазивају штете на имовини и животној средини (земљотреси, поплаве, земљана клизишта, пожари, снежне лавине, наноси, муње, рушење високих брана и насипа, суше, атмосферске и друге непогоде), г) *техничко-технолошка несрећа* је догађај који је резултат одређених превида и грешака приликом извршавања привредних и других активности или непажње приликом руковања опасним материјама и средствима у производњи, складиштењу и транспорту (пожари, веће несреће у друмском, жељезничком, ваздушном и поморском саобраћају, несреће у рудницима, индустријске несреће изазване експлозијама и другим техничко-технолошким разлозима, падање радиоактивних киша, дизање прашине и стварање талога, изливање нафте и нафтних деривата и других отровних хемикалија, експлозије гасова и запаљивих тености, као и других запаљивих материја које са ваздухом стварају експлозивне смесе и других експлозивних материјала већих размера), д) *акцидент* - несрећа која је изазвана техничко-технолошким процесом, чије последице прелазе оквири техничко-технолошког постројења у којем је настала и ђ) *инцидент* - несрећа која је настала у техничко-технолошком процесу, чије последице не прелазе оквири техничко-технолошког постројења у којем је настала.

Закон о систему (суставу) цивилне заштите Хрватске⁸ уређује систем и деловање цивилне заштите; права и обавезе органа државне управе, јединица локалне и регионалне самоуправе, правних и физичких лица; оспособљавање за потребе система цивилне заштите; финансирање цивилне заштите; управни и инспекцијски надзор над спровођењем Закона и друга питања важна за систем цивилне заштите (Toth, Čemerin, Vitas, 2011:78-84). Цивилна заштита (која је од јавног интереса за Републику и њену сигурност) је систем организовања учесника, оперативних снага и грађана за остваривање заштите и спашавања људи, живо-

⁸Narodne novine Republike Hrvatske, 82/2015, 118/2018, 31/2020 i 20/2021.

тиња, материјалних и културних добара и животне средине у „великим несрећама и катастрофама и отклањања последица тероризма и ратних разарања“ (Toth, 2007:141-149). Практично је овим Законом у правни поредак Хрватске имплементирана Директива 2012/18/ЕУ Еуропског парламента и Савета од 4.јула 2012.године о контроли опасности од великих несрећа које укључују опасне материје, о измени и каснијем стављању изван снаге Директиве Савета 96/82/ЕЗ (СЛ Л 197) од 24.јула 2012.године).

У члану 3.хрватски Закон дефинише следеће појмове као што су: а) *изванредни догађај* који значи догађај за чије санирање је потребно деловање хитних (журних) служби те потенцијално укључивање оперативних снага система цивилне заштите (тачка 7.), б) *катастрофа* је стање изазвано природним и/или техничко-технолошким догађајем који обимом, интензитетом и неочекиваношћу угрожава здравље и животе већег броја људи, имовину веће вредности и околину, а чији настапак није могуће спречити или последице отклонити деловањем свих оперативних снага система цивилне заштите подручне (регионалне) самоуправе на чијем је подручју догађај настао, те последице настале тероризмом и ратним деловањем (тачка 8.) и в) *велика несрећа* је догађај који је проузрокован изненадним деловањем природних сила, техничко-технолошких или других чинилаца с последицом угрожавања здравља и живота грађана, материјалних и културних добара и околине на месту настанка догађаја или ширем подручју, чије се последице не могу санирати само деловањем хитних служби на подручју њеног настанка (тачка 33.) (Ivandić Vidović, Karlović, Ostojić, 2011:109-121).

Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама Републике Српске⁹ је једини законски текст овакве садржине у правном систему Босне и Херцеговине. Овим законом уређује се систем заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, снаге и субјекти заштите и спасавања, права и обавезе републичких органа управе и других органа, органа јединица локалне самоуправе, привредних друштава и других правних лица, права и дужности грађана, ванредне ситуације и поступање у ванредним ситуацијама, организација и делатност цивилне заштите у систему заштите и спасавања и отклањања последица елементарних непогода и других несрећа, планирање и финансирање система заштите и спасавања, надзор, признања и награде и друга питања од значаја за организовање и функционисање система заштите и спасавања (Кешетовић, Кековић, 2008:128-135).

⁹Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, 121/2012.

Члан 5. Закона у Републици Српској такође, као и претходни закони, прецизно дефинише следеће појмове као што су: а) *ванредна ситуација* је ситуација у којој су ризици и претње или последице катастрофа, ванредних догађаја и других опасности за становништво, животну средину и материјална добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, снаге и средства уз појачан режим активности (Кешетовић ет ал., 2013:213-221), б) *ванредни догађај* је несрећа изазвана елементарном непогодом и другом несрећом која може да угрози здравље и живот људи и животну средину, а чије је последице могуће спречити или отклонити редовним деловањем, в) *катастрофа* је природна или друга несрећа и догађај која величином, интензитетом и неочекиваномшћу угрожава здравље и живот људи, материјална добра и животну средину, а чији настанак није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних служби, републичких органа управе и органа јединица локалне самоуправе, као и несрећа насталих ратним разарањем или тероризмом, г) *елементарна непогода* је догађај хидрометеоролошког, геолошког или биолошког порекла проузрокован деловањем природних сила, као што су: земљотрес, поплава, бујица, олуја, јаке кише, атмосферска пражњења, град, суша, одрон или клизање земљишта, снежни наноси и лавина, екстремне температуре ваздуха, залеђивање водотокова, епидемија заразних болести и појава штеточина и друге природне појаве већих размера које могу да угрозе здравље и живот људи или причине штету већег обима, д) *друга несрећа* је несрећа у друмском, железничком, ваздушном или речном саобраћају, пожар, рударска несрећа, рушење брана, техничко-технолошка несрећа и друга несрећа коју проузрокује човек својим активностима, ратна дејства, ванредно стање или други облик масовног уништавања људи или материјалних добара и ђ) *техничко-технолошка несрећа* (удес) је догађај који је измакао контроли код обављања делатности или управљању средствима за рад и рад са опасним материјама, нафтом и њеним дериватима и енергетским гасовима приликом њихове производње, прераде, употребе, складиштења, претовара, превоза или уклањања чија је последица угрожавање људи и материјалних добара.

5. Закључак

Готово сва савремена кривична законодавства у систему кривичних дела, поред основног облика, познају и његове теже, квалификоване

облике испољавања. Они су најчешће везани за предузимање радње извршења на одређени начин, у одређено време или под одређеним околностима, услед чијег постојања се управо заснива кажњавање за ова дела, односно њихово теже кажњавање. Међу околностима које имају овакав значај, природу, карактер и дејство се јавља и време извршења кривичног дела – односно време постојања „*ванредне ситуације или ванредног стања, односно другог сличног удеса*”. Ради се о ситуацијама које обухватају изненадно, неконтролисано стварање непосредне, блиске, стварне опасности, како по државу (друштвена добра и вредности), тако и по живот и тело (здравље) људи, односно њихову имовину већег обима.

Будући да је радња извршења оваквих кривичних дела везана за постојање „*ванредног или другог сличног стања - ситуације*”, овде се ради о бланкетној диспозицији. То указује да је за њихову правну квалификацију потребно консултовати друге ванкривичноправне прописе из области јавног права – уставног и управног (административног) права.

У Републици Србији се ова посебна стања у којима се може извршити одређено кривично дело јављају као: „*ванредна ситуација, опасност, непосредна опасност, ванредни догађај, удес или велики удес*”. Њихову дефиницију, карактеристике, обележја, настајање и дејство одређује Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, иако Устав Републике Србије овакво стање назива „*ванредно стање*” без ближег одређења у чему се оно састоји. Према овом закону (члан 2, тачка 7.) „*ванредна ситуација*” (као квалификаторна околност у кривичном праву) је стање које настаје проглашењем од надлежног органа када су ризици и претње или настале последице по становништво, животну средину и материјална и културна добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, снаге и средства уз појачан режим рада. Управљање ванредним ситуацијама обухвата координацију и руковођење субјектима и снагама система заштите и спасавања у циљу организованог одговора на катастрофе и брзог опоравка.

Ове појмове, са више/мање сличном садржином и карактеристикама, познају и друга законодавства држава у региону. Тако се у Црној Гори разликују појмови: „*катастрофа, већа несрећа, природна непогода, техничко-технолошка несрећа, акцидент и инцидент*”, у Хрватској „*изванредни догађај, катастрофа и велика несрећа*”, односно у Републици Српској „*ванредна ситуација, ванредни догађај, катастрофа, елемен-*

тарна непогода, техничко-технолошка несрећа и друге несреће”. Сви ови појмови на приближан, истоветан или бар сличан начин одређују облике/видове испољавања „ванредне ситуације” који су од значаја за органе кривичног правосуђа приликом правне квалификације и утврђивања постојања појединих кривичних дела, односно њихових појавних облика.

Литература

- Бабић, Б. (2011). *Цивилна заштита и спасавање у ванредним ситуацијама*. Нови Сад: Висока техничка школа струковних студија.
- Babić, M., Marković, I. (2008). *Krivično pravo. Opšti dio*. Banja Luka: Pravni fakultet.
- Grozđanić, V., Škorić, M., Martinović, I. (2013). *Kazneno pravo, Opći dio*. Rijeka: Pravni fakultet.
- Ivandić Vidović, D., Karlović, L., Ostojić, A. (2011). *Korporativna sigurnost*. Zagreb: УHMS.
- Јовашевић, Д. (2018). *Кривично право. Општи део*. Београд: Досије.
- Камбовски, В. (2006). *Казнено право*. Општ дел. Штип: 2-Август.
- Кешетовић, Ж., Кековић, З. (2006). *Кризни менаџмент 1. Превенција кризе*. Београд: Факултет безбедности.
- Кешетовић, Ж., Кековић, З. (2008). *Систем кризног менаџмента*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Kešetović, Ž., Toth, I. (2012). *Problemi kriznog menadžmenta*. Velika Gorica: Veleučilište.
- Кешетовић, Ж. ет ал. (2013). *Управувањето со кризи меѓу теоријата и практиката*. Скопје: Факултет за безбедност.
- Kešetović, Ž., Korajlić, N., Toth, I. (2013). *Krizni menadžment*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- Korajlić, N. (2020). *Praktikum za krizni menadžment*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- Млађан, Д. (2015). *Безбедност у кризним ситуацијама*, Београд, Криминалистичко полицијска академија, 2015.
- Narodne novine Republike Hrvatske, 82/2015, 118/2018, 31/2020 i 20/2021.
- Novoselec, P. (2004). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.

Selinšek, Lj. (2007). *Kazensko pravo. Splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana:GV Založba.

Срзентић, Н., Стајић, А. Лазаревић, Љ., (1994). *Кривично право СФРЈ. Општи део*. Београд:Савремена администрација.

Стојановић, З. (2013). *Кривично право. Општи део*. Београд:Правни факултет.

Toth, I. (2007). *Civilna zaštita s propisima*. Zagreb:Defimi.

Toth, I., Čemerin, D., Vitas, P. (2011). *Osnove zaštite i spasavanja od katastrofa*. Velika Gorica:Veleučilište.

Чејовић, Б. (2002). *Кривично право. Општи део*. Београд. Службени лист. Прописи

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, 98/2006 и 115/2021.

Кривични законик Србије, *Службени гласник РС*, 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама Србије, *Службени гласник РС*, 87/2018.

Закон о ванредним ситуацијама, *Службени гласник РС*, 111/2009, 92/2011 и 93/2012.

Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, 121/2012.

Закон о заштити и спасавању Црне Горе, *Службени лист Црне Горе*, 13/2007, 5/2008, 86/2009, 32/2011 и 54/2016.

Dragan Jovašević, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš

THE SIGNIFICANCE OF THE EMERGENCY SITUATION IN CRIMINAL LAW

Summary

Criminal law envisages a system of criminal offences which may be committed by natural and legal persons. The prescribed penalties and other criminal sanctions for these punishable acts are imposed by the competent court in a legally prescribed criminal procedure for the purpose of protecting the most important social goods and values, such as human dignity and other fundamental social values. In addition to the basic form, a criminal offence may be manifested in two other forms: a less serious form, and a more severe (qualified) form. The framework of qualified criminal offenses includes: a) an act qualified by a more serious consequence, and b) an act qualified by a special circumstance. A criminal offense qualified by a special circumstance, such as an emergency situation, where there is a risk of injury or damage to property, exists when the act of committing the basic form of a criminal offense is undertaken in such conditions or under such circumstances that entail particular severity and social danger. Consequently, the law prescribes a more severe punishment for the commission of such crimes. This paper discusses the legislative framework regulating the commission of criminal offences in emergency situations or in extraordinary circumstances in the Republic of Serbia.

Keywords: *criminal offence, emergency situation, criminal liability, punishment, court.*

Др Милан Пилиповић,¹

Ванредни професор,

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци,

Република Српска

UDK: 342.9:342.77(497.6):616-036.21COVID-19

НОРМАТИВНЕ НАДЛЕЖНОСТИ ИНСТИТУЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ВАНРЕДНОЈ СИТУАЦИЈИ/СТАЊУ И ЊИХОВО ДЈЕЛОВАЊЕ У ПРАКСИ ПОВОДОМ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19²

Апстракт: Босна и Херцеговина је сложена децентрализована држава, па тако институције БиХ и ентитета, као и Брчко дистрикта, имају надлежности да аутономно стварају нормативни оквир који третира питање ванредне ситуације и ванредног стања, уз обавезу узајамне координације активности. Овом приликом ћемо анализирати нормативни оквир и надлежности институција Републике Српске и БиХ у погледу могућности проглашења ванредне ситуације (стања), а затим и њихово дјеловање у ванредном правном режиму поводом пандемије COVID-19. Акцент ће бити на Републици Српској, у којој Устав и закони предвиђају могућност проглашења ванредног стања и ванредне ситуације. Између „ванредног стања” и „ванредне ситуације” постоје значајне разлике у погледу правног основа за проглашавање, и правне природе аката које могу да доносе институције. У раду ће се указати на недостатке постојећег нормативног оквира у Републици Српској којим се третира ванредно стање, и анализирати (не)дјеловање институција Републике Српске и БиХ у ванредном стању и ванредној ситуацији поводом пандемије, као и уставност аката.

Кључне ријечи: ванредно стање, ванредна ситуација, пандемија, Република Српска, Босна и Херцеговина, уставност.

¹ milan.pilipovic@pf.unibl.org

² Рад је изложен на Међународној научној конференцији „Деловање институција система у ванредним ситуацијама: искуства и изазови” одржаној на Правном факултету Универзитета у Нишу 20. и 21. априла 2022. године.

1. Увод

Држава може запасти у стање у којем су озбиљно угрожене основне вриједности њеног уставног поретка. Оно се превазилази привременим преласком у ванредно стање, у ком се власт нужно концентрише у рукама егzekутиве и у којем долази до смањивања обима остваривања људских права гарантованих уставом. Институт ванредног стања обухвата два основна питања: доношење одлуке о проглашењу ванредног стања и утврђивање режима остваривања људских права током ванредног стања. Доношење одлуке о увођењу ванредног стања говори о немогућности државних органа да насталу опасност уклоне редовним путем, односно инструментима којима располажу у приликама када уставни систем функционише на уобичајен начин. У оваквим ситуацијама општи интерес спашавања виталних вриједности државе налаже да се сфера индивидуалних слобода и права грађана привремено сузи у мјери у којој је неопходно да се што прије успостави раније, редовно стање. Отуд оправдање за одступање од уобичајеног режима под којим се људска права и слободе остварују. (Рајић, 2011: 246.) У обе области устав као највиши правни акт успоставља надлежност органа власти при чему се, доношење општих правних аката, у таквим приликама, премјешта са парламента на извршну власт. Наиме, устав утврђује да акте, потребне ради отклањања опасности, доноси влада односно орган извршне власти, под условом да парламент то није у стању да чини. Овдје се ради о мјерама којима се успоставља посебан режим остваривања људских права и слобода гарантованих уставом. Та материја припада изворно надлежности парламента и приоритет у њеном регулисању припада њему. Међутим, надлежност је уставом супсидијарно постављена у корист извршне власти. Могућност да извршна власт приступи доношењу тих аката условљена је испуњавањем уставом одређених услова: да парламент није у могућности да се састане (у супротном би он био овлашћен за доношење таквих мјера) и да је претходно проглашено ванредно стање. Испуњеност првог услова, немогућност парламента да се састане, није једноставно утврдити, јер углавном не постоје јасни критеријуми нити јасно одређен орган у чијој је надлежности доношење одлуке којом се констатује немогућност да се парламент састане.³ Смисао овог уставног рјешења је да се парламент,

³ Будући да се ради о доношењу непопуларних мјера којима се задира у сферу индивидуалних права грађана, није незамислив случај да парламент злоупотреби ову уставну норму, свјесно пребаци терет доношења ових аката на владу и тиме изузме себе од евентуалне одговорности пред грађанима. Овакво поступање власти представља примјер повлачења права пред политиком односно неспремности да, у ситуацијама које захтевају пуну одговорност, органи власти поступају у границама

као гломазно тело са компликованијим начином рада, у ситуацијама када је потребна хитност у одлучивању, замијени хомогенијим и мањим органом, а да у свим осталим случајевима, по посебној, хитној процедури одлучује сам. (Рајић, 2010: 391 и 392). Други услов за доношење ових мјера подразумјева претходно проглашено ванредно стање. У вези са тим, уставни различито уређују питање органа који је овлашћен да донесе одлуку о проглашењу ванредног стања. Увођење ванредног стања захтјева демократску процедуру одлучивања. Зато парламент увијек учествује у доношењу ове одлуке при чему се обим, садржај и карактер његових овлашћења у том процесу разликују и варирају од његове искључиве надлежности, преко подјељене (уз супсидијарно одређивање извршне власти) до контролне, када је одлука о проглашењу ванредног стања примарно повјерена органима извршне власти (Пајванчић, 2000: 435-455) Дакле, у околностима у којима постоји озбиљна пријетња опстанку саме државе, уставом се одређује да се надлежност у погледу увођења ванредног стања, под одређеним условима, премјешта са парламента на извршну власт. Одлучивање о проглашењу ванредног стања подразумјева процјену органа власти о постојању уставом прописаних разлога који могу бити основ за његово увођење и представља сферу дискреционог одлучивања ових органа. У том делу ова одлука измиче уставној контроли у смислу материјалне усклађености са уставом. Ова одлука је деликатна будући да су органи власти, због нужне општости у прописивању разлога за увођење ванредног стања, у прилици да дају своје тумачење ове уставне норме.

2. Нормативни оквир ванредне ситуације и ванредног стања у Босни и Херцеговини

БиХ је сложена, децентрализована држава те правни оквир који третира питање ванредног стања и ванредне ситуације постоји на различитим нивоима власти (БиХ, РС; ФБиХ, Дистрикт Брчко), са међусобним значајним разликама. Устав БиХ не садржи одредбе које се односе на било који облик „стања нужде”. Уставни текст не предвиђа ванредне околности због којих би настао посебан правни режим, нити утврђује границе интервенције јавне власти у смислу ограничавања или укидања људских права. Проглашење ванредног стања, те овлашћења и процедуре институција БиХ, у извјесној мјери су регулисани након преноса надлежности у области одбране и војске са ентитета на Босну и Херцеговину. Тако Закон о одбрани БиХ предвиђа проглашење ванредног стања,

права. Ситуација се усложњава и непостојањем одговарајуће правне санкције за овакво поступање парламента односно за невршење ове уставом прописане дужности

под условом да постоји пријетња нормалном функционисању уставних институција.⁴ Поред појма ванредно стање, закон прописује и ситуацију природне и друге катастрофе и несреће.⁵ Уз наведено, Оквирни закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа у БиХ (Оквирни закон БиХ),⁶ утврђује принципе превентивног и заштитног дјеловања кроз субординацију, децентрализацију овлаштења, а начин поступања и специфични садржај ванредних мјера оставља у надлежност ентитетским и јавним властима у Брчко Дистрикту БиХ, уз обавезу узајамне координације активности. Наиме, Оквирни закон БиХ утврђује да је заштита и спашавање од посебног јавног интереса за БиХ.⁷ Због тога су институције и органи БиХ, ентитета и Брчко Дистрикта у оквиру надлежности у области заштите и спашавања, обавезни ускладити све мјере по принципу супсидијарности и координације.⁸ У том смислу је важна позиција Министарства безбједности БиХ да у стањима ванредних околности координира дјеловања ентитетских служби цивилне заштите.⁹

Ванредно стање није утврђено Уставом ФБиХ. У конкретном случају ванредних околности у примјени је Закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа ФБиХ.¹⁰ Конкретизација ванредних мјера заштите и спашавања предмет је Закона о заштити становништва од заразних болести ФБиХ¹¹.

⁴Чл. 42, у вези са чл. 10 и 12 Закона о одбрани БиХ, *Сл. гласник БиХ*, 88/05.

⁵Поглавље V, „Природне и друге катастрофе и несреће“, чл. 44. и 45. Закона о одбрани БиХ.

⁶Оквирни закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа у БиХ, *Сл. гласник БиХ*, 50/08)

⁷Чл. 3 Оквирног закона

⁸Чл. 2, ст. 11 и 12 Оквирног закона

⁹Поред одредаба Оквирног закона и чл. 14 Закона о министарствима и другима органима управе БиХ (*Сл. гласник БиХ*, 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16) јасно прописује надлежност координације Министарства безбједности БиХ.

¹⁰Закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа ФБиХ, (*Сл. новине ФБиХ* 39/03, 22/06 и 43/10. Ванредно стање се такођер ни овдје не спомиње, међутим овај закон у чл. 3 дефинише садржај природне и друге несреће, те предвиђа овлаштења штабова цивилне заштите да наређују провођење одговарајућих мјера заштите и спашавања.

¹¹Закон о заштити становништва од заразних болести ФБиХ, (*Сл. гласник ФБиХ*, 29/05). Мјере релевантне за подручје важења људска права и слобода обухватају карантин – као мјеру ограничења кретања, изолацију – као противепидемијску мјеру просторног издвајања лица, те забрану јавног окупљања – као ванредну мјеру спречавања

Правна рјешења Брчко Дистрикта БиХ слиједе модел нормативне недовршености. Статут Брчко Дистрикта не познаје појам ванредног стања или ванредне ситуације.¹² Једнако као на нивоу ФБиХ, дефиниције појмова стање природне и друге несреће прописани су Законом о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа у Брчко Дистрикту БиХ.¹³

У Републици Српској, у односу на ФБиХ и Брчко Дистрикт, нормативни оквир у погледу ванредног стања је садржајнији и бољи. Устав Републике Српске прописује релевантна питања у вези с ванредним стањем, дефинише околности под којима Народна скупштина Републике Српске (даље: Народна скупштина) може прогласити ванредно стање, утврђујући, притом, значајна овлаштења председника Републике.¹⁴ Истовремено, за разлику од рјешења на нивоу БиХ, ФБиХ и Брчко Дистрикта, Закон о заштити и спашавању у ванредним ситуацијама Републике Српске¹⁵ прецизно дефинише појам „ванредне ситуације”, као правни режим блажих посљедица од посљедица „ванредног стања”, те уопштено нормира врсту и категорију превентивних, заштитних и мјера спашавања. Конкретизација ванредних мјера регулисана је Законом о заштити становништва од заразних болести Републике Српске¹⁶ чија рјешења су уређена слично ФБиХ.

и сузбијања заразне болести. Релевантна питања у вези с питањем јавног окупљања у ФБиХ регулисана су кантоналним прописима.

¹² Законом о Влади Брчко Дистрикта БиХ прописано овлаштење градоначелника да (...) проглашава ванредно стање у случају опасности по живот и здравље становништва (...). Мјере које се предузимају у току ванредног стања морају бити у складу са Статутом (...). Чл. 16 Закона о Влади Брчко Дистрикта БиХ, (*Сл. гласник Брчко Дистрикта БиХ*, 22/18 – пречишћени текст, 49/18, 8/19, 10/19 и 32/19).

¹³ Закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа у Брчко Дистрикту БиХ, (*Сл. гласник Брчко Дистрикта БиХ*, 29/16 и 33/16). Међутим, облици, садржај и интензитет ванредних мјера нису препознати законским текстом, изузев уопштеног навода да отклањање и спречавање посљедица подразумијева активности здравствених и хигијенско-епидемиолошких мјера

¹⁴ Чл. 68 ст. 3 у вези с чл. 70 и чл. 81 Устава Републике Српске. У овом раду је коришћен текст *Устав Републике Српске, (са измјенама и допунама)* којег су приредили и уредили Миодраг Н. Симовић и Миле С. Дмичић, 2007. године.

¹⁵ Закон о заштити и спашавању у ванредним ситуацијама Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, 121/12

¹⁶ Закон о заштити становништва од заразних болести Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, 90/17.

3. Нормативни оквир ванредне ситуације и ванредног стања у Републици Српској

3.1. Ванредна ситуација

Ванредна ситуација је дефинисана Законом о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама. Она представља ситуацију у којој су ризици и пријетње или посљедице катастрофа, ванредних догађаја и других опасности за становништво, животну средину и материјална добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или посљедице није могуће спријечити или отклонити редовним дјеловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити додатне мјере, снаге и средства уз појачан режим активности.¹⁷ Ванредна ситуација по правилу се проглашава одмах по сазнању о непосредној опасности од наступања ванредне ситуације, али она може бити проглашена и након наступања, ако се непосредна опасност није могла предвидјети или ако због других околности није могла бити проглашена одмах после сазнања за непосредну опасност од наступања ванредне ситуације.¹⁸ Одлуку о проглашењу ванредне ситуације за територију Републике Српске доноси Влада на приједлог Републичког штаба за ванредне ситуације.¹⁹ Републички штаб за ванредне ситуације (даље: Републички штаб), којег оснива Влада, поред осталих активности, руководи и координира рад субјеката и снага система заштите и спасавања у ванредним ситуацијама на спровођењу утврђених задатака. Када су у питању ванредне ситуације, у циљу њиховог рјешавања, спроводе се различите активности, од оних превентивних до оних које се спроводе у току ситуације. Различити органи, као што су Влада, министарство, републички органи управе, грађани, привредна друштва и други имају различите надлежности и дужности у оквиру система заштите и спасавања и те надлежности су дефинисане Законом о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама.

3.2. Ванредно стање

Република Српска, према свом Уставу, има право да уређује и обезбјеђује мјере из своје надлежности за случај ванредног стања које

¹⁷ Чл. 5 Закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама

¹⁸ Чл. 39 ст. 1 и 2, Закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама

¹⁹ Чл. 41, *ibid.* За координацију и руковођење приликом заштите и спасавања у ванредним ситуацијама у складу са овим законом и другим прописима, као оперативностручна тијела, формирају се штабови за ванредне ситуације: за територију Републике – Републички штаб за ванредне ситуације; за подручје града – градски штаб за ванредне ситуације и за подручје општине – општински штаб за ванредне ситуације.

прогласе институције Босне и Херцеговине и институције Републике Српске.²⁰ Уставом Републике Српске,²¹ али и Законом о Влади Републике Српске, утврђено је, који орган и на који начин може прогласити ванредно стање. Ванредно стање за Републику или дио Републике у случају угрожавања безбједности усљед елементарних непогода, (поплава, земљотреса, пожара), природних катастрофа, епидемија, повреда људских права и слобода и нормалног функционисања уставних органа Српске, проглашава Народна скупштина на приједлог Владе, која уједно и сама предлаже акте за предузимање мјера у таквим околностима.²² Предсједник Републике Српске има посебне надлежности за вријеме ванредног стања, тиме што добија право да, доношењем уредби са законском снагом, врши одређене надлежности које припадају Народној скупштини. Уредбе са законском снагом су акти који се доносе у случају ванредног стања, имају исту снагу као закон, али их не доноси редовно законодавно тијело, конкретно, у Републици Српској, Народна скупштина. Истичемо да се уставотворац опредјелио за велика овлашћења предсједника Републике за вријеме трајања таквих стања. Наиме, Уставом Републике Српске, као и Законом о Влади, утврђено је да за вријеме ратног стања, које прогласе надлежне институције Босне и Херцеговине, односно ванредног стања, предсједник Републике може, на приједлог Владе или по сопственој иницијативи, доносити уредбе са законском снагом. За то је потребно да се испуне три услова. Први услов је да Народна скупштина не може да се састане. Други је да Влада предлаже предсједнику доношење уредбе, иако и он самостално може да их доноси. Трећи услов је да предсједник саслуша мишљење предсједника Народне скупштине. Такође, за вријеме ванредног стања предсједник може и да именује и разрјешава функционере, које бира, односно именује и разрјешава Народна скупштина, мијењати организацију и овлашћења извршних, управних и правосудних органа, те територијалну организацију. Ипак, уредбе и одлуке о именовану и разрјешењу имају само привремено дејство, и њих предсједник Републике Српске подноси на потврду Народној скупштини чим она буде у могућности да се састане.²³ Овом уставном одредбом се истовремено потврђује законодавна надлежност Народне скупштине и привременост надлежности које предсједник Републике преузима у овим околностима, као и општа обавеза Републике и свих њених институција у смислу обезбјеђења законитости и уставности.

²⁰ Чл. 68 став 1 тачка 3 Устава Републике Српске

²¹ Чл. 70, Устава Републике Српске

²² Чл. 38 Закона о Влади Републике Српске (Сл. гласник Републике Српске, 18/08)

²³ Чл. 81 Устава Републике Српске.

Када су у питању права грађана, актима Народне скупштине, односно актима председника Републике ако Народна скупштина не може да се састане, за вријеме ванредног стања могу се, изузетно, док то стање траје, обуставити поједине одредбе Устава које се односе на доношење закона, других прописа и општих аката и предузимања мјера републичких органа. Исто тако могу се обуставити поједине уставне одредбе које се односе на одређена људска права и слободе, али не и сва права.²⁴ Такође, када су у питању права грађана, за вријеме ванредног стања законом се може ограничити располагање или утврдити посебан начин коришћења дијела средстава правних и физичких лица.

Влада Републике Српске може, за вријеме ванредног стања, одлучити о престанку или прекиду рада јавних предузећа или дијелова предузећа, јавних установа и финансијских организација, које су од општег интереса за Републику Српску, као и о припајању или спајању наведених субјеката. Такође, она може одлучити о начину организовања новонасталих субјеката и о уступању средстава, којима су располагали субјекти који престају да раде, новонасталим субјектима.

3.3. Разлика између ванредне ситуације и ванредног стања

Дакле, основна разлика између ванредне ситуације и ванредног стања је у овлашћењима и надлежностима.

Када је на снази ванредна ситуација, онда се примјењују законске одредбе које тренутно постоје, као нпр. већ споменути Закон о о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама и Закон о заштити становништва од заразних болести као и други закони, док председник Републике нема право да доноси уредбе са законском снагом. Када је у питању ванредно стање, примјењују се одредбе закона који тренутно постоје, али и председник Републике има право да доноси уредбе са законском снагом.

²⁴ Слободе и права из Устава које се не могу обуставити су: равноправност грађана и уживање исте правне заштите без дискриминације; неприкосновеност живота човјека, неповредивост људског достојанства, тјелесног и духовног интегритета, приватности, личног и породичног живота; кажњивост незаконитог лишавања слободе; право на накнаду штете коју незаконитим или неправилним радом нанесе службено лице или државни орган, односно организација која врши јавна овлашћења; праведно суђење у кривичним стварима; право на одбрану, слободан избор браниоца и несметано општење са њим; некажњивост за дјела која нису, прије него што су учињена, била законом предвиђена као кажњива дјела, као и принцип да нико не може бити сматран кривим за кривично дјело док то не буде утврђено правоснажном судском одлуком; неповредивост стана, осим у изузецима предвиђених законом; слобода мисли и одређења, савјести и увјерења, као и јавног изражавања мишљења.

Ванредна ситуација се дефинише и спроводи на основу закона у Републици Српској, поштујући уставне одредбе, док се ванредно стање дефинише и уводи на основу највишег правног и политичког акта најјаче правне снаге у Српској – Устава Републике Српске, али и Закона о Влади Републике Српске. Ванредну ситуацију проглашава Влада Републике Српске, док ванредно стање проглашава највиши законодавни, представнички орган у Српској – Народна скупштина Републике Српске.

У ванредној ситуацији предсједник нема овлашћење да обустави поједине одредбе Устава, док у ванредном стању предсједник има то овлашћење. За вријеме ванредне ситуације предсједник нема право да именује и разрјешава функционере, које бира, односно именује и разрјешава Народна скупштина, док ванредном стању, предсједник има то право.

У ванредној ситуацији људска права и слобода се могу ограничити само у оном обиму у којем је то прописано у законима и међународним правним актима које је дужна поштовати Република Српска. У ванредном стању, постоји могућност ограничавања одређених људских права и слобода наведених у Уставу, сем апсолутних права и слобода, у складу са међународним правом људских права и оних за која је експлицитно наведено у Уставу да се не могу ограничити.

Ванредна ситуација представља ситуацију у којој је за ублажавање и отклањање опасности за становништво неопходно употријевити додатне мјере, снаге и средства уз појачан режим активности, јер опасност није могуће спријечити или отклонити редовним дјеловањем надлежних органа и служби. Ванредно стање је стање у коме је угрожена безбједност усљед одређених догађаја, као што је епидемија. Дакле, може се рећи да је ванредно стање степеница више од ванредне ситуације, када је у питању ниво опасности, јер се оно уводи зато што је безбједност угрожена, а опасност се није могла отклонити ни редовним дјеловањем органа и служби нити додатним мјерама.

3.4. Недовршеност правног оквира ванредног стања у Републици Српској

Нормативни оквир ванредног стања има и својих недостатака. Устав утврђује да ванредно стање, на приједлог Владе, проглашава Народна скупштина. Међутим, ако се због околности Народна скупштина не може састати, а постоји потреба да се прогласи ванредно стање, Устав није предвидио алтернативни (резервни) начин проглашења ванредног стања, у смислу да нпр. предсједник Републике самостално или са

предсједником Владе и његов сапотпис, донесе одлуку о увођењу ванр. стања, ако већ Народна скупштина не може да се састане. Исто тако, Устав није утврдио колико дуго траје ванредно стање (нпр. 30, 60 дана), уз могућност преиспитивања одлуке, продужења трајања, што отвара могућност злоупотребе од стране егзекутиве. „Основни смисао временског ограничења трајања ванредног стања је спречавање злоупотребе тог правног режима, чије би укидање могло неосновано да се одлаже..... Временско лимитирање трајања ванредног стања истовремено је и подстицај носиоцима државне власти да ефикасно превазиђу ванредне околности и успоставе нарушени јавни поредак.” (Симовић, 2020: 6).

Устав Републике Српске утврђује да се „за вријеме ратног стања и непосредне ратне опасности мандат НС продужава док то стање траје”, али није наведено да се мандат продужава и док траје ванредно стање. У Србији за вријеме ванредног стања Скупштина се састаје „без посебног позива”, те не може бити распуштена. Тих одредби у Уставу Српске нема. Према Уставу, за вријеме ванредног стања, ако Народна скупштина не може да се састане, предсједник Републике може доносити уредбе са законском снагом. Међутим, Устав не предвиђа ко утврђује да Народна скупштина није у могућности да се састане. Констатовање да Народна скупштина није у могућности да се састане је „фактичко, објективно, повјерљиво питање” (Симовић, 2020: 6) али је веома важно питање од којег зависи (не)могућност доношења уредби са законском снагом од стране предсједника Републике.²⁵ Ко утврђује да Народна скупштина није у могућности да се састане? Предсједник или колегијум Скупштине, предсједник Републике и/или Влада? Устав то није утврдио а требао је.

4. Ванредна ситуација и ванредно стање у Републици Срској поводом пандемије Covid-19, са аспекта уставности

Влада Републике Српске, позивајући се на Закон о заштити и спашавању у ванредним ситуацијама²⁶ и Закон о заштити становништва од заразних болести,²⁷ 16. 03. 2020. године, донијела је Одлуку о проглашењу ванредне ситуације на територији Републике Српске.²⁸ У ситуа-

²⁵ Пословник о раду Народне скупштине Републике Српске такође не даје одговор на то питање.

²⁶ Закон о заштити и спашавању у ванредним ситуацијама, *Сл. гласник Републике Српске*, 121/ 12 и 46/17.

²⁷ Закон о заштити становништва од заразних болести, *Сл. гласник Републике Српске*, 90/17.

²⁸ Одлука о проглашењу ванредне ситуације за територију Републике Српске, *Сл. гл. Републике Српске*, 25/20.

цији са вирусом Covid-19, битна је и примјена Закона о заштити становништва од заразних болести. У овом закону је дефинисано да је сваки грађанин Републике Српске дужан да се лијечи од заразне болести која може угрозити здравље других лица, као и да у складу са препорукама надлежних институција и здравствених установа предузима мјере за заштиту других лица, те да омогући и учествује у спровођењу мјера одређених законом. У ситуацији у којој долази до угрожавања безбједности и здравља људи постојањем непосредне опасности за масовно преношење заразних болести, спроводе се ванредне мјере за спречавање и сузбијање заразних болести. Те мјере законски обухватају, између осталог: ограничење кретања у зараженом и угроженом подручју и стављање под здравствени надзор лица које је било у контакту за зараженим лицем; престанак рада васпитно-образовних установа и забрану окупљања на јавним мјестима; изолацију обољелих у кућним условима или другом адаптираном објекту, када због масовног обољевања није могућа изолација у здравственој установи; уступање и адаптацију других објеката и ангажовање потребних средстава и опреме за потребе здравствене службе; успостављање карантина и стављање у карантин лица које је било у контакту са лицем обољелим од посебно опасне заразне болести, те у складу са препорукама и друге мјере које природа болести налаже, односно мјере које предложи Свјетска здравствена организација; и информисање јавности о актуелној епидемиолошкој ситуацији, постојећим ресурсима, мјерама које се предузимају и које треба да предузму грађани.²⁹

Савјет министара Босне и Херцеговине, на основу Оквирног закона о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа у БиХ, 17. марта 2020. (дан након проглашења ванредне ситуације у Републици Српској) доноси Одлуку о проглашењу настанка стања природне или друге несреће на територији Босне и Херцеговине.³⁰ Сличне одлуке су донијеле кантоналне владе, али и власти јединица локалне самоуправе у ФБиХ и Републике Српске.³¹ Након

²⁹ Уколико се појави епидемија заразне болести са бројем обољелих који премашује болничке капацитете, изолација и лијечење може се спроводити и у другим адаптираним објектима или у кућним условима, у којима се могу обезбиједити предуслови за лијечење и изолацију лица обољелих од заразних болести.

³⁰ Одлука о проглашењу настанка стања природне или друге несреће на територији Босне и Херцеговине, *Сл. гласник БиХ*, 18/20.

³¹ Влада ФБиХ је позивајући се на Закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа (*Сл. новине ФБиХ* 39/03, 22/06 и 43/10) 16. 03. 2020. донијела Одлуку о проглашењу стања несреће узроковано појавом корона вируса Covid-19 на подручју Федерације БиХ (*Сл. Новине ФБиХ* 21/20). У Брчко Дистрикту,

доношења Одлуке о проглашењу ванредне ситуације на територији Републике Српске су затворене школе, факултети, предшколске установе, занатске радње, угоститељски објекти итд., а 21. марта, Влада је увела полицијски час од 20 до 5 часова ујутро, уз потпуну забрану кретања лицима старијим од 65. година.

Одлука о проглашењу ванредне ситуације за територију Републике Српске је кратка и има укупно три члана. У трећем члану је наведено да она ступа на снагу даном доношења, те да ће се објавити у Службеном гласнику Републике Српске. Уставом Републике Српске прописано је да се закони, други прописи и општи акти прије ступања на снагу објављују у службеном гласилу, те да ступају најраније осмог дана од објављивања, осим ако из нарочито оправданих разлога није предвиђено да раније ступе на снагу.³² Исто тако, Закон о Влади Републике Српске³³ прописује да се одлуке објављују у Службеном гласнику и ступају на снагу осмог дана од дана објављивања. Изузетно, одлуке и могу ступити на снагу раније (из оправданих разлога, када то захтијева оправдани интерес), али најраније, наредног дана од дана објављивања у Службеном гласнику. Дакле, и Устав и Закон о Влади намећу обавезу објављивања одлуке у Службеном гласнику, прије него што ступи на снагу. Будући да је Одлука о проглашењу ванредне ситуације ступила на снагу прије објављивања у Службеном гласнику, поставља се питање њене формалне уставности (О томе: Ишерић, 2020: 38,39). Није било иницијативе за оцјену уставности ова одлуке Владе, нити се Уставни суд по том питању оглашавао, иако је то могао. Наиме, Уставни суд Републике Српске има уставну обавезу да „прати појаве од интереса за остваривање уставности и законитости“, да „обавјештава највише уставне органе Републике о стању и проблемима у тој области“ и да им даје „мишљења и предлоге за доношење закона и предузимање других мјера ради обезбјеђења уставности и законитости и заштите слобода и права грађана, организација и заједница“.³⁴ Указујемо на став Уставног суда Републике Српске у једном ранијем предмету,³⁵ да из одредбе `закони, други прописи и општи акти прије ступања на снагу објављују у службеном гласилу, те да ступају најраније осмог дана од објављи-

11.03.2020., је донесена Одлука о проглашењу угрожености становника Брчко Дистрикта БиХ од епидемије заразне болести – корона вируса (Covid-19), те Одлука о проглашењу стања природне несреће због Covid-19 (13. 03. 2020.)

³² Члан 109 Устава Републике Српске

³³ Члан 44 Закона о Влади Републике Српске

³⁴ Члан 115. ст. 1 Устава Републике Српске

³⁵ Одлука Уставног суда републике Српске у предмет бр. У-12/18 од 30. 01. 2019

вања, осим ако из нарочито оправданих разлога није предвиђено да раније ступе на снагу, произлази да „општи акт не може ступити на правну снагу прије објављивања, а да је оспореном одредбом (...) прописано да он ступа на снагу даном доношења, дакле и прије његовог објављивања, те је Суд је оцијенио да та одредба није у сагласности са Уставом.„ Уставни суд је у предмету неуставним прогласио само члан који уређује ступање на снагу, док није прогласио за неуставним цијели акт, са чим се не можемо сложити јер формална неуставност за собом вуче неуставност акта у цјелости. Дакле, имајући у виду овакав став Суда, да је дошло до оцјене уставности Одлуке о проглашењу ванредног стања, за претпоставити је да би Суд неуставним прогласио само трећи члан који се односи на ступање на снагу, а не цијели акт.

Народна скупштина Републике Српске, 28. 03. 2020. године, на приједлог Владе, донијела је Одлуку о проглашењу ванредног стања на територији Републике Српске,³⁶ због епидемиолошке ситуације у Републици Српској усљед вируса Covid-19. Истичемо да временски период трајања ванредног стања није наведен у Одлуци Народне скупштине. На тај начин је остављено извршној власти да одлучи када ће предложити укидање ванредног стања. Дакле, ванредно стање је могло трајати и неколико седмица или неколико мјесеци, зависно од тога кад ће егзекутива одлучити да предложи укидање ванредног стања. „Контрола неопходности пролонгирања ванредног стања мора бити под контролом законодавног тијела, како не би био злоупотреба и неприхватљивог продужавања таквог стања од стране извршне власти“, како то наводи Уставни суд БиХ одлучујући у једном предмету.³⁷ Од проглашења ванредног стања, 28. марта 2020, није се била појавила ниједна иницијатива да се сазове Народна скупштина, како би извршила надзор над активностима егзекутиве, одредило трајање ванредног стања и сл. Народна скупштина је била потпуно неактивна у времену ванредног стања, иако и Венецијанска комисија истиче да парламенти и у ванредним ситуацијама „морају да задрже овлаштење да контролишу рад извршне власти, те да у разумним временским интервалима испитују да ли су ванредна овлаштења извршне власти и даље оправдана, односно кроз интервенисања ad hoc ради измјене или поништавања одлука извршне власти³⁸. Венецијанска комисија је истицала да „питање ко треба окон-

³⁶ Одлука о проглашењу ванредног стања на територији Републике Српске (*Сл. гласник Републике Српске* 31/20). Одлука је ступила на снагу наредног дана од дана објављивања, односно 3. априла 2020.

³⁷ УС БиХ је то навео Одлуци у предмету бр. АП 1217/20

³⁸ Venecijanska komisija, Rule of Law Checklist, CDL-AD(2016)007, s. 51.

чати ванредно стање, када и како, не може бити остављено на процјену извршној власти која извршава повећане надлежности. Потреба је да се настави парламентарни живот кроз вријеме ванредног стања.”³⁹

Двије главне одлике ванредног стања су поремећај власти у корист егзекутиве (уредбодавна власт предсједника Републике који доноси уредбе са законском снагом) и одступања од људских права. Дакле, концентрација законодавне моћи у рукама је предсједника Републике, али само ако се НСРС не може састати.⁴⁰ Кад је проглашено ванредно стање због COVID-19, ниједна институција Републике Српске, нити њени носиоци, нису званично констатовали да се Народна скупштина у даљњем периоду не може састајати. То ствара недоумицу и оставља простор за питање да ли се Народна скупштина заиста и могла састајати? Иако је Републички штаб забранио јавна окупљања, постојала је могућност да се сједнице Народне скупштине изузму од ове наредбе.⁴¹ Народна скупштина је могла одржати бар једну сједницу на којој би се, уколико је то потребно, измјеном Пословника, омогућило заказивање и одржавање online сједница. Међутим, то се није десило.

4.1. Уставност Одлуке о проглашењу ванредног стања у Републици Српској

У Републици Српској иницијативу за покретање потупка за оцјењивање уставности и законитости пред Уставним судом Републике Српске може поднијети свако, па је тако од једног лица Уставном суду Републике Српске (у даљем тексту: Уставни суд) упућена иницијатива за покретање поступка за оцјењивање уставности и законитости Одлуке о проглашењу ванредног стања за територију Републике Српске.

Иако је Народна скупштина, на посебној сједници одржаној 21. маја 2020. године, на приједлог Владе, донијела Одлуку о укидању ванредног стања за територију Републике Српске,⁴² Уставни суд је ову одлуку оцјењивао у вријеме њеног важења, те донио одлуку да се не прихвата иницијатива за оцјењивање уставности и законитости одлуке

³⁹ Venecijanska komisija, Opinion on the Draft Constitutional Law on „Protection of the Nation” of France, CDL-AD(2016)006, Emergency Powers, s. 62.

⁴⁰ чл. 81 ст. 1 Устава Републике Српске

⁴¹ Тако је нпр. Штаб цивилне заштите Кантона Сарајево, од забране одржавања свих приватних или јавних скупова у затвореном простору већег од 20 особа, изузео сједнице свих домова парламента Федерације БиХ и Парламентарне скупштине БиХ БиХ, чије сједиште се налази у Сарајеву.

⁴² Одлука о укидању ванредног стања за територију Републике Српске, („Сл. гласник Републике Српске”, 48/20).

о проглашењу ванредног стања за територију Републике Српске, коју је донијела Народна скупштина, те да је Одлука Народне скупштине сагласна Уставу.⁴³ У поступку оцјењивања уставности и законитости оспорене одлуке, Уставни суд је имао у виду одредбе члана 68. Устава Републике Српске, којим је утврђено да Република уређује и обезбјеђује, између осталог, мјере за случај ванредног стања које прогласе институције Републике Српске. Исто тако, Устав утврђује да Народна скупштина, у складу с Уставом и законом, проглашава ванредно стање за Републику или дио Републике у случају угрожавања безбједности, усљед елементарних непогода (поплава, земљотреса и пожара), природних катастрофа, епидемија, повреда људских права и слобода и нормалног функционисања уставних органа Републике. Сагласно наведеним уставним одредбама, а на приједлог Владе Републике Српске, Народна скупштина Републике Српске је, по оцјени Уставног суда, била овлашћена да донесе оспорену одлуку, којом је, због настале епидемиолошке ситуације усљед појаве корона вируса Covid - 19, прогласила ванредно стање на територији Републике Српске. У вези с тим, суд је узео у обзир и чињеницу да је Савјет министара Босне и Херцеговине 17. марта 2020. године донио Одлуку о проглашењу стања природне или друге несреће на подручју Босне и Херцеговине, због опасности од појаве епидемије заразне болести проузроковане новим корона вирусом, а како би се смањило ризик од убрзаног ширења инфекције на територији Босне и Херцеговине и омогућило ангажовање додатних ресурса за одговор на ову јавноздравствену пријетњу, што је, такође, један од услова за доношење овакве одлуке предвиђеног чланом 70. Устава Републике Српске. Настала епидемиолошка ситуација је, без дилеме, довела до високог степена угрожености здравља и живота грађана, што, само по себи, по оцјени Суда, представља угрожавање безбједности. Истовремено, доношење оспорене одлуке условљено је, поред осталог, и чињеницом да су новонастале околности, због постојећег здравственог ризика, *оне могућиле сазивање и одржавање сједница Народне скупштине Републике Српске* (истакао М.П) чиме је наступио још један услов за проглашење ванредног стања а то је немогућност нормалног функционисања уставних органа Републике...у конкретном случају, законодавац, који је уједно и уставотворац, је сходно својој цјелисходној процјени ситуације настале појавом пандемије корона вирусом, донио је оспорену одлуку руководећи се, при томе, превасходно општим интересом цјелокупне друштвене заједнице и потребом предузимања неопходних мјера са циљем заштите овог интереса, који је у овом случају садржан у заштити јавног здравља.

⁴³ Одлука Уставног суда Републике Српске у предмету број У-25/20 од 29 априла 2021, <http://www.ustavnisud.org/OdlukeTxt.aspx?id=4043>

Дакле, по оцјени Суда, оспорена одлука у цијелости сагласна Уставу, те је у функцији заштите Уставом заштићених вриједности. Међутим, намеће се и питање да ли Уставни суд може да одлучује о уставности одлуке о проглашењу ванредног стања будући да одлучивање о уставности о проглашењу ванредног стања није изричито наведено у оквиру његових надлежности. Осим тога, постоје и други разлози због којих би одлучивање Уставног суда о уставности одлуке о проглашењу ванредног стања могло бити спорно (Симовић, 2020:11,12) „Одлука о проглашењу ванредног стања се заснива на политичкој процени да је наступила јавна опасност која угрожава опстанак државе или грађана. Дакле, ријеч је о пољу дискреционе процене државних органа, а да ли су били испуњени материјални услови за проглашење ванредног стања превасходно је фактичко питање. Уставни суд нити је надлежан, нити компетентан да процењује озбиљност и домашaj јавне опасности која је била повод за проглашење ванредног стања.” (Симовић: 2020, 14). О овој тврдњи Д. Симовића би се могло дискутовати, али остављајући, овом приликом то питање, рећи ћемо да је, ипак, добро што је Уставни суд прихватио да разматра поднесену иницијативу о оцјени уставности увођења ванредног стања, имајући у виду општи амбијент настао у вријеме епидемије и драстично ограничавања права и слобода усљед проглашеног ванредног стања.

Ванредно стање предвиђено Уставом обезбјеђује привремену измјену, тачније прерасподјелу надлежности у оквиру система подјеле власти. На овај начин извршна власт, односно предсједник Републике може преузети легислативне надлежности од законодавне власти и привремено уређивати друштвене односе, што је регулисано чланом 81. Устава. Овом одредбом, под условом да су кумулативно испуњена два услова - проглашење ванредног стања и немогућност састајања Народне скупштине - предсједник Републике као извршна власт преузима легислативне надлежности од парламента. С обзиром да је Народна скупштина донијела одлуку о проглашењу ванредног стања, те да се, *prima facie*, није могла састајати из епидемиолошких разлога, улогу највишег законоданог тијела преузео је предсједник Републике Српске, која је, за вријеме трајања ванредног стања, донијела 19 уредби за законском снагом, о чијој уставности се такође расправљало у јавности, али и пред Уставним судом Републике Српске.⁴⁴

⁴⁴Занимљиво је да је прва од тих уредби била она о забрани ширења панике и лажних информација, која је, нема сумње, била срачуната за обрачун власти са свима онима који се усуде да критикују мјере донесене у вријеме ширења корона вируса. Уредба је после десетак дана поништена, не зато што је власт схватила своју грешку, већ и под притиском појединих међународних представника БиХ.

4.2. Уставност уредби са законском снагом предсједника Републике Српске

Уставност уредби са законском снагом, разматрао је Уставни суд Републике Српске. Прецизније, Уставни суд Републике Српске није прихватио иницијативу за оцјењивање уставности и законитости 19 уредби са законском снагом⁴⁵ које је донијела председница Српске Жељка Цвијановић током ванредног стања усљед пандемије вируса корона, утврђујући да су донесене уредбе у сагласности са одредбама Устава Републике Српске. У образложењу одлуке о уставности уредби, Уставни суд је навео да „су новонастале околности, због постојећег здравственог ризика онемогућиле сазивање и одржавање сједница НС РС”. Уставни суд је тако „оправдао” неодржавање сједница парламента. Уставни суд је, одлучујући у овој уставноправној ствари, имао у виду да је Народна скупштина прогласила ванредно стање у складу са релевантним одредбама Устава. Тиме је омогућена примјена одредаба Устава Републике Српске које дају право предсједнику Републике да врши одређене надлежности које припадају Народној скупштини тако што може доносити уредбе са законском снагом којим привремено уређује одређене друштвене односе. Уставни суд је оцијенио да је, у датим околностима, сазивање и одржавање седница Народне скупштине било онемогућено и да је у вези са доношењем оспорених уредби прибављено мишљење предсједника Народне скупштине, чиме су били испуњени сви Уставом кумулативно одређени услови за њихову правну ваљаност. С тим у вези, Уставни суд је имао у виду и да је Народна скупштина Српске накнадно донела одлуке о потврђивању уредби са законском снагом, те су, због свега наведеног, оне у сагласности са одредбама Устава.

У складу с претходно наведеним, може се закључити да је Суд, за вријеме ванредног стања, закључио да је било онемогућено сазивање и одржавање сједница Народне скупштине, ка и да доношењем уредби са законском снагом, институције Републике Српске нису изашле из Уставом предвиђених оквира, односно да поступку доношења уредби са законском снагом нису прекршене одредбе Устава Републике Српске које регулишу ова питања. Иако је Уставни суд у у обје своје одлуке стао на становиште да је било онемогућено сазивање и одржавање сједница Народне скупштине, те ја тако „оправдао” неодржавање сједница парламента и попунио уставну празнину која постоји по том питању, сма-

⁴⁵ Одлука Уставног суда Републике Српске у предмету бр У-29/20 од 23 јуна 2021 године; <http://www.ustavnisud.org/Odluke.aspx?cat=13&subcat=39&jezik=cir&odluka=1371&odldet=4092>

трамо да су политичке институције Републике Српске, и њени носиоци требали званично заузети став о (не)одржавању сједница парламента.

Ако је одлука о проглашењу ванредног стања и уредбе са законском снагом биле у складу са Уставом, то се не може рећи за акте Републичког штаба за ванредне ситуације, као оперативно-извршног тијела Владе Републике Српске. Овом приликом, због обима рада, то ћемо приказати само на примјеру закључака који су се односили на ограничавање и забрану кретања. Слобода кретања, односно њено ограничавање и забрањивање за вријеме епидемије, најбоље одсликава недостатак координације између органа власти БиХ и ентитета.

4.3. Неуставност закључака Републичког штаба за ванредне ситуације Републике Српске и одсутност координације разних нивоа власти — примјер ограничења и забране кретања

Укидањем ванредног стања од стране Народне скупштине, на снази је остала одлука о проглашењу ванредне ситуације. Републички штаб је у више наврата доносио одлуке о ограничењу и забрани кретања на територији Републике Српске. Међутим, за разлику од уставности одлука о проглашењу ванредног стања и уредби са законском снагом, Уставни суд Републике Српске утврдио је да закључци Републичког штаба за ванредне ситуације о ограничењу и забрани кретања на територији Републике од 21. марта, 27. априла и 5. маја 2020.⁴⁶ у вријеме важења, нису били у сагласности не само са Уставом, већ и са два закона: Законом о заштити становништва од заразних болести, као и са Законом о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама. Уставни суд је утврдио да је Штаб, доносећи оспорене закључке, прекорачио своја овлаштења оперативно-стручног тијела формираног за координацију и руковођење приликом заштите и спасавања на територији Републике, сходно релевантним одредбама Закона о заштити и спасавању. Уставни суд је на том плану утврдио да Штаб није био овлаштен ни да, у смислу одговарајућих одредаба Закона о заштити становништва од заразних болести, ограничи кретање. Суштина одлуке је у томе да се само законом могу увести ограничења кретања уколико је то неопходно ради заштите безбједности и здравља људи, те да Републички штаб

⁴⁶ Одлука Уставног суда Републике Српске у предмету број У-40/20 којом је утврдио да Закључак о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Српске број 05-1/20 од 21. марта 2020. год., Закључак о ограничењу и забрани кретања на територији Републике Српске број 26-2/20 од 27. априла 2020. и Закључак о ограничењу и забрани кретања на територији Републике Српске број 31-9/20 од 5. маја 2020. нису били у сагласности са Уставом. <http://www.ustavnisud.org/Odluke.aspx?tip=1&id=35&cat=13&subcat=39&lang=cir&str=1>

за ванредне ситуације није био овлаштен да оспореним актима ограничи и забрани кретање на територији Српске. Поступајући на овакав начин, ово тијело је, супротно Уставу, на себе преузело законодавна овлаштења Народне скупштине, чиме је поступило супротно зајамченим начелима владавине права и подјеле власти.

Наведена одлука Уставног суда је утицала на допуне закона Закона о заштити и спасавању и ванредним ситуацијама⁴⁷, према којима убудуће мере за заштиту и спасавање у ванредним ситуацијама, у Републици Српској више не одређује Републички штаб за ванредне ситуације Републике Српске већ их предлаже Влади Републике Српске. Закон је ступио на снагу крајем прошле године и од тада Влада, након приједлога Републичког штаба за ванредне ситуације, доноси уредбе којима су дефинисане епидемиолошке мере у Републици Српској.

Слобода кретања је право у које се јавна власт у Босни и Херцеговини највише мијешала и у највећем обиму, а са различитим мјерама у ентитетима, кантонима, Брчко Дистрикту и без неопходне координације. „Активности којима је дошло до мијешања могу се груписати у 1) акте којим се ограничава кретање само одређеним скупинама становништва и то млађим лицима од 18 година и старијим од 65 година, 2) акте којим се забрањује кретање свим категоријама становништва током одређеном периода ноћи и дана, тзв. полицијски сат; 3) акте којим се становништву забрањује напуштање мјеста пребивалишта/боравишта; 4) акте којим се одређује блокада и изолација одређене територије; 5) акте којим се одређују изолације одређеним категоријама становништва; 6) акте којим се одређује карантин одређеним категоријама становништва; 7) онемогућавање повратка држављана БиХ у БиХ”. (Харун Ишћерић, 23)

Савјет министара БиХ, 24. марта 2020. године, донио је одлуку којом су привремено затворени сви међународни гранични прелази у ваздушном саобраћају за промет путника у БиХ, осим за *cargo* саобраћај.⁴⁸ „Термин привремено није прецизно дефинисан одлуком, већ паушалним наводом” док траје стање несреће изазване корона вирусом”. Практично, права која произлазе из чињенице држављанства, те законитог посједовања пасоша, стављени су ван правне снаге на неодређен временски период, за све држављане БиХ којима је једина могућност уласка у БиХ кориштење ваздушног саобраћаја...Из чл. 10 Закона о гра-

⁴⁷ Закона о допунама Закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама, *Сл. гл. Републике Српске*, 111/21.

⁴⁸ Одлука савјета министара БиХ о привременом затварању свих међународних граничних прелаза у ваздушном саобраћају за промет путника, *Сл. гл. БиХ* 21/20.

ничној контроли БиХ слиједи само да Вијеће министара БиХ одређује граничне прелазе. Дакле, не постоји овлаштење ограничења слободе кретања кроз затварање међународних граничних прелаза у ваздушном саобраћају за оне држављане БиХ који немају други начин уласка у БиХ... у недостатку овлаштења, мора се констатовати да је Вијеће министара БиХ незаконито затворило међународне граничне прелазе у ваздушном саобраћају за промет путника!” (Муратагић, 2020: 14).⁴⁹ Свим држављанима БиХ, који објективно нису имали нити једну другу могућност уласка у БиХ, изузев кориштења ваздушног саобраћаја, незаконитом одлуком Савјета министара БиХ, био је онемогућен улазак у БиХ. Таквим поступцима, власти БиХ су фактички ускратиле право појединим држављанима на слободу кретања из чл. 2, те прекршиле императив из чл. 3 Протокола 4 уз ЕКЉП. На такву одлуку Савјета министара надовазале су се потпуно различите одлуке органа ФБиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта о увођењу полицијског сата, те забраном кретања грађана БиХ преко међуентитетских линија разграничења у дане викенда.

Наиме, уз потпуну забрану кретања за млађе од 18 година и старије од 65 година, ФБиХ је 21. марта 2020. године увела мјеру полицијског сата почев од 18:00 до 05:00 сати. Дана 29. марта 2020. године трајање мјере продужено је од 20:00 до 05:00 сати. На крају, 24. априла 2020. године, ФБиХ је укинула полицијски сат, док је у то вријеме у Републици Српској полицијски сат био и остао на снази.

У Републици Српској је 21. марта 2020. године уведен полицијски сат у трајању од 20:00 до 05:00 сати, уз потпуну забрану кретања искључиво особама старијим од 65 година. Накнадно, 03. априла 2020. године, уведена је забрана кретања ван мјеста пребивалишта/боравишта у дане викенда, и то почев у суботу од 12:00 до 18:00 сати у недјељу.

Одлука Брчко Дистрикта БиХ о забрани кретања „потврђује закључак о уставној дезоријентираности. Полицијски сат је 22. марта 2020. године уведен у трајању од 21:00 до 05:00 сати, за све категорије становништва – без изузетка. Тако, грађанин БиХ који, на примјер, има пребивалиште/боравиште у Републици Српској, није могао ући у ФБиХ после 18:00 сати јер је у ФБиХ, у периоду 16. 03. – 21. 03. 2020. године, започињао

⁴⁹ Каснијим измјенама Одлуке, на 8. ванредној сједници Вијећа министара БиХ, одржаној 01. 04. 2020. године, утврђен је рок трајања затварања међународног граничног прелаза до 30. 04. 2020. уз могућност продужења. Одлука Вијећа министара БиХ о измјенама и допуни Одлуке о привременом затварању међународних граничних прелаза у ваздушном саобраћају за промет путника у БиХ. Доступно на: <http://www.msb.gov.ba/PDF/030420203.pdf>, очитанје: 13. 04. 2020.

полицјски сат. У данима викенда, грађани БиХ не могу се кретати по територији Републике Српске, уколико је такво кретање ван њиховог мјеста пребивалишта, а провјера се врши на међуентитетској линији разграничења.” (Муратагић, 2020: 16)

Ванредне околности не оправдавају диспропорционална ограничења. У том погледу је одлука ФБиХ којом је потпуно суспендовано право на кретање особама млађим од 18 и старијим од 65 година правно проблематична. Наиме, ФБиХ је 20. марта 2020. године донијела мјеру *потпуне забране кретања* за лица млађа од 18 и старија од 65 година. Забрана кретања за наведене категорије била је предметом провјере пред Уставним судом БиХ.⁵⁰ Уставни суд БиХ је прво утврдио да БиХ није искористила могућност дерогирања права из ЕКЉП у складу с чл. 15, те је забрану кретања разматрао у свјетлу могуће повреде конвенцијских права. Уставни суд БиХ је закључио да је прекршено права апаеланата на слободу кретања из члана II/3 Устава БиХ и члана 2, Протокола 4 уз ЕКЉП у односу на наредбе Федералног штаба цивилне заштите од 20 и 27 марта 2020. године. Разлог је што не постоји пропорционалност, односно правична равнотежа између мјера наложених оспореним наредбама и јавног интереса заштите јавног здравља будући да претходно није размотрена и образложена немогућност налагања блажих мјера, те да наметнуте мјере нису стриктно временски ограничене, нити је утврђена обавеза Федералног штаба да те мјере редовно преиспитује и продужи само ако је то неопходно. Међутим, Суд је закључио да је неоснован дио апелације у којем се захтјева укидање оспорене наредбе зато што би таквим укидање, с обзиром на јавни интерес да се уведу ограничења, могле настати негативне посљедице прије него што надлежни органи добију прилику размотрити оспорене мјере. На ову одлуку Уставног суда БиХ, ФБиХ је реаговала одлуком Федералног штаба цивилне заштите од 24. априла 2020. године којом је дозволила кретање особама млађим од 18 и старијим од 65 година у посебне дане, а све према путама Уставног суда БиХ.

5. Закључак

Правни оквир који третира питања ванредног стања и ванредне ситуације неуједначен је у уставној структури БиХ. Појам „ванредна ситуација” и „ванредно стање” прецизно је дефинисан законским оквиром Републике Српске, док се за законска рјешења Босне и Херцеговине, Федерације БиХ и Брчко Дистрикта, може закључити да се правни

⁵⁰ В. Одлуку Уставног суда БиХ АП-1217/20 од 22 априла 2020. године. Доступно на: http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_bs/AP-1217-20-1234093.pdf, очитанје: 26. 04. 2020.

режим ванредне ситуације супсумира под појам „природна и друга несрећа“. Ентитетски закони о заштити и спасавању, те заштити од заразних болести, уз обавезу координације од стране Министарства безбједности БиХ уопштено прописују ванредне мјере, остављајући то питање у надлежност штабова цивилне заштите.

Предузимање специфичних ванредних мјера у оквиру ванредних стања/ситуација у искључивој надлежности ентитета. За вријеме епидемије узроковане вирусом Covid – 19, БиХ није у складу с чл. 15 ЕКЉП поднијела захтјев за одступање од ЕКЉП у ванредним околностима, а ентитети су у складу с важећем принципа нормативне хијерархије били у обавези координирати активности, те ускладити врсту и интензитет ванредних мјера – уз координацију институција БиХ. Међутим, Министарство безбједности БиХ је пропустило да изврши своју законску обавезу координације и допринијело је неуједначеном регулисању. Такође, Предсједништво БиХ је пропустило да изврши своју уставну обавезу из чл. III/4 Устава БиХ и да подстакне координацију активности ентитета у борби против болести. Координација и хармонизација дјеловања институција власти Босне и Херцеговине је изостала.

Одлуке и акти свих нивоа власти у БиХ довели су до неједнакости ванредних правних режима, а различите ванредне мјере које су различито третирале поједина права и слободе, доводиле су до правне несигурности, што је нарочито видљиво код ограничавања слободе кретања. Различит законски третман захтијева разумно оправдање, што није видљиво у одлукама јавних власти у БиХ. Посљедице су резултирале у фактичкој немогућности уласка држављана БиХ на територију БиХ кориштењем ваздушног саобраћаја. Ономогућено је слободно кретања грађана БиХ између ентитета у дане викенда, без обзира што нити за једно подручје у БиХ није утврђен посебан епидемиолошки статус карантина.

Разни штабови са својим наредбама су постали главни и одлучујући фактор по питању (не)уставних ограничавања људских права и слобода. Парламенти су пропустили да врше своју контролну улогу, а изостала је и боља реакција уставних судова. Уставни суд Републике Српске, према Уставу, има општенадзорну, усмјеравајућу и превентивну функцију, а такође има могућности да самостално покрене поступке оцјене уставности и законитости. Међутим, Уставни суд је реаговао (тек) након поднесене иницијативе за оцјене уставности појединих аката.

Литература

Рајић, Н. (2010). Нормативна надлежност органа извршне власти у редовним и ванредним приликама, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2010.

Рајић, Н. (2011). Инструменти контроле власти током ванредног стања на примеру Устава Републике Србије из 2006. године, *Зборник Правног факултета Универзитета у Нишу*, 57/2011.

Пајванчић, М. (2000). *Уставност и владавина права*, Београд

Simović D. (2020). Vanredno stanje u Srbiji; ustavni okvir i praksa povodom pandemije COVID-19, *Sveske za javno pravo* br. 39/2020, CJP Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo

Išerić, Н. (2020). Korona virus u pravnom poretku BiH: kratka dijagnoza bolesti *Sveske za javno pravo* br. 39/2020, CJP Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo

Симовић, Н. М, Дмичић, С. М, (2007). *Устав Републике Српске, (са измјенама и допунама)*, Лакташи: Графомарк

Muratagić, J. (2020). Ustavnost vanrednih mjera povodom pandemije COVID-19 u BiH, http://www.fcjp.ba/analize/jasmin_muratagic-ustavnost_vanrednih_mjera_povodom_pandemije-COVID19_u_BiH.pdf

Прописи

Закона о одбрани БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 88/05.

Оквирни закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа у БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 50/08.

Закона о министарствима и другима органима управе БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16.

Закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природних и других несрећа ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 39/03, 22/06 и 43/10.

Закон о заштити становништва од заразних болести ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 29/05.

Закона о Влади Брчко Дистрикта БиХ, *Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ*, бр. 22/18 – пречишћени текст, бр. 49/18, 8/19, 10/19 и 32/19.

Закон о заштити и спашавању људи и материјалних добара од природ-

них и других несрећа у Брчко Дистрикту БиХ, *Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ*, бр. 29/16 и 33/16.

Закон о заштити и спашавању у ванредним ситуацијама Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 121/12.

Закон о заштити становништва од заразних болести Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 90/17.

Закона о допунама Закона о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама, *Службени гласник Републике Српске*, бр.111/21).

Закона о Влади Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр.18/08.

Одлука о проглашењу ванредне ситуације за територију Републике Српске (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 25/20).

Одлука о проглашењу настанка стања природне или друге несреће на територији Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 18/20.

Одлуку о проглашењу стања несреће узроковано појавом корона вируса Covid-19 на подручју Федерације БиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 21/20.

Одлука о проглашењу ванредног стања на територији Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 31/20.

Одлука о укидању ванредног стања за територију Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 48/20.

Одлука Савјета министара БиХ о привременом затварању свих међународних граничних прелаза у ваздушном саобраћају за промет путника, *Сл. гл. БиХ* 21/20.

Одлука Вијећа министара БиХ о измјенама и допуни Одлуке о привременом затварању међународних граничних прелаза у ваздушном саобраћају за промет путника у БиХ. <http://www.msb.gov.ba/PDF/030420203>

Одлука Уставног суда БиХ бр. АП-1217/20 од 22 априла 2020. године. http://www.ustavisud.ba/dokumenti/_bs/AP-1217-20-1234093.pdf

Одлука Уставног суда Републике Српске у предмету број У-25/20 од 29. априла 2021, <http://www.ustavisud.org/OdlukeTxt.aspx?id=4043>

Одлука Уставног суда Републике Српске у предмету бр У-29/20 од 23 јуна 2021 године; <http://www.ustavisud.org/Odluke.aspx?cat=13&subcat=39&jezik=cir&odluka=1371&odldet=409>

Одлука Уставног суда Републике Српске у предмету број У-40/20 <http://www.ustavisud.org/Odluke.aspx?tip=1&id=35&cat=13&subcat=39&lang=cir&str=1>

Venecijanska komisija, Rule of Law Checklist, CDL-AD(2016)007

Milan Pilipović, LL.D.,

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Banja Luka,

Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina

**THE NORMATIVE FRAMEWORK OF INSTITUTIONAL COMPETENCES IN
REPUBLIKA SRPSKA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA IN EMERGENCY
SITUATIONS, AND THEIR PRACTICAL APPLICATION IN THE CIRCUMSTANCES
OF THE COVID-19 PANDEMIC**

Summary

Bosnia and Herzegovina (B&H) is a complex decentralized state. The institutions of B&H, its entities and the Brčko District, have the authority to autonomously create a normative framework on the issue of an emergency situation and a state of emergency, but they are obliged to ensure mutual coordination of envisaged activities. In this paper, the author analyzes the normative framework and competences of the institutions of Republika Srpska and B&H in terms of the possibility to declare a state of emergency and an emergency situation, and elaborates on their activities in the extraordinary legal regime instituted to counteract the COVID-19 pandemic. The author discusses the shortcomings of the existing normative framework on the state of emergency in Republika Srpska, analyzes the (in)efficiency of institutional activities in Republika Srpska and B&H in the state of emergency and the emergency situation instituted due to the COVID-19 pandemic, and discuss the constitutionality of adopted legal acts.

In Republika Srpska, the Constitution and laws provide for the possibility of declaring a state of emergency and an emergency situation. There are significant differences between the state of emergency and the emergency situation, both in terms of the legal basis for their proclamation and the legal nature of the acts that can be adopted by institutions. The undertaking of specific emergency measures within the framework of emergency states/situations is the exclusive responsibility of the entity, while the B&H institutions have the role of coordinating the entities' actions. During the epidemic caused by the Covid-19 virus, the constitutional and legal obligation to coordinate the activities of the B&H institutions (Presidency of Bosnia and Herzegovina, Ministry of Security) and entity authorities was not put into effect. Various crisis management headquarters became the main and decisive factor in deciding on the issue of unconstitutional restriction of human rights and freedoms, which is particularly visible in the restriction of freedom of movement. The constitutional courts in the B&H rendered their orders to be unconstitutional. The parliaments also failed to exercise their constitutional control role.

Keywords: *state of emergency, emergency situation/state, COVID-19 pandemic, Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, constitutionality.*

Lavinia Onica Chipea,¹ LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Oradea,
Republic of Romania

UDK: 349.22(498):616-036.21COVID-19

THE INFLUENCE OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LABOR RELATIONS IN THE ROMANIAN LEGAL SYSTEM

Abstract: *The COVID-19 pandemic had a significant impact on labour law in the Republic of Romania. In the circumstances of the declared state of emergency, different forms of telework and employees' work at home largely replaced work at the employer's premises. Such circumstances called for the application of existing legislation and generated the adoption of new legal provisions, primarily aimed at supporting the parties in employment relations, preventing the termination of employment and maintaining jobs and earnings. The major impact was reflected in the issuance of legal rules with temporary applicability, which derogated from the legislation in force. The author's analysis mainly concerns the changes that have occurred in the legal content of the standard individual employment contract, particularly in terms of workplace, flexible forms of work and working hours.*

Keywords: *labour relations, Covid-19, telework, work at home, working time, force majeure.*

1. Introduction

Labor relations between employees and employers in Romania have undergone significant changes during the Covid-19 pandemic. The changes are reflected in: establishing new work formats to prevent the spread of the Corona virus; the inevitable economic crisis which has left its mark on the Romanian labor market; the crisis being a catalyst for strong changes, either in terms of individual choices or structural changes of an organization, etc.

¹laviniachipea@gmail.com

In Romania, the state of emergency was declared by the Decree of the President of Romania no. 195 of 16 March 2020² and instituted for a period of 30 days in the entire territory of Romania, but the period was subsequently extended until 9 March 2022. The Decree was followed by a series of measures, some of which were applied immediate, while others were to be implemented gradually. A large number of these measures directly targeted labor relations and social security relations.

Subsequently, acting in accordance with the European Union provisions, the Romanian legislator adopted a series of normative acts, which were primarily aimed at supporting the parties in the employment relationship, both employers facing the impossibility of carrying out their activity and employees at risk of losing their jobs. Some of these normative acts are: the Government Emergency Ordinance no. 29/2020 on economic and fiscal-budgetary measures³, the Government Emergency Ordinance no. 30/2020 on social protection measures⁴, Act no.19/2020⁵ on parental support measures, etc.

This study aims to analyze the main measures granted by the Romanian legislator at the outset and during the Covid-19 pandemic in order to support the parties to the employment relationship, as well as to explore how these measures may be implemented in the future with the aim of maintaining safe legal relationships and adapted to the constantly changing and transforming social and economic realities.

2. Support Measures for Employees and Employers

Acting in accordance with EU provisions, at the very outset of the Covid-19 pandemic, the Romanian legislator adopted a series of measures, with the declared aim of protecting jobs and workers, precluding layoffs and avoiding employers' bankruptcy. Thus, depending on the extent and severity of the

² Decree of the President of Romania on the establishment of the state of emergency in the territory of Romania, no. 195 of 16 March 2020, *Official Gazette of Romania*, Part I, No. 212 of 16.03.2020 .

³ Government Emergency Ordinance no. 29/2020 regarding some economic and fiscal-budgetary measures, *Official Gazette of Romania*, Part I no. 230 of 21 March 2020.

⁴ Government Emergency Ordinance no. 30 of 18 March 2020 on amending and supplementing some normative acts, and establishing measures in the field of social protection in the context of the epidemiological situation caused by the spread of the SARS-CoV-2 coronavirus, *Official Gazette* no. 231 of 21 March 2020.

⁵ Law no. 19 of 14 March 2020 regarding the granting of days off to parents for the supervision of children in the event of the temporary closure of educational units, *Official Gazette* no. 209 of 14 March 2020.

Covid-19 pandemic at a specific period, employers were able to implement these support measures, which ranged from amicable agreements between employees and employers to technical unemployment or force majeure measures (entailing the legal suspension of individual employment contracts).

The legal ground for introducing these measures were the provisions that had already existed in the Labor Code or in the labor legislation, but they were supplemented by a series of special provisions with limited time-frame of applicability. Some of these measures are analyzed further on in this part of the paper.

2.1. Work at home and Telework

In Romanian legislation, the issue of remote work is regulated in several legislative acts: Law 81/2018 on the regulation of telework activity⁶ (the Teleworking Act) and the Romanian Labour Code⁷ which contains legal provisions on work at home (Art. 108 et seq.) The work-at-home contract is not expressly defined in the mentioned legal provisions, but Article 108 of the Labour Code defines “home-workers” as employees who perform the assigned tasks pertinent to their specific professional position at their home.

Telework is a complex form of work at home. The Romanian Teleworking Act (2018) defines teleworking as a form of work organization where the employee performs the specific duties assigned to his/ her job/position: (1) in a working place other than the one organized by the employer; (2) using information technology; and (3) on a voluntary and regular basis (for a period of time: a month, a day per week/month) (Deloitte, 2018).⁸ Thus, a teleworker can carry out his activity at home on the basis of a home work contract which, in addition to the mandatory elements of that type of contract, will include the elements regulated in Article 5 (para.2) of the Teleworking Act, which provides: “In case of telework, the individual employment contract contains, apart from the mandatory elements provided by the Labour Code, the following: a) the express statement that the employee performs telework; b) the period and/or days in which the teleworker performs work at a work-

⁶Law no. 81/2018 of 30 March 2018 on the regulation of telework activity, *Official Gazette* no. 296/ 2.4. 2018.

⁷Romanian Labour Code (Law No. 53 of 24 January 2003, *Official Gazette of Romania*, Part I, no. 72 of 5 February 2003; Republished Labour Code in the *Official Gazette of Romania* No. 345 of 18 May 2011.

⁸Deloitte (2018): The entrance into force of Law no. 81/2018 on the regulation of teleworking, https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ro/Documents/tax/english/Tax%20Legal%20Alert%20EN_April%204%202018.pdf

place organized by the employer; d) the program within which the employer is entitled to check the teleworker's activity and the concrete method of carrying out the control; e) the method of highlighting the work hours performed by the teleworker; f) the responsibilities of the parties depending on the place/places of the telework activity, including the responsibilities in the field of safety and health at work in accordance with the provisions of Art. 7 and 8 of the mentioned normative act; g) the employer's obligation to ensure the transport to and from the place of the telework activity and the materials that the teleworker uses in his activity; h) the employer's obligation to inform the teleworker about the provisions of the legal regulations, the applicable collective labour agreement and/or the internal regulation, the matter of personal data protection, as well as the teleworker's obligation to comply with these provisions; i) the measures taken by the employer so that the teleworker is not isolated from the rest of the employees, ensuring the opportunity to meet with colleagues on a regular basis; j) the conditions under which the employer bears the expenses related to the telework activity” (Article 5 (2) of Law no. 81/2018).

The specific provisions pertaining to the contract on work at home are provided in Article 109 of the Labor Code; thus, such a contract shall include: a) an express statement that the employee will work at home; b) the schedule within which the employer has the right to control the activity of his employee, and the specific method of control; c) the employer's obligation to ensure the transport to and from the employee's home, as appropriate, of the raw materials and consumables used in the activity, and of the finished products that he makes.

Employees working at home enjoy all the rights recognized by law and under the collective labor agreements applicable to employees whose workplace is at the employer's seat of business; at the same time, they have all the obligations as other employees, except for the one regarding work schedule (Onica-Chipea, 2017: 81-82).

Article 33 of Decree 195/2020 (by which the state of emergency was declared on 16 March 2020) provides that during the state of emergency/alert work at home or telework shall be instituted by a unilateral act of the employer, wherever possible; the work at home was to be performed in accordance with the provisions of the Labor Code (Articles 108-110 LC), while telework should be performed in line with the Teleworking Act.

After the termination of the state of alert, if the parties to the employment relationship wish to continue working in this regime, it is necessary to sign an additional act to the individual employment contract. Unilateral modifi-

cation of the individual employment contract is no longer possible, and the employee cannot be disciplined if he/she refuses to sign the additional act.

Under the Government Emergency Ordinance no. 132/2020 on support to employers and employees during the pandemic⁹, employers were able to benefit until 31 December 2021 from a financial support of 2,500 lei (intended for the purchase of IT equipment) for each employee working in telework mode. In addition, Act no. 262 /2020 on amending and supplementing the Fiscal Code¹⁰ provides for granting a financial aid to tele-employees in order to support the utility costs and expenses at the place where the employees carried out their telework activity, as well as for the purchase of office furniture and equipment.

2.2. The *Kurzarbeit* mechanism

The “*Kurzarbeit*” model (short-time work) was transposed into the Romanian legislation from German legal system, where it has been used for more than 100 years. It has proven to be particularly successful in periods of the COVID-19 pandemic. This concept refers to a flexible work arrangement including flexible and shortened work hours, instituted to avoid employees’ dismissal. Thus, along with the modification of provisions regarding the place of work (under the formerly explained conditions), the Romanian legislator created the possibility for employers to modify the employee’s working time by reducing the working hours in compliance with the legislation in force; this solution was aimed at preserving the employment relationship and keeping it functional despite the imposed time reduction.

Article 1 of the Government Emergency Ordinance no. 132/2020 (amended by Law no. 58/2021 and supplemented by Government Emergency Ordinance no. 73/2022)¹¹ provides as follows: in case of a temporary reduction of working time imposed in accordance with the law, during the state of emergency/alert /siege as well as for a period of up to 3 months from the end of the last

⁹ Government Emergency Ordinance no. 132/2020 regarding certain support measures for employees and employers in context of the epidemiological situation caused by the spread of the coronavirus SARS-CoV-2, as well as for stimulating employment, *Official Gazette of Romania* no. 720 of 10 August 2020.

¹⁰ Law no. 262/2020 on amending and supplementing the Fiscal Code, *Official Gazette of Romania* no. 1.112 of 20 November 2020.

¹¹ Government Emergency Ordinance no. 73/2022 supplementing the Government Emergency Ordinance no. 132/2020 regarding the support measures intended for employees and employers in the context of the epidemiological situation determined by the spread of the SARS-CoV-2 coronavirus, as well as for stimulating the increase in employment, published in the *Official Gazette* no. 536 of 31 May 2022.

period in which the state of emergency/alert/siege was established, employers may reduce the employees' working time by up to 50% of the daily, weekly or monthly number of hours provided in the individual employment contract. The application of this measure is conditioned by informing and obtaining the consent from the trade union organization, employees' representatives or the employees in case there is no association. The measure may be applied for at least 5 working days, within a period of 30 calendar days. During the application of this measure, employers may not hire substitute or additional personnel, or initiate collective layoffs (Voicu & Filipescu, 2020).¹²

The provisions of Government Emergency Ordinance no. 132/2020 on reducing the employees' working time do not apply to the following categories of employers: a) public institutions, as defined in Act no. 500/2002 on public finances, and Act no. 273/2006 on local public finances; b) employers who are in bankruptcy, dissolution, liquidation or whose activities are suspended in accordance with the law; and c) employers who are registered (for taxation purposes) in non-cooperative jurisdictions (Voicu & Filipescu, 2020).

In order to institute the reduction of working time and seek indemnity, the employer must cumulatively meet the following conditions: a) the measure must affect at least 10% of the total number of employees; b) the reduction must be justified by a decrease in the turnover in the month preceding the application of the measure, or the month before, by at least 10% compared to the similar month in the previous year (Voicu & Filipescu, 2020).

Employees financially affected by the measure of reduction of working time are entitled to receive a compensation for loss of earnings; thus, in addition to due salary rights calculated on the basis of actual working hours, they may benefit from an allowance of 75% of the difference between the gross basic salary stipulated in the individual employment contract and the gross basic salary pertaining to the hours of actually performed work as a result of the reduction of working time.

This compensation is to be borne by the employer, paid on the date of payment of the corresponding month's salary, and reimbursed from the unemployment insurance budget fund. The procedure for paying the sum, as well as the period of application of the measure to reduce working time will be established by a Government decision within a maximum of 30 days from the entry into force of the Government Emergency Ordinance no. 132/2020.

¹²Voicu & Filipescu (2020). News in Law - Legal Alert August 2020: *Noi măsuri de sprijin guvernamental pentru angajați și angajatori în contextul covid-19* (New governmental support measures for employees and employers in the context of Covid 19), <https://www.vf.ro/legal-alert-2-august-2020/> (assessed on 5.09. 2022).

Employers are obliged to pay due labor insurance contributions for the period in which the measure of reduction of working time is applied, covering both the right to salary based on the effective working time and indemnity for internship incorporated in the unemployment insurance system (Voicu & Filipescu, 2020).

During the application of this support measure (*Kurzarbeit*), employees are not allowed to perform any other work for the employer (including telework or work at home) outside the established reduced working hours. Companies are also expressly obliged to postpone the payment of bonuses for the management structure. In case of any violation of these provisions during the period of applying this support measure, employers shall be sanctioned by paying a fine (Voicu & Filipescu, 2020).

The Government Emergency Ordinance no. 132/2020 envisaged that the compensation for reduced working time shall be provided for an additional period of 3 months after the termination of the state of alert; thus, it was to be provided until 9 June 2022. Yet, under the provisions of the Government Emergency Ordinance no. 73/2022, the support measure was extended until 31 December 2022; the extension was explained in the context of international economic hardship generated by the record-level inflation growth, resulting in price increases on the (electricity, natural gas, crude oil) energy markets, visible effects on production costs, reduced sales of products and services, and decreased purchasing power.

2.3. Technical unemployment

The institution of technical unemployment is regulated by Government Emergency Ordinance no. 30/2020 (amended by GEO no. 32/2020), as well as the provisions of Articles 52-53 of the Labor Code (amended in 2021). It is used in the event of temporary interruption or reduction of employees' activity for economic, technological, structural or similar reasons. but without ceasing employment. The employer is entitled to establish, without any restriction, the moment when the suspension begins and the date when it ends (Onica-Chișea, 2017:125).

The Constitutional Court of Romania ruled that, "in the absence of work performed, the employer cannot be obliged to pay a remuneration that disregards this concrete and objective situation. At the same time, the express provision on the possibility of suspending employment relationships is likely to prevent the more drastic measure of layoffs for the period in which the employer faces economic, technological, structural or other similar problems. More-

over, the ordered measure can be censured by the court. Thus, it cannot be argued that the employer would have less protection from the state, following the adoption of this legislative measure.”(CC Decision no. 1267/ 2020).¹³

Employees who are no longer able to work, i.e who are technically unemployed, benefit from an indemnity, paid in full or in part during the pandemic, from the unemployment insurance budget fund rather than by the employer, as previously provided.

The amount of indemnity due to the employees who are technically unemployed is paid from the unemployment insurance budget fund. It entails 75% of the basic salary for the respective job, but not more than 75% of the average gross salary gain (as provided under the Insurance Budget Law for state social services) for the year 2020; any resulting difference could be paid by the employer. The technical unemployment benefit (allowance) was reimbursed to the employers by the state until the end of the state of alert.

If the employer’s budget intended for the payment of personnel expenses allows, the allowance can be supplemented by the employer with sums representing the difference of at least 75% of the basic salary corresponding to the job held. According to the provisions of Article 2205 of the Act no. 227/2015 on the Fiscal Code,¹⁴ the employer is not obliged to pay work insurance contributions for this allowance.

After this moment, employers have the possibility to suspend or interrupt the activity, but only for economic, technological, structural or similar reasons, and only under the conditions expressly provided in the Romanian Labor Code.

2.4. Legal suspension of the individual employment contract in case of a quarantine

Article 50 of the Labor Code (2003) provides that of an employee’s individual employment contract shall be suspended *de iure* in several circumstances, including the case when the employee is quarantined (Article 50, paragraph 1, letter c). The mentioned provision was reiterated in the provisions of Government Emergency Ordinance no. 111/2021 on the establishment of social protection measures for employees and other professional categories in the

¹³ Decision of the Constitutional Court no. 1276 of 12 October 2010, published in the *Official Gazette of Romania*, Part I, no. 746 of November 9, 2010.

¹⁴ Law no. 227/2015 concerning the Fiscal Code, with subsequent amendments and additions, published in the *Official Gazette* no. 688 of September 10, 2015.

context of prohibition, limitation or suspension of economic activities caused by the Covid-19 pandemic.¹⁵

Under Government Emergency Ordinance no. 158/2005, the quarantined employee shall be granted a sickness/medical leave and quarantine compensation. They are granted to employees who are prohibited to continue their work for the period established in the health certificate issued by the Public Health Directorate (due to the imminent risk of spreading a contagious disease), but without the condition of having completed a contribution period.

The amount of the allowance represents 75% of the average gross monthly income in the period of the last 6 months, up to the limit of 12 minimum gross salaries per month, on the basis of which the work insurance contribution is calculated. Given the priority of granting a medical leave in such circumstances, additional amounts are ensured from the budget of the National Health Insurance Fund.

2.5. Suspension of the individual employment contract in case of force majeure

Article 50 of the Labor Code envisages the suspension of the individual employment contract in case of a *force majeure* (Article 50, paragraph 1, letter g). Under the provision of Article 48 of the Labor Code, the employer is entitled to temporarily change the place and type of work, without the employee's consent, in case of a *vis major* or as a measure of employee safety protection. Article 175 of the Labor Code expressly states that "the employer shall ensure the safety and health of employees in all aspects related to work", in compliance with the law, health and safety standards and measures aimed at precluding, preventing, avoid and combating occupational and disease risks. The employee is not entitled to any kind of indemnity, unless otherwise provided by special statutory provisions, the individual or collective agreement provisions, or by internal regulations (Article 54 of the Labour Code).

In the Romanian legal literature, there is a conception that the Covid-19 pandemic "produces those effects reserved for force majeure, fortuitous event or unpredictability, in relation to the contract it affects" (Speriusi-Vlad, 2020:107-108). The provision of Article X (paragraph 3) of Government Emergency Ordinance no. 29/2020 on economic and fiscal-budgetary mea-

¹⁵ Government Emergency Ordinance no. 111/2021 on the establishment of social protection measures for employees and other professional categories in the context of the prohibition, limitation or suspension of economic activities, determined by the epidemiological situation generated by the spread of the SARS-coV-2 coronavirus, published in the *Official Gazette* no. 145 of 4 October 2021.

asures introduced a presumption of force majeure (Duțu, 2022: 44). Taking into account the extraordinary situation caused by the Covid-19 pandemic and conditions generated by the imposed state of emergency, the legislator stated that the unpredictable, absolutely invincible and inevitable circumstance is presumed to constitute a case of force majeure (GEO no.29/2020). Therefore, in order to invoke force majeure, the employer must prove the intervention of an external, unpredictable, and absolutely invincible event, resulting in the objective impossibility of the affected parties to perform the undertaken obligations.

3. Conclusions

Considering all the above, we believe that the application of existing legal provisions during the Covid-19 pandemic as well as the adoption of new ones must be interpreted in the context of supporting the parties in employment relations, preventing the termination of employment and introducing flexible measures which would help employers and employees maintain the employment relationship and deal with ample challenges.

The extraordinary circumstances during the Covid-19 pandemic have generated new flexible forms of work (telework and work at home) as well as new employment relations that differ from the standard ones, particularly in terms of essential terms and conditions (workplace, working time, remunerations, etc.). In line with the ongoing changes and transformation of the social reality, there seems to be a growing openness toward replacing the standard form of employment with atypical and very atypical forms of labour.

In this context, we consider that the Romanian legislator will continue the process of regulating these new forms of atypical and very atypical labour relations. At the moment, there is a limited number of such relations. However, the changes that the standard employment relationship has undergone during this the past period may eventually change the overall perception of employment relations in the Romanian legal system.

References

Duțu, A. (2022). The Covid-19 pandemic and labour law, *Romanian Labour Law Review* no. 1/2022, p. 44.

Onica-Chipea, L. (2017). *Labour Law* (university textbook, 2nd revised and updated edition), ProUniversitaria Publishing House, Bucharest, 2017, pp. 81-82.

Speriusi-Vlad, A., *Imprévision, force majeure and fortuitous events*. Instruc-

tions for use, in: Dimitriu, O., (editor), *Legal problems and solutions regarding Covid 19*, C.H. Publishing House. Beck, 2020, pp. 107-108.

Deloitte (2018): Tax & Legal Weekly Alert, 4 April 2018: The entrance into force of Law no. 81/2018 on the regulation of teleworking, Official Gazette of Romania no. 296/2018. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ro/Documents/tax/english/Tax%20Legal%20Alert%20EN_April%204%202018.pdf (assessed on 5.09. 2022).

Voicu & Filipescu (2020). News in Law- Legal Alert August 2020: Noi măsuri de sprijin guvernamental pentru angajați și angajatori în contextul covid-19 (New governmental support measures for employees and employers in the context of Covid-19), <https://www.vf.ro/legal-alert-2-august-2020/> (assessed on 5.09. 2022).

Legal provisions

Romanian Labour Code (Law No. 53 of 24 January 2003, , *Official Gazette of Romania*, Part I, no. 72 of 5 February 2003; republished Labour Code in the *Official Gazette of Romania* No. 345 of 18 May 2011; <https://www.ilo.org/dyn/travail/docs/1630/>

Decree of the President of Romania on declaring the state of emergency in the territory of Romania, no. 195 of 16 March 2020, *Official Gazette of Romania*, Part I, No. 212 of 16.03.2020

Government Emergency Ordinance no. 29/2020 regarding some economic and fiscal-budgetary measures, *Official Gazette of Romania*, Part I no. 230 of 21 March 2020

Government Emergency Ordinance no. 30 of March 18, 2020 on amending and supplementing some normative acts, and establishing some measures in the field of social protection in the context of the epidemiological situation caused by the spread of the SARS-CoV-2 Coronavirus, *Official Gazette of Romania*, no. 231 of 21 March 2020

Government Emergency Ordinance no. 132/2020 regarding certain support measures for employees and employers in context of the epidemiological situation caused by the spread of the SARS-CoV-2 Coronavirus, as well as for stimulating employment, *Official Gazette of Romania*, no. 720 of 10 August 2020

Government Emergency Ordinance no. 111/2021 on the establishment of social protection measures for employees and other professional categories in the context of the prohibition, limitation or suspension of economic activities, caused by the epidemiological situation generated by the spread of the SARS COV 2 Coronavirus, *Official Gazette of Romania* no. 145 of 4 October 2021.

Government Emergency Ordinance no. 73/2022 supplementing the Government Emergency Ordinance no. 132/2020 regarding the support measures intended for employees and employers in the context of the epidemiological situation determined by the spread of the SARS-CoV-2 Coronavirus, as well as for stimulating the increase in employment, *Official Gazette of Romania* no. 536 of 31 May 2022.

Law no. 19 of 14 March 2020 regarding the granting of days off to parents for the supervision of children in the event of the temporary closure of educational units, *Official Gazette of Romania* no. 209 of 14 March 2020;

Law no. 262/2020 on amending and supplementing the Fiscal Code, *Official Gazette of Romania* no. 1.112 of 20 November 2020. <https://www.pwc.ro/en/tax-legal/alerts/law-no--262-2020-amending-and-completing-the-fiscal-code.html>

Law no. 81 of 30 March 2018 on the regulation of telework activity, *Official Gazette of Romania* no. 296 of 2 April 2018.

Law no. 227/2015 regarding the Fiscal Code, with subsequent amendments and additions, published in the *Official Gazette of Romania* no. 688 of 10 September 2015;

Decision of the Constitutional Court no. 1276 of 12 October 2010, published in the *Official Gazette of Romania*, Part I, no. 746 of 9 November 2010.

Dr Lavinia Onica Chișea,

Ванредни професор,

Правни факултет, Универзитет Орадеа,

Република Румунија

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА РАДНЕ ОДНОСЕ У РУМУНСКОМ ПРАВНОМ СИСТЕМУ

Сажетак

Пандемија коронавируса (КОВИД-19) имала је значајан утицај на радно законодавство Републике Румуније. У околностима проглашеног ванредног стања (16 марта 2020), рад у просторијама послодавца су заменили различити облици рада на даљину (telework) и рада код куће (work at home). Такве околности су условиле примену постојеће регулативе као и доношење нових законских одредби. Законодавац је прибегао том решењу како би подржао послодавце и омогућио запосленима да наставе са радом од куће, задрже посао и осигурају зараде током пандемије. Највећи утицај се огледао у доношењу привремених прописа, који су одступили од важећих закона. Аутор анализира промене у правном садржају стандардног индивидуалног уговора о раду, посебно у погледу радног места, флексибилних облика рада и радног времена.

Промене које је стандардни радни однос претрпео током овог периода могу довести до промене схватања радних односа у румунском правном систему. У складу са сталним друштвеним променама и трансформацијама, очигледна је све већа отвореност према идеји да се стандардне форме радног односа замене атипичним па чак и врло атипичним облицима рада. У том контексту, очекује се да ће законодавац наставити процес регулисања нових атипичних облика радних односа који су недовољно регулисани у постојећем законодавству.

Кључне речи: *радни односи, Ковид-19, рад на даљину (telework), рад код куће, радно време, форсе мајеуре.*

Др Игор Камбовски,¹
Редовни професор,
Правни факултет Универзитета
„Гоце Делчев“ у Штипу,
Република Северна Македонија

UDK: 339:004.738.5(497.7):616-036.21COVID-19

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА МАКЕДОНСКУ Е-ТРГОВИНУ²

Апстракт: Глобално тржиште е-трговине је, у последње две године, доживело револуционарне промене. Потрошачи су се навикли да купују артикле из удобности свог дома – промена је углавном подстакнута стриктним затварањима и ограничењима кретања узрокована КОВИД-19 пандемијом. Овај светски тренд није заобишао македонско друштво и економију. Многи аналитичари се слажу да је ова промена у понашању потрошача погурала индустрију е-трговине напред за најмање пет година, са очекивањем да су ове промене трајног карактера. Пандемија КОВИД-19 донела је мноштво промена у понашању потрошача приликом куповине онлајн. Неке од промена су се показали позитивнима за трговце на мало у е-трговини, док су друге приморали велике продавце да направе суштинске промене. Током пандемије, потрошачи су били ограничени у погледу тога где и када могу да потроше свој новац. Неки су пролонгирани куповину, нарочито великих и скувих ствари, у страху од непознатог вируса и у очекувању да ли ће (и када ће) пандемија проћи. Други су, радећи од куће, имали довољно времена да се посвете истраживању онлајн понуде и почели су да купују ствари које нису само потребне и неопходне, већ и луксузне ствари, за уживање. Потрошачке навике и интересовања, али и потрошачка права у новонасталим условима, добили су сасвим нову димензију.

Кључне речи: е-трговина, КОВИД 19, промене.

¹igor.kambovski@ugd.edu.mk

²Рад је био изложен на Међународној научној конференцији „Деловање институција система у ванредним ситуацијама: искуства и изазови“ на Правном факултету Универзитета у Нишу 20. и 21. априла 2022.

1. Увод

Пандемија Covid-19 појачала је важност решавања проблема и изазова за е-трговину како би се искористиле предности које се могу извући из ње и носила са потенцијалним негативним странама дигиталне трансформације економије и целокупног друштва. Иако је дошло до значајног смањења укупне економске активности у Републици Македонији током пандемије, у кризи је дошло до раста тржишног удела е-трговине, нарочито у сегменту домаће трговине и малопродаје путем е-трговине, где су ограничења кретања и забринутост потрошача око друштвене интеракције подстакла коришћење онлајн куповине. Укратко, све више људи је користило електронску трговину на дневној основи. Предузећа са успостављеним онлајн присуством на тржишту су била боље припремљена да искористе ову новонасталу ситуацију и била су довољно агилна и имала су довољно ресурса да, паралелно са традиционалним пословима, унапреде свој онлајн маркетинг и продају. Комуникацијске мреже су се углавном задржале током пандемије, али је било значајних потешкоћа у вези са трговином и транспортном логистиком, посебно за међународне трансакције. У којој мери ће се трендови који су се појавили током кризе наставити и којим током ће се опоравак спровести је неизвесно и зависиће, између осталог, од темпа опоравка и од природе и обима предузетих мера да се то олакша. Многи потрошачи очекују да наставе да троше више на интернету након кризе у поређењу са периодом пре пандемије. Неки послодавци разматрају комбиновање канцеларијског и кућног рада за своје запошљене и после пандемије, тамо где карактер и обим посла то омогућује.

2. Македонска искуства у пандемији

Пандемија Covid-19 вируса је значајно подстакла раст е-трговине у Републици Македонији. За разлику од раније, е-трговина више није била избор већ потреба током пандемије. Као канал продаје, е-трговина је одиграла изузетно важну улогу у друштву, пружајући потрошачима сигуран приступ роби и услугама у време када су постојала ограничења и рестриктивне мере за заштиту здравља људи. Истовремено, е-трговина је била кључни начин да се компаније прилагоде како би одржале своје пословање, надокнадиле пад физичке продаје и стекле нове купце. Као резултат тога, онлајн продаја је експоненцијално расла. Значајно се променила и структура онлајн трансакција у корист домаћих е-трговаца у Македонији, а и на регионалном и глобалном нивоу. У Републици Македонији у првих 9 месеци 2021. године отворено је око 200 нових

е-продавница. Ако је мање од половине укупне вредности трансакција е-трговине пре пандемије припадало домаћим е-трговцима, сада они учествују са 79% или укупно 215,2 милиона евра у првих девет месеци 2021 године³. Такође, током 2020. године забележили смо трицифрену стопу раста вредности реализованих трансакција са домаћим картицама код домаћих е-трговаца, а једно од основних питања у контексту даљњег развоја е-трговине било је да ли ће се тај раст задржати, којим темпом и динамиком ће се наставити⁴? Према последњим подацима Народне банке РСМ, раст се наставља и исти је охрабрујући за македонску е-трговину – у првих 9 месеци 2021. укупна вредност онлајн трансакција порасла је за 68% у односу на исти период прошле године, а вредност трансакција код домаћих е-трговаца бележи раст од 83,4%. Међутим, треба имати у виду да се у овој статистици узимају све реализоване трансакције онлајн, укључујући и оне за плаћање рачуна и редовних режијских трошкова. Према последњим подацима Државног завода за статистику, број е-купаца у процентима корисника интернета у 2021. години порастао је на 46,1 одсто у односу на 2020. када је 40 одсто корисника интернета наручивало онлајн⁵. Иако постоји раст броја онлајн купаца од 15,5% у проценту корисника Интернета, он није значајно већи у 2021. години, односно приближно је исти као претходних година, што показује да је пред нама дуг пут, а македонска електронска трговина расте и развија се, али далеко од жељеног темпа у поређењу са темпом земаља у региону.

У контексту пораста трговаца који послују онлајн, путем е-трговине, морамо истакнути да је македонско законодавство прилично либерално по питању услова за отварање оваквих предузећа. Тако, Према Закону о електронској трговини,⁶ за е-пословање није потребно посебно овлашћење, одобрење или концесија. Међутим, свако е-пословање мора

³ Асоцијација за е-трговија на Македонија (2021). Преглед на е-трговијата во Република Северна Македонија 2021; https://issuu.com/ecommerce2/docs/ecommerce_analysis_report_north_macedonia_2021, преузето 16.09.2022

⁴ Асоцијација за е-трговија на Македонија (2020). Преглед на е-трговијата во Р. Северна Македонија 2020, https://issuu.com/ecommerce2/docs/ecommerce_analysis_report_north_macedonia_2020_v_0, преузето 25.09.2022

⁵ Асоцијација за е-трговија на Македонија (2022). Е-трговијата во Македонија со годишен промет од над 437 милиони евра, раст од дури 59%, 11.4.2022, преузето 25.09.2022 <https://it.mk/e-trgovijata-vo-makedonija-so-godishen-promet-od-nad-437-milioni-rast-od-duri-59/>

⁶ Закон за електронска трговија со измени до 2020, <https://v1.ecommerce4all.mk/zakon-za-elektronska-trgovija-so-izmeni-do-2020/>, преузето 20.09.2022

да испуни услове за одобрења која треба да добије у складу са другим прописима да би започела самосталан посао. Такође, Закон о електронској трговини не предвиђа посебне уговоре који се морају закључити пре покретања електронског пословања у Македонији који се разликују од прописа који важе за почетак физичког посла продаје. Међутим, чак и ако је е-трговина само продужетак обичне активности, а предузеће већ има различите уговоре са пословним партнерима и банкама, постоје неке специфичности за постављање сопствене платформе за е-трговину које се морају решити. У погледу препознавања трговаца на интернету, они добијају своје име домена, као адресу за пословање е-трговине. Доступан је широк избор екстензија националних домена (.mk/.mkd). У Македонији постоји велики број провајдера-пружаоца услуга информатичког друштва који служе не само као медиј и логистика, већ добијају и своју активну улогу у е-пословању. Несметан процес наручивања је један од кључних елемената за стварање доброг корисничког искуства, а да би се то постигло, пословање е-трговине мора да обезбеди одговарајући ниво ИТ услуга. И на крају, плаћање код е-трговине-плаћање поузећем и даље остаје најпопуларнији начин плаћања, и поред страха од пандемије и личног контакта са достављачима. Међутим, држава је иницирала активну кампању за подизање свести и кориштење модуса безконтактних плаћања, тако да је широк спектар електронских и безготовинских плаћања постао доступан предузећима е-трговине и потрошачима. То укључује плаћања разним врстама кредитних и дебитних картица, електронским новчаницима, мобилним новцем и процесорима плаћања у алтернативним и крипто валутама.

Растућа улога тржишта е-трговине такође је покренула неке акције код владиних институција и невладиних и привредних удружења, које су имале за циљ да препознају вредност и значај е-трговине, као што је недавно покренута платформа „Ecommerce4all“, кофинансирана од стране Агенције за међународни развој (USAID). Између осталих активности, ова платформа је укључивала развој бесплатне образовне и информативне веб платформе која обједињује неопходне информације за покретање и управљање е-пословањем (www.ecommerce4all.mk)⁷. Такође, у Македонији од 2018 године функционише Асоцијација за електронску трговину (АЕТМ)⁸, удружење трговаца, банака, невладиних организација и посвећених појединаца које неуморно ради на

⁷ Ecommerce4all Platform, Асоцијација за електронску трговину, <https://ecommerce.mk/e4all-regional-ecommerce-web-platform/>, преузето 12.09.2022

⁸ Ecommerce.mk - Асоцијација за е-трговија на Македонија, <https://ecommerce.mk/> - преузето 12.09.2022

промоцију е трговине, едукацију, повезивање трговаца али и потрошача, сарадњу са институцијама.

У оквиру иницијативе „Е-трговина за све”, Асоцијација за електронску трговину-АЕТМ, у сарадњи са Министарством економије и Пореском управом је покренула иницијативу тзв „*Verified e-Merchant Badge*”⁹, што представља визуелни маркер који се поставља на сајтове домаћих е-продавница и који пружа јасну дистинкцију онлајн продавница које су регистровани субјекти и испуњавају основне услове и задовољавају правила и прописе у односу на друге онлајн продавнице које нису у потпуности усклађене или уопште нису регистровани и који, де факто, представљају део сиве економије. Према Закону о електронској трговини, за е-пословање није потребно посебно овлашћење или одобрење, али сваки е-трговац мора да добије (ако је примењиво) одобрење од стране надлежних институција, у складу са основним прописима о пословању трговачких субјеката, да би започео самосталан посао.

У време када е-трговина добија на замаху и људи се све више охрабрују да купују на мрежи, важно је да купци буду у стању да разликују онлајн продавнице које испуњавају основна правила и прописе од оних које нису усклађене или су део сиве економије. Беџ који се додељује верификованим е-трговцима представља визуелни знак на веб-страници или другом начину оглашавања и промоције који ће бити постављен на сајтовима домаћих е-продавница, који ће купцима помоћи да лакше процене да се ради о регистрованом правном лицу које је испоштовало и применило све потребне законске прописе у раду. Беџ се поставља само код е-трговаца који су се самостално пријавили за такву ознаку ради верификације, а истовремено су прошли одговарајуће провере од стране АЕТМ-а за неопходне прописе и обавезе за пословање у е-трговини. Верификациони беџ има за циљ да грађанима и потенцијалним купцима приближи онлајн продавнице које испуњавају неопходне прописе за рад у електронској трговини и има едукативну улогу за компаније које се баве електронском трговином, односно мотивише постојеће е-трговце да примењују сва правила и прописе у свом раду. Купци морају да буду свесни одакле купују или наручују како би се заштитили од будућих потешкоћа (као што је замена или враћање производа ако нису задовољни). Купци такође треба да буду свесни да приликом куповине од нерегистрованих субјеката (нпр. преко друштвених медија) немају заштиту према македонском Закону о заштити

⁹ Иницијатива „*Verified e-Merchant Badge*, Асоцијација за е-трговија на Македонија, <https://v1.ecommerce4all.mk/badge/>, преузето 17.09.2022

потрошача. Међу условима које е-трговац мора да испуњава су: да има регистровано и објављено седиште и адресу, контакт податке (мејл адресу), порески број - ако је е-трговац обвезник ПДВ-а, да има политику враћања производа, политику заштите личних податке, да поседује SSL сертификат, да има јасно и транспарентно објављене цене производа и услуга, гаранцију и гарантни рок, могућност рекламације и враћања производа у случају незадовољства и друго.

Главни разлог за покретање ове активности је потреба за повећањем поверења у онлајн продавнице с једне стране, али и потреба да се повећа свест купаца и направи разлика између регистрованих е-трговаца и нерегистрованих субјеката који учествују у онлајн продаји (као део сиве економије) и представљају нелојалну а и незакониту конкуренцију за регистроване е-продавнице. Значајну улогу у приватном спровођењу права потрошача у Македонији имају и потрошачке организације које подржавају потрошаче у остваривању њихових права. Најактивнија потрошачка асоцијација у Македонији је Организација потрошача.

Поред тога, ако је понашање одређених трговаца са седиштем у Македонији супротно одредбама Закона о заштити потрошача или утиче или може утицати на положај потрошача у држави чланици Европске уније, покретање поступка може предложити удружење за заштиту потрошача из те државе чланице ЕУ или другог независног органа који је, према прописима те државе, основан ради заштите заједничких интереса потрошача. Такође, групне тужбе (за заштиту потрошача) још увек нису посебно регулисане у Македонији. Међутим, у току је израда нацрта закона који регулише групне тужбе као посебну врсту тужбе.

Током 2021. године, у оквиру веб платформе ecommerce4all.mk, која на једном месту садржи све потребне информације за покретање и вођење е-трговине, покренут је модул посвећен сивој економији у условима КОВИД 19 пандемије, у оквиру којег је први онлајн регистар е-трговаца, који садржи сва онлајн продајна места, која су регистрована у једној од пет банака у нашој земљи које нуде е-трговину, односно обраду онлајн трансакција. Онлајн регистар е-трговаца, који је развијен у сарадњи са пет банака које нуде е-трговину, има за циљ да повећа свест купаца и њихову заштиту, да им омогући да лакше разликују регистроване е-трговце од нерегистрованих субјеката. учествују у онлајн продаји и да се смањи могућност куповине од непроверених онлајн продаваца и учешћа у сивој економији. Регистар е-трговаца се ажурира на тромесечној основи уз помоћ података које дају 5 банака које нуде е-трговину у земљи, односно Комерцијална банка, НЛБ банка, Стопанска банка, Уни банка и Халк банка.

3. Закључак

Платформе за е-трговину ће вероватно задржати велики тржишни удео који су остварили током пандемије у односу на офлајн тржишта. Ниво учешћа у дигиталној технологији и Интернету је моћан индикатор капацитета привреде да искористи е-трговину. Способност домаћих предузећа да учествују на међународним тржиштима све више зависи од квалитета дигиталне повезаности и технологије која им је доступна, као и од приступачности одговарајућег хардвера и пакета података, постојање релевантних онлајн платформи и услуга, атрактивних механизма дигиталног плаћања и сопствених могућности појединаца и дигиталне писмености. Гледајући унапред, изгледа да ће се промене које је или увела или убрзала пандемија вероватно показати трајним. Мало је вероватно да ће се потрошачи који су упознати са погодностима куповине на мрежи у потпуности вратити старим начинима куповине, иако се очекује да ће се раст е-трговине успорити како се више физичких продавница поново отвара и купци враћају радњама и тржним центрима. Лидери на тржишту е-трговине углавном су учврстили своје позиције, извлачећи велике користи од затварања и повезаних промена у понашању потрошача.

Екосистем е-трговине је сложен, ако тежимо бржем напретку и развоју, захтева интердисциплинарност, холистички приступ и допринос свих заинтересованих страна укључујући владине институције, компаније, привредне коморе, све сродне секторе, НВО, донаторе, као и свих појединаца укључених у е-трговину, како у Македонији тако и у свету. Данас је наш изазов да размишљамо шта и како након КОВИД 19 пандемије и да се припремимо за свет у коме се технологија и иновације максимално користе, као решење за стварање боље будућности. Након убрзаног раста изазваног пандемијом КОВИД-19, нови изазов који остаје је да се одржи овај раст и искористи замах да се убрза трансформација у дигитално и паметно друштво, да се искористи предност дигиталне економије и е-трговине као интегралног дела друштва и економије.

Литература

Електронски извори:

Асоцијација за е-трговија на Македонија (2021). Преглед на е-трговијата во Република Северна Македонија 2021; преузето 16.09.2022 https://issuu.com/ecommerce2/docs/ecommerce_analysis_report_north_macedonia_2021,

Асоцијација за е-трговија на Македонија (2020). Преглед на е-трговијата во Р. Северна Македонија 2020, преузето 25.09.2022 https://issuu.com/ecommerce2/docs/ecommerce_analysis_report_north_macedonia_2020_v_0,

Асоцијација за е-трговија на Македонија (2022). Е-трговијата во Македонија со годишен промет од над 437 милиони евра, раст од дури 59%, 11.4.2022, (25.09.2022) <https://it.mk/e-trgovijata-vo-makedonija-so-godishen-promet-od-nad-437-milioni-rast-od-duri-59/>,

Ecommerce.mk - Асоцијација за е-трговија на Македонија, <https://ecommerce.mk/> (преузето 12.09.2022)

Ecommerce4all Platform, Асоцијација за е-трговија на Македонија, <https://ecommerce.mk/e4all-regional-ecommerce-web-platform/> (преузето 12.09.2022)

Иницијатива *Verified e-Merchant Badge*, Асоцијација за е-трговија на Македонија (АЕТМ), <https://v1.ecommerce4all.mk/badge/>, (преузето 17.09.2022)

Закон за електронска трговија со измени до 2020, Асоцијација за е-трговија на Македонија, <https://v1.ecommerce4all.mk/zakon-za-elektronska-trgovija-so-izmeni-do-2020/>, преузето 20.09.2022

Igor Kambovski, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University Goce Delchev, Shtip,
Republic of North Macedonia

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MACEDONIAN E-COMMERCE

Summary

The global e-commerce market has undergone revolutionary changes in the last two years. Consumers have become accustomed to buying items from the comfort of their home; the change has been largely driven by strict lockdowns and restrictions on the freedom of movement caused by the COVID-19 pandemic. This global trend has not bypassed the Macedonian economy and society at large. Many analysts agree that this change in consumer behavior has pushed the e-commerce industry forward for at least five years, and this trend is expected to be permanent. The COVID-19 pandemic has brought many changes in consumer behavior when shopping online. Some of the changes have proven to be positive for e-commerce retailers, while others have forced retailers to make substantial changes. During the pandemic, consumers were limited in where and when they could spend their money. Some have postponed shopping, especially of large and expensive items, in anticipation that the pandemic will subside and end. Others, working from home, had enough time to research online offers and embarked on buying not only the necessary but also luxury items. In the new circumstances, consumer habits and interests, as well as consumer rights have attained a completely new dimension.

E-commerce platforms are likely to retain the large market share they gained during the pandemic compared to offline markets. The level of participation in digital technology and the Internet is a powerful indicator of an economy's capacity to take advantage of e-commerce. The ability of domestic companies to participate in international markets increasingly depends on the quality of digital connectivity and available technology, as well as on the accessibility of appropriate hardware and data packages, the existence of relevant online platforms and services, attractive digital payment mechanisms, and individuals' own capabilities and digital literacy. Looking ahead, the changes either introduced or accelerated by the COVID-19 pandemic seem likely to prove permanent. Consumers familiar with the convenience of online shopping are unlikely to fully revert to their old ways of shopping, although e-commerce growth is expected to slow down as more brick-and-mortar stores reopen and shoppers return to stores and malls. Leaders in the e-commerce market have

largely consolidated their positions, benefiting greatly from the lockdown and associated changes in consumer behavior.

The e-commerce ecosystem is complex. If we strive for faster progress and development, it requires interdisciplinary, holistic approach and contribution of all stakeholders including government institutions, companies, chambers of commerce, all related sectors, NGOs, donors, as well as all individuals involved in e-commerce, both in Macedonia and in the world. Today, our challenge is to think about the period after the COVID-19 pandemic and to prepare for a world where technology and innovation are used to the maximum, as a solution to create a better future. After the accelerated growth caused by the COVID-19 pandemic, the new challenge that remains is to maintain this growth and use the momentum to accelerate the transformation into a digital and smart society, to take advantage of the digital economy and to institute e-commerce as an integral part of society and economy.

Keywords: *e-commerce, COVID-19, changes.*

Aleksandra Mitrović,¹
Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of Priština,
Temporary Head Office in Kosovska Mitrovica

UDK: 347.919:331.109.6;
347.919:349.2;
347.965.42

MEDIATION AS A MORE EFFECTIVE METHOD FOR RESOLVING LABOR DISPUTES FROM THE SOCIOLOGICAL AND LEGAL PERSPECTIVE²

Abstract: *The aim of this scientific paper is to investigate the socio-legal framework for peaceful resolution of labor disputes, present experiences and confirm the advantages of mediation in the work of the Agency for Peaceful Settlement of Labour Disputes in Serbia. This state institution is facing numerous social challenges in the process of approaching the EU concept of dispute resolution, where social dialogue is perceived as the cornerstone in the process of harmonizing national legislation with EU law. The research is based on the method of abstraction, analysis and synthesis, inference methods (induction and deduction), as well as comparative law and statistical methods. Although the Agency is an extraordinary instrument of social partnership, research results show that mediation as an effective mechanism for establishing social peace and cohesion. The past experience and activities of the Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes confirm that mediation is a more efficient method for protecting workers' rights than regular court proceedings. Considering the legalism, formalism and slow-paced nature of court proceedings, they cannot fully meet the expectations of parties in labor disputes.*

Keywords: *mediation, Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes, social peace, social dialogue.*

¹aleksandra.mitrovic@pr.ac.rs

²The paper was presented at the International Scientific Conference "Systemic Agency in Extrordinary Situations: Experiences and Challenges, held at the Faculty of Law, University of Nis, on 21-122 April 2022..

1. Sociological-legal aspects of Labor Disputes

Labor disputes occur as a result of insurmountable interest differences in social relations. Therefore, the social context, as the place of their origin, must be included in their analysis. Social relations, values, and norms are ingredients of law and, simultaneously, sources of law: social relations are material sources of law, legal values are ethical (value) sources of law, while legal norms are formal sources of law (Visković, 1981: 83). Still, not all social relations are the subject matter of lawyers' experience of, only the ones that allow the possibility of public control and physical enforcement; hence, they include the conflict of interest that endangers current social systems. The most important conflicts for social systems occur in relations that satisfy the basic natural and social needs and interests (biological, economic, political) (Visković, 1981: 94). Since labor disputes are included in the group of especially undesirable social conflicts, in order to successfully resolve them, mitigate or prevent them, it is necessary to approach the issue in a radical manner. In this context, radical approach entails the "root cause" approach; therefore, it is necessary to start from the "essence" of the matter in order to better understand the notion of labor dispute (Urbančić, 1973: 433). The root cause or the essence of a labor dispute lies in the very social context because labor disputes are a result of interests in the conflict between the employer and the employee. Therefore, the core of a labor dispute lies in the social context, i.e. the society. For this reason, labor disputes cannot be observed only as legal but also as social phenomena. Social phenomena are, *inter alia*, defined as "processes of communication or exchange of information, processes in which people exchange messages in the intent to show something, describe, explain, seek, question, share emotions, create factual matters, etc." (Visković, 1981: 370). In this research, a labor dispute has been approached from the sociological-legal perspective which seeks to examine the variability of social relations and renew the meaning of legal norms that regulate the existing social relations (Visković, 1989: 144-147).

The sociological and legal aspect of observation of a legal dispute is necessary and unavoidable in resolving, mitigating and preventing the negative effects of labour disputes in the society. The essence of a legal dispute actually lies in the social conflict that occurs as a result of different interests of social partners (employer and employee) arising from constant social interactions imposed by existential conditions; as such, they are the unavoidable fabric of social cohesion. The sociological-legal aspect endeavors to review labor disputes by relying on two important elements in the notion of a labour dispute :1) *essence* – conflict of interest as part of social context; and 2)

structure – legally regulated institute. This is a general systematization of the nature of the labor dispute since any attempt of a more precise systematization is impossible, due to the very complex phenomenological nature of labor dispute as a type of (undesirable) social relations which include an important property *ars inventoriae*, entailing constant creation of new and change of current topos (Visković, 1997: 83). For this reason, sociological-legal aspect manages to unify the essence and the structure of labor dispute, in an integral manner that includes their variable social nature. Still, legal norm is like an enforcement to resolve conflicts in pre-normative legal relations in order to achieve important interests and goals of the ruling social groups; therefore, legal actions that are beneficial for the ruling group are classified into norms as authority, and the ones that are not beneficial for the same group are classified as offenses, entailing presumptions for applying sanctions. In this sense, law is “a system of social norms that is used to forcibly direct most important and most conflicting interpersonal relations in order to achieve peace, security, justice and other socially dominant values” (Visković, 2001: 117). The structure of a single legal norm will be defined by a logical thought, but also by the needs, the powers, and goals (interest) of the society. In this context, labor dispute is formed as a norm, including all the aforesaid layers of social cohesion.

Social practice has shown that social conflicts are very expensive for all social actors (state, employers, and employees), which has initiated the search for more efficient strategies and mechanisms of social peace. Thus, new institutions of social partnership and prevention of social conflicts have been introduced in Europe. At the national level, the Republic of Serbia established the Republic Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes.

2. Social framework of peaceful resolution of labor disputes

Considerations of labor law theoreticians and practitioners point to the necessity of introducing labor courts as specialized courts for labor disputes (individual and collective) and adopting special laws that would regulate labour court proceedings. Given the fact that Serbia does not have specialized labour courts (tribunals), labor disputes in our country are handled by courts of general jurisdiction and treated as a form of civil disputes. Additionally, low rate of union organization in private sector employers and insufficient state support may generate employers' malpractice and negatively affect the employees' decision to resolve a dispute in court. The issue of high unemployment rate, development of informal employment (black labour market) and low capacity of competent state authorities (labor inspection) deters

employees from trying to resolve their dispute with the employer in court. Due to the high costs of court proceedings, many workers are practically unable to address the court.

Another reason for avoiding court proceedings lies in the fact that, due to formality, they tend to last several years. Notably, “...justice, if too slow, loses its sense...”, causing frustrations with the labor force (Bronstein, 1990: 67). This has been proven by a significant number of labor law cases referred to the European Court for Human Rights (ECtHR) in Strasbourg against the Republic of Serbia, primarily regarding the violation of the right to trial in a reasonable time (Article 6 ECHR). Longevity and lack of efficiency of court proceedings may be best illustrated by the fact that the ECtHR established a violation of the right to a fair trial within a reasonable time in 11 out of 14 labour cases submitted to the ECtHR during 2012. Recent practice of the ECtHR shows that the Court established a violation in 54 out of 54 cases submitted against the RS, usually referring to the violation of the right to a trial within a reasonable time. Insisting on introducing labor courts and adopting special laws on court proceedings in labor disputes is a precondition for creating a more favorable climate for resolving conflicts between social partners and implementing the social dialogue.

The basis of prevention and resolution of labor disputes is the social dialogue, while the basic problem in the RS is the lack of its practical implementation. The private sector is not too motivated to apply the social dialogue; given the lack of understanding of the benefits of social dialog, there is a lack of social dialogue in this sector. The essence is not in meeting the form of the social dialogue, but in practical alignment of positions of social partners. Therefore, labour unions and employers should not understand the resolution of labour conflicts as “gladiators’ fight”, but as an attempt to negotiate and find the middle ground that will meet the interests of both parties (ILO, 1986: 58). The social policy formulated through the dialogue between social partners has the best chance to achieve the goals set by the international community.

The current standards of the International Labour Organization (ILO) define the framework for creating social policies assuring economic development beneficial for all participants (ILO, 2014: 62). Social partners play a key role in the implementation of international labor law standards in the domestic legislation; the largest number of international conventions in the area of labor law insist that the state (government) should consult most representative organizations of employers and employees in designing and evaluating the program and defining measures to apply the given standards (ILO, 2017: 13). The international labor law insists on the presence and mainte-

nance of social dialogue, i.e. consultations at the national level between the state, employers and employees in the implementation of certain activities. In 2013, the European Economic and Social Committee (EESC) emphasized the importance of social dialogue and called upon all interested parties to make the best use of the existing institutions, especially the Social and Economic Council (SEC). The EESC called the governments to further promote the SEC and to consult it more systematically on all policies of justified interest to the employees. The EESC considered that the social dialogue should be maintained regularly, that it should be structured rather than *ad hoc*, and that it should be more effective and result-driven” (Sibian, Leihner, 2013). In order to establish and maintain such social and labor climate, states are required to institute adequate mechanisms of social peace, i.e. instruments for peaceful resolution of labor disputes. In this context, the National Assembly of the Republic of Serbia adopted the Act on Peaceful Settlement of Labor Disputes³ (hereinafter: the PSLD Act) in 2004, establishing the National Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes as the operative body in charge of implementing this legislative act.

3. The European Concept of Peaceful Resolution of Labor Disputes

In a democratic system, the establishment of social peace is possible if people respect the law of the land and, vice-versa, if the law respects basic human freedoms (ILO, 2003: 9). The precondition for social peace is the establishment of efficient institutional mechanisms for resolution of labor disputes and measures to prevent the occurrence of labor disputes. However, each country develops its own particular mechanisms for resolution of labor disputes, conditioned by specific historical development of the labor system. Accordingly, some systems classify labor disputes into individual and collective, while other system classify them according to the type of rights and interests (e.g. economic disputes). In addition to the court resolution of disputes (featuring a number of drawbacks and issues), legal doctrine recognizes (peaceful) out-of-court settlement as an alternative approach to resolving legal disputes. Out-of-court dispute resolution includes the presence of a third neutral party. Thus, social justice is achieved in a more efficient manner and best solutions are found, while paying attention to all elements of legal dispute and justice.

Within the European concept of Alternative Dispute Resolution (ADR), the current mechanisms of peaceful dispute resolution include three basic methods: Reconciliation, Mediation, and Arbitration. In some legal systems, rec-

³ Act on Peaceful Settlement of Labor Disputes, *Official Gazzete RS*, no. 125/04 and 104/09.

conciliation and mediation are part of one mechanism, which is the case in Serbia. Arbitration is a procedure where a neutral subject (individual arbitrator or several arbitrators appointed by the disputing parties) act as ultimate referees and adopt a final decision that should be the basis of dispute resolution (ILO, 2007: 4). In this manner, the significance and the role of the third party moves from the most passive one (in reconciliation) to the most active one (in arbitration).

The European concept of peaceful resolution of labor disputes has been developed in a non-uniform manner, which means that each state developed its own mechanisms for labor dispute resolution. This lack of uniformity is the consequence of cultural, social, economic, political, and historical differences between European countries. Therefore, the universal values of the European concept are based on the culture of common agreement, dialogue and cooperation, rather than conflict. The European concept respects the particularities of different European systems and affirms the lack of uniformity as its universal value.

3.1. The current status of labor dispute resolution in Europe

The analysis of labor court systems shows that labor courts may be part of the civil judiciary (as a separate judicial branch), and alternatively, they may be separate institutions in the judicial structure following separate rules (Duvel, 2005: 34). For example, labor courts are integrated into the civil courts structure in Austria, Belgium and Italy; they are organized as separate judicial units in Denmark, Finland, France, Germany, Great Britain, etc.

One of the key features of labor courts is seen in the specific role of magistrates (“lay judges”, or judge-jurors) who differ from professional judges because they do not have legal education. The role of lay judges in labor courts differ from civil courts in the fact that lay judges (in a number of cases) represent trade unions and employers’ organizations.

We should point out that labor courts differ in their competence, i.e. whether they have jurisdiction only over individual or collective disputes, or both types of labor disputes. The former refers to courts of France, Italy, Belgium, Great Britain, and Luxembourg; otherwise, their competence is strictly limited to the resolution of individual labor disputes. Collective labor disputes are resolved by labor courts in Finland and Denmark, while full competence in resolving both types of labor disputes is attributed to labor judiciary in Germany, Austria, Spain, Portugal, Sweden, Slovenia, and Greece. The main advantage of resolving labor disputes in front of specialized labor dispute courts lies in the procedural rules.

Notably, the European concept of resolving disputes similar to court proceedings is not characterized by uniform rules and procedures of alternative resolution of labor disputes. The selection and entry into the out-of-court settlement procedures is left to the will of the disputing parties (to some extent) and it is mandatory (to some extent). However, the effect of the decision after the alternative resolution of labor disputes may be different. Its legal effect is exclusive to moral authority of the body participating in the dispute resolution, while (to some extent) it has the legal effect of the collective agreement or court settlement. Having in mind the lack of uniformity between legal systems in Europe, there are differences related to possible procedures, i.e. mechanisms of alternative dispute resolution, selection method and composition of bodies in charge of resolving disputes, as well as types of disputes that may be resolved independent from the state (Schomann, 2005: 11-31)

3.2. Mechanisms of Peaceful Dispute Resolution

Generally speaking, legal theory practice have yielded three basic mechanisms, i.e. methods of peaceful resolution of labor disputes: conciliation, mediation, and arbitration. We should note that the participation of a third neutral party is common for all three methods. Agreement between the disputing parties is the basic condition for the intervention of the third party, and the difference between these three methods is reflected in the level of such intervention. The significance and the role of the third-party in these proceedings spans from the most passive one (in conciliation) to the most active and most responsible one (in arbitration). The majority of legal systems recognize these three procedures and apply them depending on the specific type of labor dispute. There are legal systems that do not distinguish between conciliation and mediation and treat them as a single procedure (e.g. Sweden, Great Britain, USA, Serbia). In this context, the ILO is not immune to mixing the terms of conciliation and mediation. In the 1970 ILO Convention no.150 on labor law administration, conciliation and mediation are treated as two separate procedures, while the 1989 ILO study on labor dispute resolution treats them as a single procedure.

3.3. Legal Sources of Labor Dispute Resolution

In Europe, the main characteristic of labor dispute resolution is territoriality. The dispute resolution models (mechanisms) in European framework are largely instituted on the national level. The reason for this is the low effectiveness of international labor dispute resolutions, especially compared to other areas of civil law (primarily commercial and family law). The initiative

to create international rules is recent and the alternative mechanisms for resolution of labor disputes at the international level are still underdeveloped. On the other hand, there is a number of international legal acts that had direct and indirect impact on national systems of labor dispute resolution. Yet, the largest impact may be attributed to the ILO Recommendation no.92 (1951) on Voluntary Conciliation and Arbitration and the CoE European Social Charter (1961) adopted within the framework of the Council of Europe.

The ILO Recommendation on Voluntary Conciliation and Arbitration (1951) set the foundation for the modern concept of alternative resolution of labor disputes, provided in three chapters (Voluntary Conciliation, Voluntary Arbitration, and General Provisions) and seven articles. At the European level, the first specific rules on alternative labor dispute resolution were provided in the European Social Charter (1961).⁴ Article 6 of the European Social Charter (ESC), referring to the right to collective bargaining, prescribes: “In view of ensuring the effective exercise of the right to bargain collectively, the Parties undertake: 1) to promote joint consultation between workers and employers; 2) to promote, where necessary and appropriate, machinery for voluntary negotiations between employers or employers’ organisations and workers’ organisations, in view of regulating the terms and conditions of employment by means of collective agreements; 3) to promote the establishment and use of appropriate machinery for conciliation and voluntary arbitration for the settlement of labour disputes; and 4) recognise the right of workers and employers to collective action in cases of conflicts of interest, including the right to strike, subject to obligations that may arise from collective agreements previously entered into” (Article 6 of the ESC).

It is extremely important to mention the European Charter on Fundamental Social Rights of Workers (1981), which supported the use of conciliation, mediation and arbitration proceedings, as well as the ILO Recommendation no. 163 on collective agreements (1981), which recommended taking measures to resolve collective labor disputes arising from conclusion, interpretation or implementation of collective agreements.

4. The National concept of resolving labor disputes by mediation: social-legal aspect

In the Republic of Serbia, the several years of experience of the National Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes (hereinafter: the Agency)

⁴CoE (1996). European Social Charter (Revised), ETS no.163, Council of Europe, Strasbourg, 3. May.1996

confirm that out-of-court settlement includes a series of benefits compared to court proceedings because the process is informal and depends exclusively on the good will of actors in the specific labour dispute. It implies “giving another chance” to the actors in the dispute to try to resolve the issue by agreement before going to court. The huge number of resolved cases in front of the Agency confirms that we are not a society prone to court proceedings, but a society trying to reach acceptable solutions. The significant impact of the Agency is reflected in the fact that it contributes to prevention of labor disputes while concurrently educating the actors in dispute prevention. The basic goal of the Agency is to establish a dialogue between parties at the negotiating table, while recent results show that the Agency is a reliable guardian of social peace. Thus, along with a number of advantages regarding out-of-court resolution (efficiency, cost-effectiveness, unbiased resolution), it achieved a number of highly significant social goals: improved the social dialogue, reduced the workload of the judiciary, reduced the number of strikes, etc. All these developments indirectly contributed to the economic growth, as well as the inflow of foreign capital and new investments.

The sociological and legal approach to this subject matter also examines the social indicators that justify the existence of such a dispute resolution instrument, by addressing the following issues: the **social source** conditioning the establishment of the Agency, the **social goal** the Agency tries to achieve, and the **social function** performed by the Agency. In this sense, the social source of occurrence of this classic out-of-court settlement instrument is based on the very existence of labor dispute and a number of omissions of traditional court proceedings in its resolution. The resolution of labor disputes by the Agency has a series of benefits compared to court proceedings which due to tardiness, legalism and formalism are no longer able to keep up with the modern European concept of labour dispute resolution. Finally, the social function of the Agency entails the issue of essence of its justification, which is strike prevention. Additionally, the Agency acts not only preventively but also in an educational capacity towards social partners in order to avoid strikes; in case of a strike, the Agency tries to find a solution acceptable for both parties. The Agency has to consider the relations between industrial and social conflicts (on the one hand) and social peace.

Money is the basic reason for conflict; therefore, each society tries to build a system of cheaper conflict resolution, as “a system where it is more beneficial for the employer and employees to abide by the laws rather than violate them” (Kostić, 2010: 262). In the first five years of its operation, the Agency has achieved significant savings for the state in the field of individual labor

dispute resolution (amounting from 3,000 to 5,000 EUR); in the private sector, only one day of prevented strike in a large company results in savings between 400,000 and 500,000 EUR. Thus, both employers and labour unions recognized that it is in their best interest to resolve their labour disputes in front of the Agency, particularly given the fact that a single day of strike brings significant losses to the company and the state. In this context, all parties have the same goal: to reaching an acceptable common solution.

5. Indicators of efficient mediation in the work of the Agency

Acting in the capacity of a mediator, the National Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes has proven to be an efficient instrument of social peace and wellbeing, which has ultimately produced positive effects in Serbian labor legislation. In addition to a traditional form of mediation, we should mention a new form of mediation, which was first introduced in Sweden in 1990 and designated as “the Mediator of the Realm” (which may be translated as “the state mediator”). State mediator acts at the national level and represents a form of super-mediator, having the role of a host in the state (*bonus pater patrie*) (Fahlbeck, 1991: 418). According to the Act on Peaceful Settlement of labour Disputes (PSLD Act), it may be said that the Agency has been appointed to the role of state mediator. Accordingly, one of its goals is to ensure an agreement between the parties in conflict. The advantage of mediation actually lies in its tripartite basis: out-of-court bodies resolve labor disputes with minimum formality, mediation proceedings are cheaper than the court proceedings, the party autonomy is maintained, and attention is given to the development of sound relations between social partners in the future. Therefore, mediation “can be therapy for treating current diseases in the relationship between the employer and the employee, but also for preventing new ones” (Kostić, Perić, 2009: 217). In this context, through its *modus operandi* and results, the Agency has proven to be a sound mediator and a positive development in the national legislation. If the operation of this institution is observed through social and legal perspective, we can clearly classify advantages of Agency resolution of labor disputes as follows:

- 1) speed of resolution of labor dispute: under the law, the time limit for dispute resolution is 30 days; the parties receive a valid decision a month after the process is instigated. Collective dispute is resolved without unnecessary stalling, with the aid of mediator set by parties, employers and unions, ensuring equality of all participants. Professionalism and experience of the unbiased mediator contributes to a social dialogue, development, improvement, tolerance, and avoiding strikes as the most detrimental and expensive consequence;

2) simplicity to initiate and manage labor dispute: it is sufficient to fill in a form from the website and forward it to the Agency;

3) price: the procedure is free of charge, both parties save time and money. In individual disputes which may last for years due to the extensive workload in courts, the employer's material position becomes worse as the case progresses, and the employer experiences piling up of damage costs for lost profit due to illegal dismissal and interest growth for unpaid salaries. In collective disputes, burdened by transition issues (privatization and economic restructuring, and a low level of economic democracy and tolerance), mediator helps in finding solutions acceptable for employer and employee; 4) reducing the workload of the judiciary;

5) increase of trust between social partners: the mediator's assistance enables the parties to compromise and reach a functional solution acceptable to both parties, which is in line with the modern concept of peaceful resolution of labor disputes in the EU.

The efficiency of Agency activities prove the advantages of mediation as a peaceful dispute resolution method and indicate the deficiencies and inefficiency of the traditional court proceedings. Indicators of (in)efficiency are related to the **number of unresolved cases, duration of traditional court proceedings** which, in line with European standards, includes **enforcement procedure, judiciary costs** and **the level of respect for human rights**. Exceptionally **the large number of unresolved cases** in Serbian courts, a **high percentage of unresolved cases subject to statute of limitations**, and especially the **backlog of unresolved enforcement cases** require comprehensive and long-term measures that should be implemented at the national level. The practice in Serbia shows that the issue of efficiency of the judiciary is one of the central areas in Chapter 23 of the EU membership accession negotiations. The problem is the **violation of the basic human rights** in the domain of legal protection; namely, considering approximately 100,000 court cases in the RS, the enforcement procedure lasts over 10 years. On the other hand, the Agency commonly finishes a case in one month, which proves that the Agency resolution process is **time-effective**. Another benefit is **cost-effectiveness** because the entire procedure is free of charge. Thirdly, the mediation procedure is initiated **without formalities**, the process is very simple and can be instituted in front of a mediator or an arbiter, depending on whether the case is related to individual or collective labor dispute. Thus, **flexibility** is another advantage of agency resolution, considering the fact that social partners may select the most appropriate form of resolving and settling their current dispute. It can be concluded that "direct proportion is visible

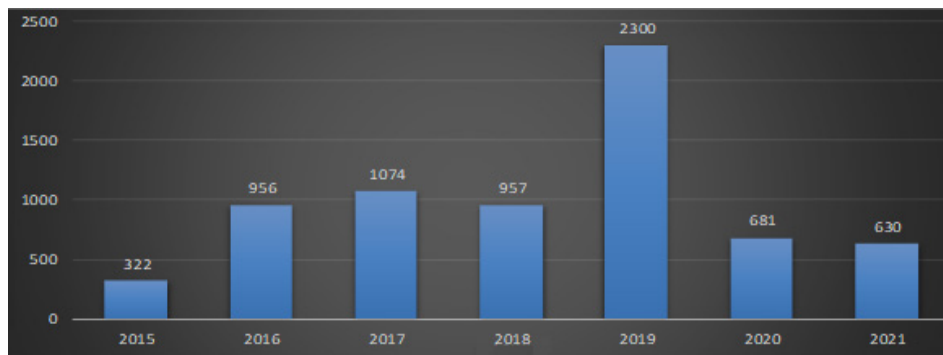
between success and efficiency of the transition process, i.e. political, economic, and social reforms and social peace, as well as development of social dialogue as one of the paths to establish such social peace” (Marinković, Marinković, 2010: 297).

In the course of its operation, the Agency has achieved significant results and become a leader in the region; its significance has been confirmed not only in formal-legal practice but also in social practice. The Agency encourages social partners to sit at the negotiating table and resolve their disputes peacefully. It also strives to resolve the largest number of labor disputes in out-of-court proceedings (usually by mediation): thus, it contributes to reducing conflicts and strikes, establishing social and industrial peace, and overall social security in stabilized financial framework which will relieve the judiciary of labor disputes’ workload.

6. Peaceful Resolution of Labor Disputes in front of the Agency

The National Agency for Peaceful Settlement of Labour Disputes has proven to be an efficient, cost-effective, and reliable mediator established by the state. It may be evidenced by a total number of initiated labor disputes (6,920) in the period 2015-2021 (*Graph 1*).

Graph 1. Number of totally initiated labor disputes with the Agency for the period 2015-2021

Source: Data from the National Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes (2022), processed by author

The statistical results of resolved labour disputes in front of the Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes in the period from 1st January 2018 to 31st December 2021 show a larger trust of RS citizens in the work of this insti-

tution, which is demonstrated by the dynamic increase of the total number of peacefully resolved labor disputes (4,380), the total number of disputes resolved on merit (2,925), as well as the number of individual labour disputes (2,870) and collective labor disputes (55) resolved on merit in the period 1st January 2018 to 31st December 2021 (*Table 1*). We can also detect moderately growing trends in both cases (the total number of peacefully resolved disputes, and peacefully resolved individual and collective labor disputes).

Table 1. Statistics of resolved labour disputes in front of the Republic Agency for Peaceful Resolution of Labor Disputes in the period from 1st January 2018 to 31st December 2021.

Type of procedure	Number of cases resolved in administrative procedure	Number of cases resolved on merit	Total number of resolved cases
Individual	1389	2870	4268
Collective	57	55	112

Source: Data from the National Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes (2022), processed by author

Based on the presented data, we can conclude that the hypothesis has been confirmed that the work of the Agency significantly impacts the growth of the total number of resolved labour disputes. Moreover, we can conclude that the Agency activities will be increasingly significant in the future as a consequence of the fact that both employers and labour unions more frequent refer their labour disputes to be resolved by the Agency. In this sense, reconciliation, mediation, and arbitration function best in communities where social partners are aware of the advantages of these out-of-court settlement methods and willing to resolve mutual conflicts in a peaceful manner. The past practice also shows that mediation, as the Agency’s most common dispute resolution method, protects the employees’ rights in a more efficient and cost-effective manner, and develops a higher level of citizens’ trust in the work of the Agency as a state institution and instrument for establishing social peace and social cohesion, and harmonizing Serbian labor law with the European normative framework.

7. Conclusion

Conflicts are inevitable in the existential conditions of human life but the roots of social conflict are often hidden in social contexts. For that reason,

the paper presented the sociological–legal aspect of social conflicts which seeks to examine the variability of social relations and renew the meaning of legal norms in order to regulate the current social relations and respond to current social challenges. Social conflicts (labor disputes) that occur as a consequence of conflicts of interest in the area of labor law impose a high price to be paid by the state, employers, and employees’ labour unions. For this reason, all social actors (state, employers, labour unions) decided to seek mechanisms of social peace that will prevent potential detrimental effects and remove current social conflict from the area of labor in a more efficient, cost-efficient, and simpler manner. Accordingly, the National Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes was established in the Republic of Serbia. In the past several years of its operation, the Agency has proven to be an outstanding mediator in finding a compromise and functional solutions acceptable for employers and employees/labour unions. When compared to traditional court proceedings, the Agency practice in resolving labor disputes has confirmed a series of advantages (speed, simplicity, cost-effectiveness, relieving the workload of the judiciary, and growing trust of social partners).

Relying on the growing trust between social partners, the Agency managed to create a more favorable social climate, which is illustrated by a significant decrease of the number of strikes, as one of the strategic goals of preserving social peace and social welfare as values of the European labour law. The research results presented in this paper (the total number of peacefully resolved labor disputes, resolved individual and collective labor disputes) confirm the hypothesis that the Agency mediation process efficiently protects the rights of workers, which is ultimately confirmed by the fact that social partners frequent refer their cases to this institution in order to reach a peaceful resolution of labor disputes.

References

Брајић, В. (2001). *Радно право (Labour Law)*, Београд: Савремена администрација.

Bronstein, Arturo S. (1990). Le protection contre le licenciement injustifié en Amérique Latine. *Revue internationale du travail*. Genève: Bureau international du Travail.

De Givry, J. (1978). Prevention of Labour Disputes Other Than Conflicts of Rights. In Sir Otto Kahn-Freund. *International Encyclopedia of Comparative Law*. Volume XV – Labour Law. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).

Düvel, W. (2005), The system of labor courts in the European Union in South-east Europe - Comparative overview), in; *Labour dispute settlement*, Vol. 86, 2005, European Trade Union Institute – ETUI, Brussels.

Fahlbeck, R. (1991). *Les modalités de règlement des conflits collectifs d'intérêts*. Rapport National Suede, XIII Congrès Mondial de Droit du Travail et de la Sécurité Sociale, Athens.

International Labour Office (1986). *Collective Bargaining: A Workers Education Manual*, ILO, Geneva; https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/1960/60B09_71_engl.pdf

International Labour Organization (2001). Labour Legislation Guidelines, Chapter IV: Substantive provision of labour legislation: Settlement of collective labour disputes; <http://www.ilo.org/legacy/english/dialogue/ifpdial/llg/noframes/ch4.htm#2> (last updated 10 December 2001; accessed 20.12.2022)

International Labour Organization. (2003). *The International Labour Organization's Fundamental Conventions*. InFocus Programme on Promoting the Declaration, Geneva: International Labour Office; ISBN 92-2-112761-3.

International Labour Organisation (2007). *Collective Dispute Resolution through Conciliation, Mediation and Arbitration: European and ILO Perspectives*. Geneva: ILO.

International Labour Organization. (2011). *Pomoćne strategije za oporavak u Jugoistočnoj Evropi, Studija procene: Srbija*, (Supporting strategies to recover from the crisis in South Eastern Europe: country assessment: Serbia), Geneva: International Labour Office; https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_167015.pdf

International Labour Organization. (2014). *Rules of the game: A brief introduction to international labour standards*, Geneva: ILO; ISBN: 978-92-2-129063-6

International Labour Organization. (2017). *Guide to international labour standards and right at work concerning young people*. International Labour Standards Department Employment Policy Department. Geneva: ILO; ISBN 978-92-2-130838-6

International Labour Organization (2018). *Substantive provision of labour legislation: Settlement of collective labour disputes*; 29th January 2018. <http://www.ilo.org/legacy/english>.

Иницијатива за развој и сарадњу/ИРС. (2018). Приручник о добрим праксама у мирном решавању радних спорова (Handbook on good practices in the peaceful resolution of labor disputes), Београд: Data Copy. (Табела: Преглед броја радних спорова решаваних пред Републичком Агенцијом за мирно решавање радних спорова у периоду 2005-2016, str. 28-29);

Јашаревић, С. (2000). *Решавање радних спорова мирним путем у теорији и пракси* (докторска дисертација). (Resolving labor disputes peacefully, in theory and practice- doctoral dissertation), Нови Сад: Правни факултет.

Костић, Д. (2010). Конфликти у процесу приватизације и њихов утицај на индустријализацију Србије (Conflicts in the process of privatization and their influence on the industrialization of Serbia), *Економски видици*. Вол. 15. Бр.2. Београд: Друштво економиста Београда.

Костић, Д., Перић, В. Ј. (2009). Оптимални услови за мирење у колективним радним споровима (Optimal conditions for conciliation in collective labor disputes), *Зборник радова: Социјална права и економска криза*. Београд: Интермекс.

Кулић, Ж. (2001). *Колективни радни спорови* (Collective Labour Disputes), Београд: Радничка штампа.

Лубарда, Б. (1997). *Лексикон индустријских односа*. (Lexicon of Industry Relations), Београд: Радничка штампа.

Лубарда, Б. (1999). *Решавање колективних радних спорова* (Resolution of Collective Labour Disputes), Београд: Правни факултет.

Лубарда, Б. (1999). *Решавање радних спорова* (Resolution of Labour Disputes), Београд: Правни факултет.

Маринковић, Д., Маринковић, В. (2010). Пут Србије ка Европском социјалном моделу стања и перспективе (Serbia's path towards the European social model: state of affairs and perspectives), *Остваривање и заштита социјалних права*. Зборник радова Удружења за радно право и социјално осигурање Србије. Београд: Интермекс.

Pochet, P., Fajertag, G. (2000). A new era for Social Pacts in Europe. In: *Social Pacts in Europe: new dynamics*. Bruxelles: ETUI.

Републичка агенција за мирно решавање радних спорова. (2017). Извештај о раду за Социјално-економски савет Републике Србије (Report to the Social and Economic Council of the Republic of Serbia), Републичка агенција за мирно решавање радних спорова, Београд.

Републички завод за статистику/РЗС. (2014). *Анкета о радној снази*. (Labour Force Survey), *Билтен* 578, Београд: РЗС; <http://webzrs.stat.gov>.

rs/Website/repository/documents/00/01/35/41/SB-578_ARS_2013-SAJT.pdf

Schomann, I. (2005). Alternative dispute resolution: conciliation, mediation, arbitration, in: *Labour dispute settlement*, Vol. 86, 2005, European Trade Union Institute, Brussels.

Sibian, I., Leihner, C. (2013). The Role of Civil Society in EU – Serbia relations. Opinion of the European Economic and Social Committee, REX/381-EESC-2013-1176, Brussel, *Official Journal EU*, C 327, 12.11.2013, p. 5–10, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52013AE1176>

Стојановић, М. (2007). *Радни спорови: СР Немачка, Аустрија, Република Италија, Република Словенија и Република Србија*. (Labour Disputes in Germany, Austrian Italy, Slovenia and Serbia), Крагујевац: Family Press.

Urbaničić, I. (1973). *Hermeneutika: Teorija tumačenja i razumijevanja* (Hermeneutics: Theory of interpretation and understanding), U: *Delo: mesečni književni časopis*. Beograd: Nolit.

Visković, N. (1981). O tumačenju pravnih akata (Interpretation of legal acts). *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu*. 3-4/1981.

Visković, N. (1981). *Pojam prava. Prilog integralnoj teoriji prava*. (The Concept of Law: contribution to the Integral Law Theory), Split: Pravni fakultet u Splitu.

Visković, N. (1989). Tumačenje u pravu (Interpretation of Law). *Pravni život*. 7-8/1988. Zagreb: Naprijed.

Visković, N. (1997). *Argumentacija i pravo* (Argumentation and Law), Split: Pravni fakultet u Splitu.

Visković, N. (2001). *Teorija države i prava*. (Theory of State and Law), Zagreb: Birotehnika CDO.

Legal acts

CoE (1996). European Social Charter (Revised), ETS no.163, Council of Europe, Strasbourg, 3 May 1996; <https://rm.coe.int/168007cf93>

Закон о раду (Labour Act), *Службени гласник РС*. Бр. 24/05, 61/05, 54/09 и 32/13.

Закон о мирном решавању радних спорова (Act on Peaceful Settlement of Labor Disputes), *Службени гласник РС*. Бр. 125/04 и 104/09.

Закон о изменама и допунама Закона о мирном решању радних спорова (Act amending and supplementing Act on Peaceful Settlement of Labor Disputes). *Службени гласник РС*. Бр. 104/2009.

Александра Митровић,

Асистент,

Правног факултета Универзитета у Приштини

са привременим седиштем у Косовској Митровици

МЕДИЈАЦИЈА КАО ЕФИКАСНИЈИ НАЧИН РЕШАВАЊА РАДНИХ СПОРОВА – СОЦИОЛОШКО-ПРАВНИ АСПЕКТ

Апстракт

Циљ овог научног рада је да истражи социолошко-правни оквир мирног решавања радних спорова, прикаже искуства и тиме потврди предности медијације у раду Републичке агенције за мирно решавање радних спорова. Ова државна институција суочава се са бројним изазовима савременог друштва у приближавању концепту ЕУ, где је социјални дијалог основа за хармонизацију домаћег и европског радног права. У истраживању су коришћени метод апстракције, анализе и синтезе, методи закључивања: индукција и дедуција, као и упоредно-правни и статистички метод. Иако је Агенција ванредни инструмент социјалног партнерства, резултати истраживања показују да је медијација делотворан механизам за успостављање социјалног мира и друштвене кохезије. Искуства у раду Агенције за мирно решавање радних спорова потврђују да је медијација ефикаснији метод заштите права радника од судског решавања спорова, будући да редовно судско решавање услед спорости, легализма и формализма не може испунити очекивања из области радних спорова.

Кључне речи: радни спорови, медијација, Агенција за мирно решавање радних спорова, социјални мир, социјални дијалог.

**МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „ДЕЛОВАЊЕ
ИНСТИТУЦИЈА СИСТЕМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА:
ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ”, ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ, НИШ, 20. И 21. АПРИЛ 2022.
ГОДИНЕ**

Програм обележавања 62. годишњице постојања и рада Правног факултета Универзитета у Нишу традиционално је започет одржавањем међународне научне конференције. Тема овогодишњег скупа, организованог 20. и 21. априла 2022. године, била је „Деловање институција система у ванредним ситуацијама: искуства и изазови”. Препознајући опасности разноврсних ванредних ситуација, правни стручњаци уложили су озбиљне напоре ради систематизације и анализе најзначајнијих и актуелних изазова савременог друштва, уз нарочити осврт на оцену успешности досадашњих начина њиховог решавања.

У раду конференције учествовало је више од 90 излагача са цењених домаћих и иностраних високошколских установа. Своје реферате изложили су представници Правног факултета Универзитета у Орадеи (Румунија), Правног факултета Универзитета демократије у Измиру (Турска), Финансијског универзитета при Влади Руске Федерације (Руска Федерација), Руског универзитета Г. В. Плеханова (Руска Федерација), Правног факултета „Принц Султан” Универзитета у Ријаду (Саудијска Арабија), Правног факултета Универзитета „Св. Климент Охридски” (Бугарска), Правног факултета Свеучилишта „Ј. Ј. Strossmayer” у Осигеку (Хрватска), Правног факултета Универзитета у Ријеци (Хрватска), Правног факултета „Јустинијан Први” Универзитета „Св. Кирил и Методиј” (Северна Македонија), Економског института Универзитета „Св. Кирил и Методиј” (Северна Македонија), Правног факултета Универзитета „Гоце Делчев” (Северна Македонија), Правног факултета

¹ a.bojana@prafak.ni.ac.rs

Универзитета у Бањој Луци (Босна и Херцеговина), Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву (Босна и Херцеговина) и Правног факултета Универзитета у Зеници (Босна и Херцеговина). Незаобилазни допринос скупу дали су представници Правног факултета Универзитета у Београду, Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, Државног универзитета у Новом Пазару, Правног факултета Универзитета у Приштини (са привременим седиштем у Косовској Митровици), Института за међународну политику и привреду у Београду и Института за упоредно право у Београду.

Променљива епидемиолошка ситуација у држави и иностранству определила је хибридни карактер конференције, те су учесници бирали да ли ће своје реферате изложити на Правном факултету у Нишу или онлајн, преко Zoom платформе. Свечано отварање конференције уприличила је доц. др Анђелија Тасић, продеканица Правног факултета у Нишу. Након поздравне речи проф. др Горана Обрадовића, декана Правног факултета у Нишу, своје реферате на пленарној седници изложили су проф. др Cristian Dumitru Miheș (Правни факултет Универзитета у Орадеи, Румунија), преко Zoom платформе, и проф. др Mustafa Yasan (Правни факултет Универзитета демократије у Измиру, Турска), на Правном факултету у Нишу. Рад конференције настављен је у седам одвојених сесија.

Разноврсност и похвална многобројност реферата из јавноправне научне области нужно су захтевали организовање три симултане сесије, уско усмерене ка управноправним, уставноправним и радноправним питањима. Учесници управноправне сесије разматрали су постојање права кризних ситуација, као посебног правног оквира за поступање у ванредним ситуацијама. Пажња је била посвећена кризним ситуацијама узрокованим климатским променама, изазовима високог образовања услед пандемије ковида 19 и правно-организационим аспектима спровођења мера за спречавање пандемије, укључујући и мере обавезне вакцинације. Анализирајући историјске упореднике, значајни прилози бавили су се темама правног одговора на епидемије у старом Риму и у СФРЈ.

Теме у оквиру уставноправне сесије указале су на методе државног реаговања на ванредна стања и ванредне ситуације, нарочиту пажњу посвећујући границама управне оцене целисходности и изазовима дигитализације. Посебан фокус дат је појединим људским правима,

чије остваривање може бити ограничено или угрожено у ванредним ситуацијама.

Савремени радноправни изазови подстакли су излагаче у оквиру радноправне сесије да сагледају последице пандемије ковида 19 на радноправне односе и права по основу рада. Учињен је промишљени увид у области заштите права на приватност приликом запошљавања и права на породичну пензију. Истакнут је значај алтернативних метода решавања радних спорова и пружени су садржајни прилози расправи на ову тему.

У оквиру грађанскоправне сесије размотрене су традиционалне и иновативне теме стварног (забрањене клаузуле у „бездржавинском” заложном праву), наследног (тестаментарне формалности у англо-америчком праву), породичног (једностранни раскид брака, утврђивање начина и висине издржавања), облигационог (кауза уговорне обавезе, одговорност за штету услед изостанка противградне заштите) и процесног права (захтев за преиспитавање правноснажне пресуде, дигитална трансформација судског поступка).

Пажњу учесника кривичноправне сесије привукле су две значајне теме: кривичноправни значај ванредне ситуације и ванредних околности, и кривичноправни третман ширења лажних информација у условима пандемије. Посебан осврт учињен је ка искуствима у пенитенсијарним установама и механизмима за спречавање секундарне виктимизације.

Учесници правноекономске и трговинскоправне сесије бавили су се разноврсним темама. У фокусу излагача била су фискална правила Европске уније, одговор фискалне политике на пандемију и деловање права нужности у ванредним околностима. Представљени су радови о законодавној реформи индустријске безбедности, утицају ванредних ситуација на инвестиције у грађевинарству и на е-трговину, као и о блокади апелационог тела Светске трговинске организације.

Излагања на међународноправној сесији допринела су сагледавању пандемије као јавне опасности из перспективе међународног и европског права, ограничења људских права и, посебно, остваривања права на суђење у разумном року. Аутори су анализирали питања сецесије и признања нових држава, посвећујући пажњу и историјским примерима решавања кипарског питања и Тајне конвенције Аустроугарске и Србије.

Уважавајући инспиративне приступе реномираних излагача теми ово-годишњег скупа, с правом се очекује да њихова плодносна дискусија трасира пут даљим научним промишљањима и усвајањима од стране законодавца препорука учињених на основу досадашњих искустава у борби са изазовима које доносе ванредне ситуације.

Организовање конференције помогло је Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

**МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„ДЕЛОВАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА СИСТЕМА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА:
ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ”,
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ,
НИШ, 20. И 21. АПРИЛ 2022. ГОДИНЕ**

ЈАВНОПРАВНА НАУЧНА ОБЛАСТ

Проф. др Наташа Стојановић

ПРАВНИ ТРЕТМАН ЖИВОТИЊА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА
LEGAL TREATMENT OF ANIMALS IN EMERGENCY SITUATIONS

Проф. др Игор Миљинковић

СЛОБОДА СУДИЈСКОГ УДРУЖИВАЊА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
FREEDOM OF ASSOCIATION OF JUDGES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Проф. др Горан Обрадовић,

Проф. др Анђелија Тасић

ОСТВАРИВАЊЕ И ЗАШТИТА ПРАВА НА ПОРОДИЧНУ ПЕНЗИЈУ
ВАНБРАЧНОГ ПАРТНЕРА, ИЛИ ШТА НАМ СВЕ ЗАКОНОДАВАЦ
НИЈЕ РЕКАО?

THE EXERCISE AND PROTECTION OF THE RIGHT TO A SURVIVOR'S
PENSION IN EXTRAMARITAL RELATIONS: WHAT HAS THE LEGISLATOR
FAILED TO DISCLOSE?

Prof. dr Boris Vakota,

Doc. dr Jelena Dujmović Boska,

Danijela Romić

ИЗАЗОВИ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА КАО ЈАВНЕ СЛУЖБЕ У ВРИЈЕМЕ
ТРАЈАЊА ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ СТУДЕНАТА
CHALLENGES FOR HIGHER EDUCATION AS A PUBLIC SERVICE DURING
COVID-19 PANDEMIC: STUDENTS' PERSPECTIVE

Проф. др Тодор Каламатиев,

Проф. др Александар Ристовски

ЗАШТИТА ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ ПРИ ЗАПОШЉАВАЊУ: АНАЛИЗА
ЕВРОПСКОГ ОКВИРА ЗА ЗАШТИТУ ПРИВАТНОСТИ И НАЦИОНАЛНОГ
ЗАКОНОДАВСТВА РЕПУБЛИКЕ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ

PROTECTION OF THE RIGHT TO PRIVACY IN EMPLOYMENT: ANALYSIS OF THE EU FRAMEWORK AND THE LEGISLATION OF NORTH MACEDONIA

Проф. др Предраг Цветковић

АНТИЦИПАТИВНО УПРАВЉАЊЕ КАО РЕГУЛАТОРНИ ИНСТРУМЕНТ
УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ

ANTICIPATORY GOVERNANCE AS THE RISK MANAGEMENT REGULATORY
APPROACH

Проф. др Драгољуб Тодић

КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ, ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ И ОДГОВОР РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ, ЦРНЕ ГОРЕ И ХРВАТСКЕ

CLIMATE CHANGE, EMERGENCIES AND RESPONSES OF THE REPUBLIC OF
SERBIA, MONTENEGRO, AND CROATIA

Проф. др Срђан Радуловић

НЕУВОЂЕЊЕ ОБАВЕЗНЕ ВАКЦИНАЦИЈЕ ПРОТИВ КОВИДА-19 У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

NON-PROMULGATION OF MANDATORY COVID-19 VACCINATION IN THE
REPUBLIC OF SERBIA

Проф. др Дејан Вучетић,

Проф. др Предраг Димитријевић

УЛОГА КОМУНАЛНЕ МИЛИЦИЈЕ У ИЗВРШАВАЊУ МЕРА ЗА
СПРЕЧАВАЊЕ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19, СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ
НА ПРИМЕР ГРАДА НИША

THE ROLE OF THE COMMUNAL MILITIA IN THE IMPLEMENTATION
OF MEASURES TO PREVENT THE COVID-19 PANDEMIC, WITH SPECIFIC
REFERENCE TO THE EXAMPLE OF THE CITY OF NIŠ

Проф. др Ивана Шумановска-Спасовска,

Проф. др Елена Давитковска

ОДНОС ИЗМЕЂУ ОПШТЕГ УПРАВНОГ ПОСТУПКА И ПОСЕБНИХ
УПРАВНИХ ПОСТУПАКА

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE GENERAL ADMINISTRATIVE
PROCEDURE AND SPECIAL ADMINISTRATIVE PROCEDURES

Проф. др Јасна Бачовска Недић,

Михаела Мострова

ПАНДЕМИЈА КОВИД-19 КАО СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПРАВНЕ КУЛТУРЕ У
РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ

THE COVID-19 PANDEMIC AS A CASE STUDY OF LEGAL CULTURE IN
THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Prof. dr Lavinia Onica Chipea

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА РАДНЕ ОДНОСЕ У РУМУНСКОМ ПРАВНОМ СИСТЕМУ

THE INFLUENCE OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LABOR RELATIONS IN THE ROMANIAN LEGAL SYSTEM

Prof. dr Helga Špadina

ПРАВО КРИЗНИХ СИТУАЦИЈА

CRISIS MENAGEMENT LAW

Проф. др Маја Настић

УСТАВНИ СУД И ВАНРЕДНО СТАЊЕ

CONSTITUTIONAL COURTS AND THE STATE OF EMERGENCY

**Проф. др Александар С. Мојашевић,
Стефан Стефановић**

ПОЛИТИКА ВАКЦИНАЦИЈЕ ПРОТИВ КОВИДА 19 У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ:
ПРАВНО-ОРГАНИЗАЦИОНИ АСПЕКТ

VACCINATION POLICY AGAINST COVID-19 IN THE REPUBLIC OF SERBIA:
LEGAL AND ORGANIZATIONAL ASPECT

Prof. dr Katarina Knol Radoja,

Prof. dr Dejan Bodul

КАКО ЗАУСТАВИТИ ПЛАСИРАЊЕ НЕИСТИНИТИХ ИНФОРМАЦИЈА
И ГОВОР МРЖЊЕ НА ИНТЕРНЕТУ?

HOW TO STOP PLACING FALSE INFORMATION AND HATE SPEECH
ON THE INTERNET?

Prof. dr Maša Marochini Zrinski

МОГУЋНОСТ УВОЂЕЊА ОБВЕЗНОГ ЦИЈЕПЉЕЊА ПРОТИВ БОЛЕСТИ
КОВИД -19: ПРИМЈЕНА НАЧЕЛА РАЗМЈЕРНОСТИ ТЕ АНАЛИЗА
ПОСТОЈЕЋЕ ПРАКСЕ УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ И
ЕУРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

THE POSSIBILITY OF INTRODUCING COMPULSORY VACCINATION
AGAINST COVID-19: APPLYING THE PRICIPLE OF PROPORTIONALTY
AND ANALYSIS OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF CROATIA AND
OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Проф. др Милош Прица

УПРАВНА ОЦЕНА ЦЕЛИСХОДНОСТИ И ЈАВНИ ПОРЕДАК

ADMINISTRATIVE ASSESSMENT OF EXPEDIENCY AND PUBLIC ORDER

**Doc. dr Ana Đanić Čeko,
Matko Guštin**

ИЗАЗОВИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ХРВАТСКЕ ЈАВНЕ УПРАВЕ С ОСВРТОМ НА ПОСЕБНЕ ОКОЛНОСТИ И СУВРЕМЕНЕ ИЗАЗОВЕ ПОД УТЈЕЦАЈЕМ КОВИД-19.55
CHALLENGES OF DIGITALIZATION OF CROATIAN PUBLIC ADMINISTRATION, WITH REFERENCE TO SPECIAL TO SPECIAL CIRCUMSTANCES AND CONTEMPORARY CHALLENGES UNDER THE IMPACT OF COVID-19

Доц. др Милан Пилиповић

НОРМАТИВНЕ НАДЛЕЖНОСТИ ИНСТИТУЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ВАНРЕДНОЈ СИТУАЦИЈИ/СТАЊУ И ЊИХОВО ДЈЕЛОВАЊЕ У ПРАКСИ ПОВОДОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19
THE NORMATIVE FRAMEWORK OF INSTITUTIONAL COMPETENCES IN REPUBLIKA SRPSKA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA IN EMERGENCY SITUATIONS, AND THEIR PRACTICAL APPLICATION IN THE CIRCUMSTANCES OF THE COVID-19

Доц. др Душко Челић

ПАНДЕМИЈА COVID-19 И ПАНДЕМИЈА КРШЕЊА ПРАВА ПАЦИЈЕНАТА НА ПРИВАТНОСТ
COVID-19 PANDEMIC AND A PANDEMIC OF VIOLATION OF PATIENT'S RIGHT TO PRIVACY

Доц. др Александар Антић

ПИТАЊЕ УСТАВНОСТИ ОГРАНИЧЕЊА ЗАПОШЉАВАЊА У ЈАВНОМ СЕКТОРУ
THE CONSTITUTIONALITY OF RESTRICTIONS ON EMPLOYMENT IN THE PUBLIC SECTOR

**Др Марио Рељановић,
Јована Мисаиловић**

ПРАВА ПО ОСНОВУ РАДА МЕДИЦИНСКИХ РАДНИКА ЗА ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА
WORK-RELATED RIGHTS OF MEDICAL PROFESSIONALS DURING A STATE OF EMERGENCY

Гордана Игњатовић

ПРОАКТИВНО ДЕЛОВАЊЕ ИНСТИТУЦИЈА ОБРАЗОВАНОГ СИСТЕМА У ВАНРЕДНИМ ОКОЛНОСТИМА: ИСКУСТВА СТУДЕНАТА И НАСТАВНИКА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19 И МОГУЋНОСТИ УНАПРЕЂЕЊА ПРОАКТИВНОГ СИСТЕМСКОГ ПРИСТУПА У ОБРАЗОВАЊУ ПРАВНИКА

SYSTEMIC AGENCY IN EDUCATION IN EXTRAORDINARY CIRCUMSTANCES:
CHALLENGES ENCOUNTERED BY LF NIŠ STUDENTS AND TEACHERS
DURING THE COVID-19 PANDEMIC AND OPPORTUNITIES FOR
DEVELOPING SYSTEMIC AGENCY IN LEGAL EDUCATION

Др Дарко Божичић

РАД КОД КУЋЕ КАО МЕРА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ШИРЕЊА ЕПИДЕМИЈЕ
ВИРУСА COVID-19

WORK FROM HOME AS A MEASURE FOR PREVENTING THE SPREAD
OF THE COVID-19 PANDEMIC

Марија Митровић,

Др Лука Батуран

МЕРЕ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И ШИРЕЊЕ ЕПИДЕМИЈЕ ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ КОД
ПОСЛОДАВЦА И САНКЦИЈЕ ЗА ЊИХОВО КРШЕЊЕ

MEASURES FOR PREVENTING THE SPREAD OF AN INFECTIONS
DISEASES EPIDEMIC AT WORKPLACE AND SANCTIONS FOR THE
VIOLATION OF SUCH MEASURES

Gordana Horvat, mag. act.s oc.,

Suzana Tomašević, mag. act. soc.,

Ana Ložina, univ. bacc. act. soc.,

ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДРШКА У ОБЛИЦИМА АЛТЕРНАТИВНЕ
СКРБИ – УДОМИТЕЉСТВО И COVID 19 ПАНДЕМИЈА

INSTITUTIONAL SUPPORT IN ALTERNATIVE CARE: FOSTER CARE
AND THE COVID-19 PANDEMIC

Александра Митровић

МЕДИЈАЦИЈА КАО ЕФИКАСНИЈИ НАЧИН РЕШАВАЊА РАДНИХ
СПОРОВА – СОЦИОЛОШКО – ПРАВНИ АСПЕКТ

MEDIATION AS A MORE EFFECTIVE METHOD FOR RESOLVING LABOR
DISPUTES FROM THE ASPECT OF SOCIOLOGY OF LAW

Милица Миџовић

СУДСКО И АРБИТРАЖНО РЕШАВАЊЕ ИНДИВИДУАЛНИХ
РАДНИХ СПОРОВА

COURT SETTLEMENT AND ARBITRATION IN RESOLVING INDIVIDUAL
LABOUR DISPUTES

Милица Ристић

ИСКУСТВО СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
У БОРБИ СА ЕПИДЕМИЈОМ ВАРИОЛА ВЕРА 1972. ГОДИНЕ: ЗНАЧАЈ

ИСТОРИЈСКОГ НАСЛЕЂА ЗА БИВШЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ РЕПУБЛИКЕ У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ КОРОНА ВИРУСА

THE SFRY EXPERIENCE IN COMBATING THE VARIOLA VERA EPIDEMIC IN 1972: THE SIGNIFANCE OF HISTORICAL HERITAGE FOR EX-YUGOSLAV REPUBLICS IN THE CIRCUMSTANCES OF THE COVID-19 PANDEMIC

Јована Анђелковић

ЈАВНА УПРАВА ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ И ПРАВЦИ РЕФОРМЕ

PUBLIC ADMINISTRATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC AND REFORM DIRECTIONS

ГРАЂАНСКОПРАВНА НАУЧНА ОБЛАСТ

Проф. др Мирослав Лазић

ЗАБРАЊЕНЕ КЛАУЗУЛЕ – ОПРАВДАНО И НЕОПРАВДАНО – У СРПСКОМ „БЕЗДРЖАВИНСКОМ“ ЗАЛОЖНОМ ПРАВУ

JUSTIFIED AND UNJUSTIFIED PROHIBITED CLAUSES IN SERBIAN LAW ON “NON-POSSESSORY” PLEDGE

Проф. др Иван Русчев

ПРАВНИ АСПЕКТИ НЕКИХ МЕРА ПРОТИВ КОРОНАВИРУСА У БУГАРСКОЈ: VIS MAJOR, CLAUSULA REBUS SIC STANTIBUS, MORATORIUM ИЛИ НЕШТО ДРУГО?

LEGAL ASPECTS OF SOME ANTI-COVID MEASURES IN BULGARIA: VIS MAJOR, CLAUSULA REBUS SIC STANTIBUS, MORATORIUM OR SOMETHING ELSE?

Проф. др Димитрије Ђеранић,

Доц. др Ђорђе Мариловић

УТВРЂИВАЊЕ НАЧИНА И ВИСИНЕ ИЗДРЖАВАЊА У ПРЕДНАЦРТУ ПОРОДИЧНОГ ЗАКОНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

THE TYPES AND AMOUNT OF MAINTENANCE IN THE PRE-DRAFT FAMILY ACT OF REPUBLIKA SRPSKA

Проф. др Ангел Ристов

ОСТВАРИВАЊЕ ГРАЂАНСКИХ ПРАВА У ВАНРЕДНОМ СТАЊУ: ИЗАЗОВИ И ИСКУСТВА

THE EXERCISE OF CIVIL LAW RIGHTS IN STATE OF EMERGENCY: CHALLENGES AND EXPERIENCES

Доц. др Самир Манић

КАУЗА УГОВОРНЕ ОБАВЕЗЕ КАО ПРЕТПОСТАВКА ПУНОВАЖНОГ
НАСТАНКА ОБОСТРАНО-ОБАВЕЗУЈУЋИХ УГОВОРА

CAUSA OF CONTRACTUAL OBLIGATIONS AS A PRECONDITION FOR
THE FORMATION OF A VALID CONTRACT

Доц. др Тамара Ђурђић-Милошевић

ТЕСТАМЕНТАРНЕ ФОРМАЛНОСТИ ИЗ АНГЛО-АМЕРИЧКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ
TESTAMENTARY FORMALITIES FROM THE ANGLO-AMERICAN PERSPECTIVE

Доц. др Марко С. Кнежевић

ЗАХТЕВ ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПРАВНОСНАЖНЕ ПРЕСУДЕ:
ДА ЛИ ЈЕ НАДЗОР ЈАВНОГ ТУЖИОЦА НАД СУДОВИМА ЗАИСТА
НУЖАН У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ?

APPLICATION FOR REVIEW OF THE FINAL JUDGMENT: IS THE PUBLIC
PROSECUTOR'S CONTROL OVER COURTS REALLY NECESSARY IN CIVIL
LITIGATION?

Доц. др Dženana Radončić

ПЕРСПЕКТИВЕ ДИГИТАЛНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ГРАЂАНСКОГ СУДСКОГ
ПОСТУПКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

PERSPECTIVES OF DIGITAL TRANSFORMATION OF CIVIL LITIGATION IN
BOSNIA AND HERZEGOVINA

**Проф. др Милица Шутова,
Мр Ана Здравева**

СУДСКИ ПОСТУПЦИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПОРОДИЧНИХ СПОРОВА У
УСЛОВИМА ВАНРЕДНОГ СТАЊА

LITIGATION PROCEEDINGS FOR RESOLVING FAMILY DISPUTES DURING
THE STATE OF EMERGENCY

Бојана Арсенијевић

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ УСЛЕД ИЗОСТАНКА ПРОТИВГРАДНЕ
ЗАШТИТЕ

LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY OMISSION TO ENSURE
HAILSTORM PROTECTION

КРИВИЧНОПРАВНА НАУЧНА ОБЛАСТ

Проф. др Драган Јовашевић

КРИВИЧНОПРАВНИ ЗНАЧАЈ ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

THE SIGNIFICANCE OF EMERGENCY SITUATION IN CRIMINAL LAW

Проф. др Александра Груевска Дракулевски

ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ У МАКЕДОНСКИМ ЗАТВОРИМА У УСЛОВИМА

ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ ПРОУРОКОВАНЕ ПАНДЕМИЈОМ COVID-19

EXPERIENCES AND CHALLENGES IN THE MACEDONIAN PRISONS IN THE

CIRCUMSTANCES OF THE EXTRAORDINARY SITUATION CAUSED BY THE

COVID-19 PANDEMIC

Проф. др Здравко Грујић,

Проф. др Дарко Димовски,

Проф. др Миомира Костић

МЕХАНИЗМИ СПРЕЧАВАЊА СЕКУНДАРНЕ ВИКТИМИЗАЦИЈЕ –

УСПОСТАВЉАЊЕ НОВИХ НОРМАТИВНИХ ОКВИРА ЗАШТИТЕ

ЖРТАВА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

MECHANISMS FOR PREVENTING SECONDARY VICTIMIZATION:

ESTABLISHING NEW NORMATIVE FRAMEWORKS FOR THE

PROTECTION OF VICTIMS OF CRIMINAL OFFENSES

Prof. dr Cristian Dumitru Miheş

УПОТРЕБА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ И САЈБЕР ТЕХНОЛОГИЈА У

ФОРЕНЗИЧКОЈ ИСТРАЗИ И СУДСКОМ ПОСТУПКУ

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND CYBER INSTRUMENTS IN FORENSIC

INVESTIGATION AND CRIMINAL TRIAL PROCEEDINGS

Проф. др Душица Миладиновић-Стефановић

ШИРЕЊЕ ЛАЖНИХ ВЕСТИ, ПАНДЕМИЈА И КАЗНЕНО ПРАВО

DISSEMINATION OF FAKE NEWS, THE COVID-19 PANDEMIC AND

CRIMINAL LAW

Проф. др Драган Благоић

РАЗГРАНИЧЕЊЕ ИЗМЕЂУ ПРИПРЕМНИХ РАДЊИ И ПОКУШАЈА

DISTINCTION BETWEEN PREPARATORY ACTIONS AND ATTEMPT

Доц. др Ивана Марковић

ВАНРЕДНЕ ОКОЛНОСТИ У КРИВИЧНОМ ЗАКониКУ СРБИЈЕ

EXTRAORDINARY CIRCUMSTANCES IN THE CRIMINAL CODE OF SERBIA

Doc. dr Bogdan Bodea

НАЧЕЛО ПРЕДВИДИВОСТИ КРИВИЧНЕ НОРМЕ И ПРАВНА СХВАТАЊА
ВРХОВНОГ СУДА

THE PRINCIPLE OF FORESEEABILITY OF THE CRIMINAL NORM AND
THE SUPREME COURT DECISIONS ON INTERPRETATION OF CRIMINAL
NORMS

Доц. др Иван Илић

ОБАВЕЗА СПРОВОЂЕЊА ЕФЕКТИВНЕ ИСТРАГЕ У СЛУЧАЈУ ЛИШЕЊА
ЖИВОТА – АНАЛИЗА ПРАКСЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У
СЛУЧАЈЕВИМА ПРОТИВ СРБИЈЕ

OBLIGATION TO CONDUCT AN EFFECTIVE INVESTIGATION IN CASE OF
DEPRIVATION OF LIFE: ANALYSIS OF THE CASE LAW OF THE EUROPEAN
COURT OF HUMAN RIGHTS IN CASES AGAINST SERBIA

Др Филип Мирић

СПРЕЧАВАЊЕ ШИРЕЊА ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ COVID 19 –
КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ

PREVENTING THE SPREAD OF COVID-19 INFECTIOUS DISEASES:
CRIMINAL LAW ASPECT

***ПРАВНОЕКОНОМСКА И ТРГОВИНСКОПРАВНА
НАУЧНА ОБЛАСТ***

Проф. др Срђан Голубовић

ПРИМЕНА ФИСКАЛНИХ ПРАВИЛА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У УСЛОВИМА
КРИЗЕ ИЗАЗВАНЕ ПАНДЕМИЈОМ

THE APPLICATION OF THE EUROPEAN UNION FISCAL RULES IN THE
COVID-19 PANDEMIC CRISIS

Проф. др Марина А. Лапина

СИСТЕМСКИ ПРИСТУП ПОБОЉШАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ИЗ ОБЛАСТИ
ИНДУСТРИЈСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ У КОНТЕКСТУ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА
МЕХАНИЗМА „РЕГУЛАТОРНЕ ГИЉОТИНЕ”: РУСКО ИСКУСТВО

A SYSTEMATIC APPROACH TO IMPROVING INDUSTRIAL SAFETY
LEGISLATION IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING THE "REGULATORY
GUILLOTIN" MECHANISM: RUSSIAN EXPERIENCE

Проф. др Љубица Николић

ИНВЕСТИЦИЈЕ У ГРАЂЕВИНАРСТВУ У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА –
КОРИСТИ И РИЗИЦИ

INVESTMENT IN CONSTRUCTION IN EMERGENCIES - BENEFITS AND RISKS

Проф. др Игор Камбовски

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА МАКЕДОНСКУ Е-ТРГОВИНУ

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MACEDONIAN E-COMMERCE

Prof. dr Mustafa Yasan

ПРАВО ПОВЕРИОЦА КОМЕРЦИЈАЛНИХ МЕНИЦА НА ВАНРЕДНО
ПОТРАЖИВАЊЕ: СЛУЧАЈ НЕОСНОВАНОГ ОБОГАЂЕЊА

EXTRAORDINARY CLAIM RIGHT OF THE COMMERCIAL BILLS CREDITOR:
UNJUST ENRICHMENT CASE

Проф. др Марко Димитријевић

АКСИОЛОГИЈА МОНЕТАРНОГ ПРАВА У ВАНРЕДНИМ ОКОЛНОСТИМА:
ПРИМЕР ПРАВА НУЖНОСТИ

AXIOLOGY OF MONETARY LAW IN EXTRAORDINARY CIRCUMSTANCES:
AN EXAMPLE OF EMERGENCY LAW

Проф. др Кристина Мишева

ПРЕГЛЕД ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И ПОРЕСКИХ МЕРА У СЕВЕРНОЈ
МАКЕДОНИЈИ КАО ОДГОВОР НА COVID-19

OVERVIEW OF THE MACEDONIAN FISCAL POLICY AND TAX MEASURES
IN RESPONSE TO COVID-19

Проф. др Страхиња Д. Миљковић,

Доц. др Дамјан Даниловић

ДА ЛИ ЛИБЕРАЛНИ МОДЕЛ ЛИЧНОГ СТЕЧАЈА МОЖЕ ПРЕДСТАВЉАТИ
ПУТОКАЗ КА ПРАВНОЈ РЕГУЛАТИВИ ИСТОГ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И
РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ?

CAN THE LIBERAL MODEL OF PERSONAL BANKRUPTCY BE A GUIDE TO
THE LEGAL REGULATION OF PERSONAL BANKRUPTCY IN THE
REPUBLIC OF SERBIA AND THE REPUBLIC OF SRPSKA?

Доц. др Урош Здравковић,

Магдалена Крњаић

БЛОКАДА АПЕЛАЦИОНОГ ТЕЛА СВЕТСКЕ ТРГОВИНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
И ПРИВРЕМЕНИ ЖАЛБЕНИ АРБИТРАЖНИ АРАНЖМАН (MPIA)

BLOCKAGE OF THE WTO APPELLATE BODY AND MULTI-PARTY INTERIM
APPEAL ARBITRATION ARRANGEMENT (MPIA)

Кристина Савић

ПРАВНИ РЕЖИМ СТРАНИХ ДИРЕКТНИХ ИНВЕСТИЦИЈА У СВЕТЛУ
ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

LEGAL REGIME OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN LIGHT OF
COVID-19 PANDEMIC

МЕЂУНАРОДНОПРАВНА НАУЧНА ОБЛАСТ

Проф. др Александар Гајић

ЈАВНА ОПАСНОСТ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА,
ЕВРОПСКОГ ПРАВА И УСТАВНОГ ПРАВА СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ
ПАНДЕМИЈЕ КОРОНАВИРУСА

PUBLIC EMERGENCY FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL LAW,
EUROPEAN LAW AND SERBIAN CONSTITUTIONAL LAW IN THE
CONTEXT OF COVID-19 PANDEMIC

Јована Петровић,

Проф. др Дејан Мировић

СЕЦЕСИЈА И ПРИЗНАЊЕ НОВИХ ДРЖАВА

SECESSION AND RECOGNITION OF NEW STATES

Доц. др Енис Омеровић

МЕЂУНАРОДНО ПРОТУПРАВНО ДЈЕЛО И МЕЂУНАРОДНИ ЗЛОЧИН:
НОРМАТИВНО УРЕЂЕЊЕ КАО ОДГОВОР МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ НА
ОДРЕЂЕНЕ АКТЕ ДРЖАВА И МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

INTERNATIONALLY WRONGFUL ACT AND INTERNATIONAL CRIME:
NORMATIVE REGULATION AS A RESPONSE OF THE INTERNATIONAL
COMMUNITY TO CERTAIN ACTS OF STATES AND INTERNATIONAL
ORGANIZATIONS

Стефан Радојчић

МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТИ ОГРАНИЧЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА
У ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ КОРОНАВИРУСА

INTERNATIONAL LAW ASPECTS OF DEROGATION OF HUMAN RIGHTS
DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC

Наташа Донева

РЕШАВАЊЕ КИПАРСКОГ ПИТАЊА: 13 УСТАВНИХ ТАЧАКА И ЧУВЕНОГ
АНАНОВ ПЛАН

RESOLVING THE CYPRUS ISSUE: THE 13 CONSTITUTIONAL POINTS AND
THE FAMOUS ANNAN PLAN

Александра Тороман

ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У КОНТЕКСТУ ЕВРОПСКЕ
КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА
RIGHT TO TRIAL WITHIN A REASONABLE TIME IN THE CONTEXT OF
THE EUROPEAN CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN
RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

ПРАВНОИСТОРИЈСКА НАУЧНА ОБЛАСТ

Проф. др Есин Кранли Бајрам

ДА ЛИ СУ ПАНДЕМИЈЕ У СТАРОМ РИМУ УТИЦАЛЕ НА ПАД
РИМСКОГ ЦАРСТВА?

DID THE PANDEMICS IN ANCIENT ROME IMPACT THE FALL OF
THE EMPIRE?

**Проф. др Александар Ђорђевић,
Доц. др Андреј Викторович Серјогин**

ВАНРЕДНИ МЕШОВИТИ И МЕЂУДРЖАВНИ СУДОВИ У СЛОВЕНСКОМ
СРЕДЊОВЕКОВНОМ ПРАВУ

EXTRAORDINARY MIXED AND INTERSTATE COURTS IN SLAVIC
MEDIEVAL LAW

Бранко Шапоњић

ОДНОСИ АУСТРОУГАРСКЕ МОНАРХИЈЕ И КНЕЖЕВИНЕ СРБИЈЕ
ПРЕМА ТАЈНОЈ КОНВЕНЦИЈИ ИЗ 1881. ГОДИНЕ

RELATIONS BETWEEN THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE AND THE
PRINCIPALITY OF SERBIA UNDER THE AUSTRO-SERBIAN
CONVENTION OF 1881

Имран Рашљанин

ЈЕДНОСТРАНО ОТКАЗИВАЊЕ БРАКА У РИМУ

UNILATERAL ANNULMENT OF MARRIAGE IN ANCIENT ROME